

**УКЛАДАННЯ ДРУКОВАНИХ КАТАЛОГІВ
КНИГ ГРАЖДАНСЬКОГО ДРУКУ
(XVIII - ПОЧАТОК XX ст.)
ІЗ ФОНДІВ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ**

**Академія педагогічних наук України
Державна науково-педагогічна бібліотека України
імені В.О. Сухомлинського**

**Міністерство культури і туризму України
Національна парламентська бібліотека України**

**УКЛАДАННЯ ДРУКОВАНИХ КАТАЛОГІВ
КНИГ ГРАЖДАНСЬКОГО ДРУКУ (XVIII – ПОЧАТОК XX СТ.)
ІЗ ФОНДІВ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ
(Методичний посібник)**

Київ 2005

Методичний посібник з укладання друкованих каталогів книг громадянського друку (XVIII – початок XX ст.) із фондів бібліотек України / АПН України. ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського; МКІТ України. НПБ України; Авт.-уклад. Р.С. Жданова; Наук. ред. П.І. Рогова; Рецензенти: Г.І. Ковальчук, Є.В. Рукавіцина-Гордієвська; Літ. ред. Г.М. Лисиця; Відп. ред. В.О. Кононенко, С.О. Басенко. – К., 2005. – 124 с.

Методичний посібник підготовлено на допомогу укладанню друкованих каталогів книг громадянського друку XVIII – початку XX ст. із фондів бібліотек України. Висвітлюються питання організації роботи зі створення каталогів, принципи добору матеріалів, особливості бібліографічного опису, а також рекомендації щодо системи довідково-пошукового апарату посібника.

Видання адресоване бібліографам-практикам, які працюють у царині загальної бібліографії, а також тим, хто створює галузеві, тематичні, персональні та інші бібліографічні покажчики.

Укладач	<i>Р.С. Жданова</i> , завідувач науково-редакційного відділу Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського
Науковий редактор	<i>П.І. Рогова</i> , канд. іст. наук, директор Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського
Літературний редактор	<i>Г.М. Лисиця</i>
Відповідальні редактори	<i>В.О. Кононенко</i> , завідувач науково-бібліографічного відділу НПБ України <i>С.О. Басенко</i> , завідувач редакційно-видавничого відділу НПБ України
Рецензенти:	<i>Г.І. Ковальчук</i> , канд. іст. наук, завідувач відділу стародруків та рідкісних видань Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, доцент <i>Є.В. Рукавіцина-Гордієвська</i> , канд. іст. наук, старший науковий співробітник відділу стародруків та рідкісних видань Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського

ПЕРЕДМОВА

В умовах суверенної незалежної України розширено можливості подальшої ефективної діяльності бібліотек щодо формування фондів, забезпечення їхнього зберігання та раціонального доступу до них для наукових, просвітніх та виховних цілей.

В Україні безцінні унікальні фонди мають не лише великі універсальні бібліотеки, але й спеціальні, вузівські, бібліотеки музеїв та архівів. У багатьох із них є значна кількість іменних колекцій та колекцій установ, раритетів не лише з україніки, а й видань іншими мовами світу. Все це – надбання нації, основа духовної спадщини України.

Одним із ефективніших способів розкриття змісту фондів установ-фондоутримувачів є створення друкованих каталогів. *Друкований каталог* – це тип бібліографічного посібника, що розкриває зміст фонду окремої установи-фондоутримувача або будь-якої його частини, а *зведений друкований каталог* – декількох установ-фондоутримувачів (бібліотек, музеїв, архівів тощо). Обов'язковими елементами друкованого каталогу окремої установи-фондоутримувача є наведення шифру (шифрів) видання, а зведеного друкованого каталогу – зазначення місця знаходження документа за допомогою сигл або повних назв книгосховищ.

За класифікацією відомого російського бібліографа Є. К. Соколинського¹, друковані каталоги розрізняють за змістом: універсальні, галузеві, тематичні, особливе місце займають жанрові; за хронологією: ретроспективні і поточні; за мовною ознакою: моно- чи полімовні; за територіальною ознакою: національні, регіональні, каталоги екстеріюрики та ін.; за видами відображених документів – книг, періодичних, нотних видань, лістівок тощо; за ступенем поширеності відображених документів – каталоги рідкісних і цінних видань, стародруків, малотиражних видань; за формою носіїв – друковані, карткові, електронні (бази даних), на магнітних носіях; за способом розташування матеріалу (це стосується друкованих і карткових каталогів) – абеткові, хронологічні, систематичні, мовні, географічні тощо.

Головні функції друкованих каталогів: пошукова, моделююча, комунікативна й підсумкова. Крім того, каталоги виконують культу-

¹ Справочник библиографа / Редкол.: А.Н. Ванеев и др. – СПб.: Профессия, 2003. – С. 75-79.

рно-історичну функцію, бо сприяють вивченню процесу історичного розвитку держави; **джерелознавчу** – допомагають формувати джерелознавчу основу наукових досліджень у ряді галузей знання; **бібліотечну** – оскільки створюють основу для вивчення книжкових ресурсів України та інформують про них читача з метою активізації їхнього використання; **бібліографічну** – формують універсальну основу для розвитку різних ділянок бібліографічної діяльності і бібліотечної справи: бібліографічний пошук, довідково-бібліографічне обслуговування, комплектування фондів тощо.

На сьогодні друкований каталог перестав бути тільки прикладним посібником, способом для визначення місцезнаходження видання. Сучасна методика вимагає висвітлення історико-книгознавчого аспекту джерел, що вміщені в каталог, тобто з'ясування походження тексту видання чи примірника, визначення поліграфічних особливостей, характеристики ілюстративного матеріалу тощо. Крім того, обов'язковими є відомості про зміст і структуру видання, про книгу загалом і окремі її зони та елементи.

Саме таким був підхід до підготовки перших методичних рекомендацій² у зв'язку з початком у 1991 р. роботою над створенням українського бібліографічного репертуару (УБР) у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського (НБУВ). Створений на основі цих рекомендацій, у 1996 р. вийшов друком перший випуск каталогу україномовної книги з фондів НБУВ³. За цією ж методикою вперше в Україні з'явилися зведений каталог україномовної книги державних бібліотек і музеїв України, підготовлений Національною парламентською бібліотекою України (НПБ України), та каталоги її власних фондів⁴.

² Книги українською мовою, 1798-1917: Метод. рекомендації щодо складання / АН України. ЦНБ ім. В.І. Вернадського; Уклад. Р.С. Жданова. – К., 1992. – 74 арк. – Комп'ютер. варіант.

³ Україномовна книга, 1798-1916. Вип.1. 1798-1885 /АН України. ЦНБ ім. В.І. Вернадського; Уклад.: М.Д. Бойченко, Р.С. Жданова, І.І. Діденко та ін.; Відп. ред. В.Ю. Омельчук. – К.: Абрис, 1996. – XXXI, 220 с. – [Наступні 5 вип. вийшли у 1998, 1999, 2001, 2002 рр.];

⁴ Друкований зведений каталог україномовної книги державних бібліотек та музеїв України, 1798-1923. Вип.1. 1808-1900 /НПБ України; Уклад.: Р.С. Жданова, І.О. Негрейчук; Відп. ред. В.В. Патока. – К., 1999. – 296 с. – [Вип. 2/3.– 2003/2004]; Україномовна книга [у фондах НПБ України], 1808-1923 /НПБ України; Уклад.: Р.С. Жданова, В.М. Лой; Відп. ред.: В.О. Кононенко, В.В. Патока. – К.: Абрис, 1996. – 176 с.; Російськомовна книга у фондах Національної парламентської бібліотеки України, 1816-1923: Каталог / НПБ України; Уклад.: Р.С. Жданова, В.М. Лой; Відп. ред. В.В. Патока. – К.: Глобус, 1999. – 366 с.

Робота над зведеним друкованим каталогом у НПБ України зумовила також видання доповнених методичних рекомендацій, підготовлених раніше у НБУВ⁵.

З метою розкриття фондів Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського (ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського) відтворення історії розвитку вітчизняного підручника, в рамках науково-дослідного проекту «Наукове інформаційне забезпечення освітянської галузі України» (науковий керівник – канд. іст. наук В.І. Лутовинова) заплановано створення низки бібліографічних посібників книг громадянського друку. Головне завдання цього проекту – не тільки ознайомити освітян, широку громадськість з книжковим багатством ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського, а й долучитися до ліквідації інформаційної прогалини, що утворилася в Україні до 1924 р. – початку державної реєстрації творів друку.

Підготовка «Друкованого каталогу шкільних підручників з фондів Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського (1848–1917)», у рамках вищезазначеного проекту, спричинила потребу у створенні доповненого і оновленого методичного посібника.

Перед укладачем постало завдання проаналізувати методичні напрацювання попередніх років і, враховуючи особливості дореволюційних видань громадянського друку, підготувати методичний посібник щодо організації і методів роботи, принципів добору матеріалів, особливостей бібліографічного опису, структури друкованого каталогу тощо.

Даний методичний посібник допоможе укладачам-бібліографам розв'язати проблеми, що можуть виникнути у підготовці друкованих каталогів книг громадянського друку. Його мета – зазначити вмотивованість випадків відходу від державних стандартів, торкнутися деяких питань, не врахованих в них з тих чи інших причин, вказати ті положення в бібліографічному описі, що мають багатоваріантні рішення тощо, а також визначити питання, пов'язані з роботою над каталогом в автоматизованому режимі.

Слід зазначити, що складність деяких методичних рішень зумовлена тим, що в сучасних умовах створювати друковані каталоги без комп'ютерних технологій неможливо. Тому не лише питання бібліо-

⁵ Український бібліографічний репертуар (1798-1923): (Метод. рекомендації на допомогу складанню) / НПБ України; Авт.-складач Р.С. Жданова. – К., 1999. – 105 с.

графічного опису, але й організація та методи роботи, складання допоміжних покажчиків тощо вирішувалися з огляду на цю обставину.

Пропонований методичний посібник складається з 6-ти розділів.

У першому – подано типовий проект «Проспекту друкованого каталогу книг громадянського друку (XVIII – початок XX ст.) з фондів бібліотек України», який має два підрозділи: «Загальна схема друкованого каталогу» та «Структура друкованого каталогу».

У другому – «Завдання, організація та методи роботи» – розкрито особливості й методи роботи над каталогом окремої бібліотеки та висвітлено питання організації і методи роботи головної бібліотеки при підготовці зведеного друкованого каталогу.

Третій розділ – «Принципи відбору матеріалів» – подає перелік видів і типів друкованої продукції, рекомендованої для включення до друкованого каталогу.

У четвертому розділі – «Бібліографічний опис» – є підрозділи: «Загальні положення», «Джерела для бібліографічних відомостей при складанні бібліографічного опису», «Особливості складання опису багатотомного видання», «Опис відбитків, передруків, конволютів, листів», а також характеристика особливостей всіх зон і елементів бібліографічного опису.

П'ятий розділ – «Допоміжні покажчики» – подає методику складання обов'язкових для друкованих каталогів покажчиків, серед яких – іменний, систематичний або предметний, назв творів друку, місць видання творів друку, покажчик друкарень, видавничих установ, видавців та видавництва.

У шостому розділі вміщено «Додатки» зі зразками допоміжних покажчиків та фрагментів друкованих каталогів, скороченою схемою систематизації матеріалів (за УДК) тощо.

У кінці посібника подано «Термінологічний словничок», «Бібліографічний список» та «Список друкованих каталогів (приклади)».

Пропонований методичний посібник адресовано бібліографам зі значним практичним досвідом роботи в царині науково-допоміжної бібліографії, оскільки в них подано, в основному, випадки відходу від державних стандартів та ті зміни й доповнення в бібліографічному описі, які стосуються роботи в автоматизованому режимі.

Стане посібник у пригоді й тим, хто працює в галузі загальної, галузевої, тематичної та персональної бібліографії, викладачам бібліографії навчальних закладів, книгознавцям, працівникам інформаційних служб та іншим категоріям користувачів.

Відгуки та побажання просимо надсилати за адресою:
м. Київ-66, вул. Берлинського, 9. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського. Р.С. Ждановій.
E-mail: library@nbi.com.ua.

Розділ 1

ПРОСПЕКТ ДРУКОВАНОГО КАТАЛОГУ КНИГ ГРАЖДАНСЬКОГО ДРУКУ (XVIII – ПОЧАТОК XX ст.) З ФОНДІВ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ

Проект

1.1. Загальна схема друкованого каталогу

1. Вступна стаття (автор – фахівець – учений)
2. Передмова (від укладачів)
3. Основна частина (матеріал розташовується в хронологічному чи алфавітному порядку)
4. Допоміжні покажчики
5. Зміст

1.2. Структура друкованого каталогу

Вступна стаття

Вступну статтю готують учені (книгознавці, бібліографознавці, суспільствознавці та ін.), як правило, після завершення роботи над каталогом. У ній подається загальна характеристика обраного періоду та розкриваються основні риси розвитку друку з урахуванням статистичних даних (на основі зібраного матеріалу), з аналізом тематики і характеру видань; висвітлюється специфіка матеріалу, що увійшов до каталогу, умови і історія становлення друку тощо.

Передмова

Передмова передбачає вмотивування теми; висвітлення мети і характеру посібника, його читачького призначення, методики роботи, якою керувались укладачі; характеристику структури науково-допоміжного і науково-пошукового апаратів; визначення основних і допоміжних джерел добору матеріалу; принципів його відбору, групування, розташування (хронологічні межі, мовний аспект, види й типи включених документів); особливості бібліографічного опису, ступені його стандартизації, принципи посилань з метою всебічної характеристики організації друкованих видань.

Основна частина

Схема розташування матеріалів

У цьому розділі подається спосіб розташування матеріалів у каталозі. Для бібліографування друкованих творів означеного періоду

застосовується хронологічний або абетковий спосіб розташування книг як найбільш уживаний, ефективний і науковий.

Допоміжні покажчики

У зв'язку з формальним способом розташування матеріалів у каталозі передбачається широка система допоміжних покажчиків, які б різноаспектно розкривали його зміст, полегшували користування ним. Найважливіший серед них – змістовий (систематичний, предметний чи предметно-систематичний):

а) іменний (автори, співавтори, укладачі, перекладачі, художники та інші особи, причетні до створення книги та персоналії);

б) назв творів друку;

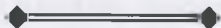
в) предметний або систематичний;

г) місць видання творів друку;

д) друкарень, видавничих установ, видавців та видавництв;

е) хронологічний (для каталогів з абетковим розташуванням матеріалів);

є) список сигл установ-учасників проекту (для зведених друкованих каталогів).

Розділ 2

ЗАВДАННЯ, ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИ РОБОТИ

2.1. Друкований каталог окремої бібліотеки

2.1.1. Організація і методи роботи окремої бібліотеки

Перед початком роботи над каталогом потрібно досконало вивчити фонд бібліотеки (чи установи-фондоутримувача), щоб визначити, чи достатньо в ньому літератури, потрібної для створення посібника. Далі слід з'ясувати, який тип чи вид каталогу буде покладено в основу проекту: за змістом (універсальний, галузевий чи тематичний); які види або жанри літератури він включатиме; які хронологічні межі охоплюватиме; буде мономовним чи полімовним; які матеріали включатиме за територіальною ознакою (зведений національний чи регіональний); що це за матеріали (рідкісні і цінні, стародруки, малотиражні тощо). Від вирішення цих питань залежатиме методика укладання каталогу і, відповідно, вибір пріоритетів (репертуарний, змістовий, книгознавчий аспект і т. ін.), особливостей і визначення повноти бібліографічного запису, способу розташування матеріалу, системи довідково-пошукового апарату тощо. Адже на кожний каталог впливають і специфічні принципи його підготовки. Універсальний каталог виключає змістовий відбір матеріалів, тоді як для галузевого чи краєзнавчого він обов'язковий.

Найбільш розповсюдженим способом розташування творів друку в каталогах є формальний (хронологічний чи абетковий).

Мета цього методичного посібника – допомогти підготувати каталоги з формальним (хронологічним чи абетковим) способом розташування друкованої продукції.

Добираючи матеріали до каталогів і виходячи з того, що книги XVIII–XIX ст. мали різне бібліографічне оформлення, слід подавати лише обов'язкові елементи бібліографічного опису: автора, назву твору, вихідні дані, кількісну характеристику, шифр (шифри) книжки. За наявності в бібліотеці комп'ютерної техніки матеріал з абеткових та інших каталогів вводиться у комп'ютер у хронологічному або абетковому порядку. Якщо ж задіяно традиційний (ручний) режим, то картки формуються за ідентичним способом групування матеріалів.

Наступний, найважливіший, етап роботи над каталогом – опрацювання книг безпосередньо *de visu*: біля книжкової полиці у книго-сховищі, опрацьовуючи книгу за книгою, додаючи до обов'язкових

ще й факультативні елементи, або ж виписуючи книжки на бланках замовлень з книгосховища.

Одне з головних завдань під час опрацювання матеріалів *de visu* — це визначення повноти бібліографічного запису. У методичних рекомендаціях такий підхід визначається як науково-бібліографічний (книгознавчий) і пов'язаний з типом бібліографічного посібника, визначеного як каталог. У такому записі слід максимально врахувати обов'язкові і факультативні елементи бібліографічного опису, найповніше висвітлити його зміст. Важливою є така обставина: якщо при опрацюванні книги *de visu* для зведеного каталогу в зоні приміток враховують особливості, характерні для всього накладу видання, то для книг із фондів конкретної бібліотеки подаються примітки до окремих примірників книгознавчого характеру: власні дарчі написи і присвяти, помітки, екслібриси тощо, причому зберігається графіка написання книги. Примітки книгознавчого характеру, які знаходяться поза межею компетенції бібліографа і мають лишень історико-книгознавчу мету (походження тексту, поліграфічні особливості, техніку ілюстративного матеріалу, відомості про цензуру тощо), укладачами не враховуються. Цим займаються фахівці-книгознавці при опрацюванні рідкісних і цінних видань, стародруків, видрукованих старослов'янським шрифтом, кирилицею чи глаголицею. Примітки про зміст книжки мають особливо важливе значення, бо є основою для формування змістового допоміжного покажчика, систематичного чи предметного, вкрай потрібного за формального розташування матеріалів у загальних бібліографіях.

Саме візуальне опрацювання книги вимагає зазначати відомості про персоналії (ініціали, дати життя і смерті, фах і т. ін.), через те що про багатьох із них, зважаючи на означений період, матеріали віднайти буде нелегко.

Після опрацювання книг *de visu* та розташування матеріалів у хронологічному (або абетковому) порядку настає етап створення допоміжно-пошукового апарату — системи допоміжних покажчиків. В автоматизованому режимі цей процес не викликає труднощів, бо відомості про кожен з покажчиків вносяться у відповідні поля та підполя у процесі візуального опрацювання книги і формуються автоматично.

Якщо ж каталог опрацьовується традиційним (ручним) способом, то процес підготовки допоміжних покажчиків досить тривалий і трудомісткий, бо дані про кожен з них записуються на каталожну картку, а потім формуються у певному порядку.

На останньому етапі здійснюється бібліографічне, наукове та літературне редагування, рукопис готується до друку.

2.2. Зведений друкований каталог

Зведений друкований каталог висвітлює зміст фондів кількох установ (бібліотек, музеїв, архівів тощо), вказуючи на місцезнаходження документів за допомогою сигл чи повних назв цих книгосховищ.

Перш ніж розпочати роботу над проектом, який передбачає облік фондів декількох установ, потрібно визначити головну (базову) установу (бібліотеку, музей тощо). Для цього постановою спеціальної методичної ради, засіданням колегії чи конференції визначається головна установа як координаційний та методичний центр проекту створення зведеного друкованого каталогу. Зазвичай таким центром стає велика бібліотека, яка має значні фонди певного періоду та технічні можливості (комп'ютерне обладнання). Приступаючи до роботи, головна бібліотека має визначитися: яким буде майбутній каталог за змістом (універсальний, галузевий, тематичний чи жанровий); за видом чи жанром літератури; за хронологічними межами; ретроспективним або поточним; мономовним чи полімовним; за територіальною ознакою (зведений національний каталог чи регіональний і т. ін.).

2.2.1. Основні завдання головної бібліотеки

Визначення кола бібліотек і установ-учасниць затвердженого проекту, організація їхньої діяльності через надання методичних порад щодо організації роботи, особливостей бібліографічного опису для подальшої кумуляції матеріалів.

Обстеження, виявлення і опрацювання за визначеними ознаками власних фондів.

Створення бази даних (або карткової картотеки) власних фондів з подальшим опрацюванням видань *de visu*. Кумуляція власних матеріалів з матеріалами фондів бібліотек та установ-учасниць.

2.2.2. Організація і методи роботи головної бібліотеки.

Характер завдань під час підготовки конкретного зведеного каталогу визначає і методику його складання, яка залежить від хронологічних меж, об'єму й повноти відображення матеріалу. Відповідно окреслюються пріоритети (репертуарний, книгознавчий, змістовний

аспект тощо) та кількість організацій-учасників, коло джерел, особливості, повнота бібліографічного запису, технічні можливості.

Головна бібліотека обстежує, виявляє та бібліографує, передусім власні фонди, поміщаючи в комп'ютер опрацьовану інформацію. За відсутності технічних можливостей створюється картотека в традиційному картковому вигляді, де матеріали розташовуються в хронологічному або абетковому порядку.

Перший етап роботи розпочинається переглядом генерального абеткового каталогу з метою добору за визначеними ознаками матеріалів. Особлива увага має приділятися конволютам, бо, як відомо, не завжди кожне видання, що входить до складу конволюту, відображено в каталозі: іноді описується перша книга, а інші залишаються поза обліком, а між тим серед них можуть бути видання, визначені для даного каталогу. Ретельно обстежуються підручні фонди або їх каталоги (якщо такі наявні), фонди всіх відділів бібліотеки. Не повинні залишатися поза увагою приватні книжкові колекції та колекції установ, їх каталоги (абеткові чи топографічні). Важливо не пропустити відомості про книги, придбані на аукціонах та в інших місцях, подарункові видання тощо. Тому добирати книги потрібно у тісному зв'язку з відділом комплектування та обмінно-резервним відділом. Зважаючи на те, що в описі книг дожовтневої доби простежується значний різнобій, матеріал доцільно добирати за скороченим варіантом, враховуючи тільки обов'язкові елементи бібліографічного опису: автор, назва твору, вихідні дані, кількісна характеристика. Інші елементи опису додаватимуться при опрацюванні книги *de visu*. Крім названих елементів опису, додається ще й шифр (шифри) документа та скорочена назва бібліотеки (сигла). Відібраний матеріал вводиться у комп'ютер безпосередньо з каталогу або спочатку відомості заносяться на картки, а потім у комп'ютер. Бібліотеки, які не мають технічних засобів, працюють у традиційному режимі, формуючи картотеку з карток у хронологічному (чи абетковому) порядку. Після повного завершення добору матеріалів розпочинається наступний етап – опрацювання книг *de visu*. Це робота безпосередньо біля полиць у книгосховищі (всебічно вивчення книг, введення крім обов'язкових факультативних елементів відразу у комп'ютер) або ж виписування книг з книгосховища на бланки замовлень і опрацювання їх у відділі біля комп'ютера. Повністю сформовану в комп'ютері базу даних можна доповнювати і звіряти з матеріалами, надісланими з інших бібліотек.

Існує два традиційних методи укладання зведених каталогів: 1) опрацьовані в базовій (головній) бібліотеці описи надсилаються в інші установи для доопрацювання і доповнення; 2) кожна бібліотека-учасниця описує свої фонди, а потім надсилає їх у базову організацію для остаточного доопрацювання. І хоча обидва способи мають суттєві вади (перший, наприклад, надто затягує процес звірки, а при другому значна частина роботи дублюється), на нашу думку, перевагу має другий спосіб, який ми застосовуємо в роботі. Отже, отримавши відомості про книги з установ-фондоутримувачів, надіслані учасниками даного проекту, бібліографи звіряють матеріали з наявними бібліографічними записами книг з фондів головної бібліотеки.

Установи-учасники проекту надсилають відомості про фонди на магнітних носіях, на каталожних картках або через електронну пошту. Ці відомості звіряються з відомостями про книги головної бібліотеки через комп'ютер або з картотекою. Якщо надіслані відомості вже є у комп'ютері чи картотеці головної бібліотеки, то ретельно звіряється бібліографічний опис. Якщо виявлено суттєві розбіжності в бібліографічному описі, то книгу ще раз перевіряють *de visu*. Коли опис ідентичний, то у кінці опису додається сигла бібліотеки чи установи, що надіслала відомості про книгу. Якщо ж відомостей про книгу немає зовсім, то вони вводяться у комп'ютер (чи картотеку) в повному обсязі, наприкінці опису зазначається сигла бібліотеки чи установи, що надіслала ці відомості.

Після цього матеріал групується за хронологією (чи в алфавітному порядку), а в межах хронологічного відрізка – за алфавітом авторів чи назв книг, описаних під назвою. Здійснюється бібліографічна та наукова редакція, формуються допоміжні покажчики, і видання готується до друку.

Зазначимо, що алфавітний чи систематичний спосіб розташування матеріалів у каталозі не перешкодить подальшій кумуляції матеріалів, бо зведений друкований каталог має допоміжний алфавітний покажчик назв творів друку, який є обов'язковим для друкованих каталогів і допомагає при звірці та зведенні матеріалів.

Розділ 3

ПРИНЦИПИ ВІДБОРУ МАТЕРІАЛІВ

У роботі над каталогом суттєвими є критерії і повнота відбору матеріалу. Книги, видрукувані гражданським шрифтом у XVIII–XX ст., добираються по 1923 рік включно (до початку реєстрації творів друку Книжковою палатою України). Особливо складно в роботі над каталогом визначити саме поняття «книга». Пропонується перелік ознак, які характеризують книгу як тип друкованого твору. Приклади подаються безпосередньо після тексту.

До каталогу включаються:

1. Книги (монографічні видання, брошури, тематичні збірники) обсягом не менше 5-ти сторінок, незважаючи на спосіб друкування (літографський, у вигляді ксерокопії, типографський і т. ін.).

Шараневич І. І. Історія Галицько-Володимирської Русі от найдавніших времен до року 1453 /На підставі жерел написал Исидор Шараневич. – Львів: Накладом авт[ора]. Печатня Ставропиг. ин-та, 1863. – VI, 462 с.: карта. – У кн. карта: Галицько-Володимирская Русь. – Спис предметов: [Предм. покажч.]: с.447-458.

2. Багатотомні видання

Квітка-Основ'яненко Г.Ф. Сочиненія Григорія Федоровича Квитки (р. 1788-1843) /Под редакцію А.А.Потебни. – Х.: Типо-литогр. „Печат. Дело” кн.[язя] К.Н. Гагарина, 1901. – Із змісту: Головатый; Панна Сотниковна; Татарські набегі.

Т. 3: Повести и рассказы Грыцька Основьяненка. – 335 с.

3. Книжкові серійні видання (бібліотеки, бібліотечки, тематичні, типові та інші серії).

Голубець М. Українське мистецтво: [Вступ до історії]. – Львів; К.: Накл. Вид-ва „Шляхи”, 1918. – 31 с.: іл. – (Новіт. б-ка; Ч.4).

4. Видання, що продовжуються (праці, доповіді та повідомлення науково-дослідних установ, організацій і т. ін.).

Записки Наукового Товариства імені Шевченка /Під ред. М. Грушевського. – Львів: Накладом Наук. Т-ва ім. Шевченка. Під зарядом К. Бе-

¹ Виняток становлять: а) описи творів авторів, які часто друкуються (більше 10-ти творів) чия наукову або художню творчість відображено в довідкових виданнях і спеціальній літературі; б) описи з кількісною характеристикою типу: 1 арк., складений в 30 сторінок.

днарського, 1901. – У змісті: *Пяницьке чудо в Корсуні: Причинок до історії староруської легенди* / І. Франко. *Знадоби до пізнання угорскоруских говорів: Повірки і оповідання та Загадки і прислів'я* / І. Верхратський. – У кн. також рец. на укр., пол., рос. вид. М. Грушевського, І. Франка, С. Томашівського та ін. – На с. 182-223 зібрані нар. пісні. – Тип. арк. та зміст парал. нім. – *Бібліогр.*: с. 38-49.

Т. 44, кн. 6. – [2], 14, 113-224, 9, 28, 51, [4] с.

5. Окремо видані відбитки, передруки, факсимільні видання.

Сборник песен буковинского народа: (Из матерьяла, доставленного Г. И. Купчаком в Юго-Западный Отдел Имп. Геогр. Общества) / Составил [з передм., поясн. та приміт.] А. Лоначевский. – К.: Тип. М.П. Фрица, 1875. – 85, 314 с.

Відб. із зб.: Записки Юго-Зап. Отд. Имп. Рус. Геогр. О-ва. – Т. 2.

6. Окремо видані бібліографічні посібники (покажчики, друковані каталоги, бібліографічні списки).

Спис творів Івана Франка з додатком статей про нього і рецензій на його писання / Уложив та авт. передм. В. Дорошенко. – Львів: Накладом Наук. Т-ва ім. Шевченка, 1918. – 80 с.

7. Видання, що містять ноти, мапи, ілюстративні матеріали, креслення, в яких останні виступають як ілюстративний матеріал¹.

Українка Л. Лісова пісня: Драма-фесрія в 3 діях. – К.: Друк. В. П. Бондаренка та Л. Ф. Гніздовського, 1914. – 88 с.: портр., ноти.

Видання містить ноти (народні волинські мелодії), які авторка вибрала для «Лісової пісні».

Новицький О. Тарас Шевченко як маляр. – Львів; М.: Накладом Наук. Т-ва ім. Шевченка. [Тип. Т[овариществ]а И.Н. Кушнерев и К^о.], 1914. – 89 с.: іл. – (Зб. іст.-філол. секції НТШ у Львові; Т. 16).

У цьому виданні текст супроводжують ілюстрації художніх полотен Т. Г. Шевченка.

8. Енциклопедії, словники, навчальні посібники, хрестоматії.

Словарь русско-галицкий / Составлен А. Гуртом [колект. псевд.]; Післямова М. Уманця [М. Ф. Комаров]. – Вена [Відень]: Тип. Ф. Яспера, 1896. – Бібліогр.: Другий добавоч. список жерел: с. 1.

Т. 2: К-П. – 185, [5]с.

Огоновський О. М. Граматика руского языка для шкіл середних / Написав Омелян Огоновський. – Львів: Накладом фонду краєвого. Друк.

¹ Нотні, ілюстративні, картографічні видання опрацьовуватимуться за спеціальною методикою.

Т-ва ім. Шевченка. Під зарядом К. Беднарського, 1889. – XII, 188 с.: табл. – У кн. дод.: Про правопис; Про творенє стихів. – С. 259-288.

9. Окремі додатки до періодичних видань

Євшан М. Під прапором мистецтва. – К., 1910. – 108 с. – Дод. до журн.: Укр. Хата: Літ.-крит. громад. укр. журн. – К., 1912.

10. Усі перевидання.

Шевченко Т.Г. Кобзарь / [Ред., авт. передм. та прим. В.М. Доманицький. – [1-ше повне вид.]. – СПб.: Вид. о-ва ім. Т.Г.Шевченка для вспомоществления нуждающимся уроженцам Юж. России и Благотвор. О-ва общеплез. и дешевых кн. Книгопечатня Шмидт, 1907. – XVI, 636 с., 1 арк. портр. – Прим.: с. 609-635.

Шевченко Т.Г. Кобзарь. – 2-ге вид. – СПб.: [Вид.] О-ва ім. Т.Г. Шевченко для вспомоществления нуждающимся уроженцам Юж. России и Благотвор. О-ва общеплез. и дешевых кн. Книгопечатня Шмидт, 1908. – XX, 634 с., 1 арк. портр. – У кн. також ст.: Життя Тараса Шевченка / В.Доманицький. – Прим.: с. 613-634.

11. Окремо видані звіти науково-дослідних установ (організацій), вузів, ліцеїв, наукових товариств тощо.

Звіт Дирекції Ц[ісарської]-К[оролівської] Гімназії з рускою мовою викладовою у Станіславові за рік шкільний 1912/13. – Станіславів: Накладом Наук. фонду. Друк. Е. Файнфельда, 1913. – 209 с.: фото, іл.

12. Щорічники, календарі, місяцесловни (крім відривних, настільних, табельних).

Илюстрованый календар товариства „Просвіта” на рок звычайный 1894. Рочник сімнадцятий. – Львів: Друк. Наук. Т-ва ім. Шевченка. Під зарядом К. Беднарського. Коштом і заходом Т-ва „Просвіта”, 1893. – 250 с. розд. паг.: іл.

13. Плани, програми шкільні, вузівські, ліцеїв та ін.

Гречушкин С.И. Планы для письменных изложений и сочинений: Посobie ученикам двухклассных и начальных училищ / Сост. [и авт. предисл.] С. Гречушкин. – М.: Тип. О-ва распространения полез. кн., 1899. – 44, IV с. – У кн. також: Планы сочинений для самостоятельной работы.

До каталогу не включаються¹:

1. Видання, обсягом до 5-ти сторінок.
2. Листівки².
3. Вірізки.

¹ У цьому переліку йдеться не тільки про видання громадянського друку.

² Бібліографуватимуться за спеціальною програмою.

4. Ілюстративні, нотні та картографічні видання¹.
5. Програми (театральні, концертні).
6. Реклами, проспекти.
7. Адреси різним особам.
8. Бланки (зразки бланків, форми звітів, умови договорів, посвідчення, членські і записні книжки).
9. Доручення.
10. Договори (за винятком міжнародних).
11. Справи судові різних осіб.
12. Скарги.
13. Заяви.
14. Ігри (правила і пояснення до настільних, навчальних, рухливих).
15. Повідомлення.
16. Календарі (настільні, відривні, табельні).
17. Контракти.
18. Меню.
19. Номенклатури.
20. Зразки шрифтів.
21. Прейскуранти.
22. Програми для вступу в навчальні заклади, окремих предметів викладання, пробігів, виставок, роботи комісій, засідань комітетів, конференцій, концертів, публічних лекцій, спектаклів, читань, ювілеїв.
23. Прописи.
24. Проспекти.
25. Прохання.
26. Розклади руху поїздів, занять, лекцій, читань, церковних служб.
27. Розцінки.
28. Розрахунки (за виключенням техніки).
29. Рекламні видання.
30. Списки виборців в державні і місцеві органи управління.
31. Списки абонентів телефонної мережі.
32. Такси.
33. Тарифи і доповнення до них.
34. Тиражі.
35. Цінники.

¹ Бібліографуватимуться за спеціальною програмою.

Розділ 4

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ОПИС

З огляду на характерні риси літератури дореволюційної доби, слід обов'язково визначити і уточнити особливості бібліографічного опису документів цих періодів, незважаючи на наявність державних стандартів¹.

Як вже зазначалося, ми маємо на меті торкнутися випадків відходу від державних стандартів у бібліографічному описі, вказати ті моменти, що мають багатоваріантні рішення, а також особливості роботи над каталогом в автоматизованому режимі.

Приступаючи до опрацювання книги *de visu*, необхідно пам'ятати, що її потрібно максимально розкрити для користувача. Для цього треба уважно переглянути буквально кожну сторінку книги, щоб не тільки визначити обов'язкові й факультативні елементи бібліографічного опису, але й перевірити: чи суцільна пагінація, який довідковий апарат, ілюстративний матеріал, чи є передмова, вступ, післямова; якою мовою написано твір, чи є у книзі матеріали іншими мовами тощо. Слід пам'ятати й про персоналії: висвітлюючи діяльність тієї чи іншої особи, обов'язково зазначати її фах, ім'я і по батькові, інші ідентифікуючі ознаки, адже, як відомо, про багатьох персон означеного періоду знайти відомості у довідниках і енциклопедіях неможливо.

Часто, визначаючи назви допоміжних покажчиків, автори книг застосовують „глухі” назви, які треба уточнити, безпосередньо переглядаючи книгу, щоб не повертатись до неї ще раз.

Наприклад: *Алф. покажч. [імен.]*

Алф. покажч. [назв тв. друку]

Покажч. [предм.]

Особливої уваги вимагає опрацювання конволютів. Їх потрібно ретельно переглядати, аби не пропустити книгу, необхідну для певного друкованого каталогу.

Опрацьовуючи книгу *de visu*, слід пам'ятати і про те, що на основі зібраного матеріалу в подальшому формуватимуться раніше визначені допоміжні покажчики. Тому бібліографічний запис складається

¹ Найдетальніше правила бібліографічного опису книг розроблено у посібнику: Правила составления библиографического описания. Ч.1. Книги и серийные издания /Межведомств. каталогизац. комис. при Гос. б-ке СССР им. В.И. Ленина. – М.: Книга, 1986. – 527 с.

ся так, щоб із нього можна було взяти відомості для кожного з допоміжних показників. Особливо це стосується змістовних (систематичного або предметного) показників, для яких слід всебічно розкрити зміст книги у вигляді приміток чи анотацій. Важливо також вказувати місце знаходження друкарні чи видавничої організації, необхідних при укладанні показника друкарень і видавничих установ, адже буває, що книга видана в одному місці, а друкарня знаходилася в іншому.

4.1. Загальні положення

Опис книжок здійснюється після опрацювання *de visu* всіх наявних у даній бібліотеці примірників.

На кожную книжку складається один опис.

При опрацюванні книги застосовуються науково-бібліографічний (книгознавчий) опис з найбільш повним добором елементів – тобто, крім обов'язкових, максимально враховуються факультативні.

Не скорочуються слова і словосполучення у зоні назви, у підназвах¹. Скорочені ж слова у цих зонах, які можуть мати різні варіанти значення, не розшифровують. В інших зонах скорочуються тільки загальноновживані слова.

Бібліографічний запис здійснюється із дотриманням правил орфографії, пунктуації та фонетичних особливостей відповідної епохи.

Літери, відсутні в сучасній абетці (Ѣ, ј, Ѡ), замінюються літерами, що вживаються в наш час:

Ѣ – українське *i*, російське *e*

Ѡ – ф

ј – й

Твердий знак (Ѣ) у кінці слова не пишеться.

Тематичні збірники, наукові праці, звіти, альманахи, календарі тощо бажано повністю розписати. Якщо обсяг видання надто великий, можна застосувати такий варіант: *У змісті авт. поет., ред. та іст. творів: В. Барвінський, С. Петров, В. Карпенко і т.п.* Залежно від особливостей видання у зоні приміток наводять або відомості щодо змісту, основних творів або розділів, прізвищ авторів, або формується примітка про зміст у вигляді анотації.

¹ У підназвах допускається скорочення загальноновживаних слів: іст., наук., рос., укр., пол. і т.ін.

При описі багатотомних видань зведений опис не застосовується. Кожен том чи випуск описується окремо і йому надається у каталозі порядковий номер¹.

Анотації застосовуються тільки довідкові, що містять відомості про джерело, звідки взятий відбиток чи передрук, відомості про бібліотеку чи установу, в якій зберігається книга (для зведених друкованих каталогів), про конволюти тощо. Інші відомості, що стосуються особливостей елементів опису або книги в цілому, подаються в зоні приміток.

При візуальному опрацюванні книги для зведених друкованих каталогів враховуються відомості, притаманні всьому накладу книги, для каталогу книг з фондів окремої установи наводяться також відомості, характерні для окремого примірника (власні дарчі написи, присвяти, маргіналії, екслібриси тощо).

4.1.1. Джерела для бібліографічних відомостей при складанні бібліографічного опису

1. Джерелами бібліографічних відомостей є книга в цілому і, в першу чергу, ті елементи видання, які містять вихідні дані. Бібліографічні відомості в описі подають у тому вигляді, в якому вони зазначені у книзі, або формують на основі аналізу видання.

Для уточнення вже відомих бібліографічних відомостей або отримання відсутніх можуть бути використані бібліографічні посібники, бібліотечні каталоги, довідкові видання та інші джерела поза книгою. Взяті з інших джерел бібліографічні відомості, а також відомості, сформовані на основі аналізу книги, беруть у квадратні дужки.

2. Перелік джерел у порядку їхнього використання.

- 1) Титульний аркуш і його різновиди²
- 2) Зворот титульного аркуша
- 3) Авантитул
- 4) Обкладинка (палітурка)
- 5) Шмуцтитул
- 6) Колонтитул
- 7) Відомості перед випускними даними
- 8) Випускні дані
- 9) Зміст

¹ Зведений опис можна застосувати при абетковому розташуванні матеріалів у каталозі.

² Визначення понять див. у розд.: „Термінологічний словничок”.

- 10) Передмова (вступ)
- 11) Текст (у тому числі відомості на початку тексту)
- 12) Додатки до книги
- 13) Суперобкладинка, обгортка, манжетка і т. ін.
- 14) Джерела поза книгою

3. Найповнішим джерелом для складання бібліографічного опису книг є титульний аркуш. Якщо у книзі є кілька титульних аркушів, вибирають той, що містить найповніші бібліографічні відомості.

4. Бібліографічним відомостям, взятим із титульного аркуша, надається перевага, особливо при різночитанні однорідних відомостей у різних джерелах. За відсутності книги джерело замінюється іншим, яке має найповнішу інформацію.

4.2. Бібліографічний опис під заголовком індивідуального автора

Прізвище автора у бібліографічному описі подається в називному відмінку незалежно від того, як його наведено: на титульному аркуші чи в іншому місці. Ім'я та по батькові не розкриваються. Прізвища, написані в декількох транскрипціях, переводять на сучасну графіку, а в зоні відомостей про відповідальність разом з пояснювальними словами наводять так, як подано у книзі.

Шохор-Троцький С. Арифметический задачник: Для учеников начальных школ /Составитель [и авт. предисл.] С. Шохор-Троцкий. – СПб.: Паровая скоропечатня Я. И. Либермана, 1896. – [2], 92 с. – На тит. арк. печатка: Харьк. центр. б-ка по вопр. нар. образования.

Данилевський П. Панич кавказець: (Роман) /Стріковане Прохора Данилевського. – Тифлис [Тбілісі]: Тип. И.А. Чанцева и К^о., 1876. – 154 с.

Під заголовком індивідуального автора складається бібліографічний запис на видання, де вказано автора (авторів, не більше 3-х), незалежно від того, визначено ім'я автора на титульному аркуші чи його встановлено з довідкових або інших джерел. У випадку визначення імені автора з інших джерел воно подається у квадратних дужках.

При визначенні, чи є твір авторським, слід пам'ятати, що в книжках дожовтневої доби поряд зі словами „автор”, „написав”, „сочинил”, „зібрав”, „уложил”, „склав” та ін., що однозначно визначають роль особи у створенні твору, вживалися також слова „видав”, „пере-

штопав”, „зложив”, „пояснив”, „стрікаване” та ін., які однаковою мірою можуть стосуватися як автора, так і укладача, редактора, публікатора тексту тощо.

Тому у випадках, коли на титульному аркуші прізвище особи винесене перед назвою твору (тобто як автора), книга описується під прізвищем автора. У випадках, коли роль особи у створенні книги не вдається встановити, твір описується також під автором, а після назви у зоні відомостей про відповідальність це прізвище повторюється разом з пояснювальними словами.

Галька И. Народныи звичаи и обряды з околиць над Збручем / Описаны Игнатієм Гальком. – Львів: Тип. Ставропиг. ин-та, 1860.

Ч. 1. – 144 с.

Коли прізвище автора (авторів, якщо їх не більше 3-х) наведено на титульному аркуші без пояснювальних слів і в загальноуживаній транскрипції (сучасній), то в зоні відомостей про відповідальність його не повторюють.

Коковський Ф. Сільська кооперація. – Чернівці: Друк. „Руської Ради”, 1909. – 21 с. – (Нар. б-ка / Вид. др. Л. Козут; Ч. 14).

Але є випадки, коли вказана на титульному аркуші роль особи у створенні книги не відповідає дійсності (скажімо, зазначена як укладач, а насправді є автором).

Кибальчич Н. З моїх спогадів: Як я колись й собі хотіла писати історію / Зложила Надія Кибальчич. – Львів: Друк. Наук. Т-ва ім. Шевченка, 1917. – 32 с. – (Вид. Пед. т-ва).

Якщо прізвище автора або псевдонім є складовою назви книги чи відомостей, що до неї відносяться (підназви), тоді прізвище виноситься на авторський рядок і, крім того, повторюється в заголовку. Справжнє ім'я автора, вказане в цій зоні як псевдонім, також виноситься на авторський рядок, а псевдонім зазначається у назві чи підзаголовку (підназві).

Навроцький В.М. Твори Володимира Навроцького. – Видане посмертне з портр. и життєписом. – Львів: Заходом Етногр.-стат. кружка. Накладом Акад. Братства. Друк. Т-ва ім. Шевченка. Під зарядом К. Беднарського, 1884 (обкл. 1885). – (Рус. б-ка. Нова сер.; Т.1.)

Т.1, ч.1: Праці географични и літературни. – [2], XLVIII, 204 с.

Ганейзер Є. Заклята крыныця: Жарт в 2 одминах Хоми Брута. – 2-ге вид. – К.: Вид. Кн. магазина П.Ф. Панчешникова. [Тип. А.О. Штенрензона в Житомирѣ], 1887. – 32 с.

Подвійне прізвище автора подається в авторському заголовку в послідовності, наведених на титульному аркуші.

Карпенко-Карий І.К.; Антонович-Мельник К.

На авторські твори, видані під псевдонімом, вираженням загальним іменем, а також астериском чи криптонімом, запис дається під справжнім іменем автора, якщо його вдалося розкрити, а псевдонім — у зоні відомостей про відповідальність разом із пояснювальними словами із зазначенням у круглих чи квадратних дужках (псевд.).

Білоус Ф.І. Записки школяра-путника, относящіися до Галицкой Руси /[Написав] Ф. Иванович (псевд.). — Львів: Издал Ф. Иванович [Ф.І. Білоус]. Тип. Ставропиг. ин-та, 1860. — 99 с.

Кахневич К. Силы природы /Написав К.К (псевд.)¹. — Львів: Накладом Т-ва «Просвіта». Друк. Т-ва ім. Т. Шевченка. Під зарядом К. Беднарського, 1889. — 38 с. — (Просвіта; Ч.117, рік 1889, кн.10).

Якщо на титульному аркуші прізвище автора подається без пояснювальних слів, але в іншій транскрипції, то в описі — в сучасній транскрипції, а в зоні відомостей про відповідальність воно повторюється так, як подано на титульному аркуші.

Житецький П.М. Словарь книжной малорусской речи по рукописи XVII века /П. Житецкий. — К.: Тип. Г.Т. Корчак-Новицкого, 1888. — 104 с.

Твір, виданий під псевдонімом, що виражений загальним ім'ям, криптонімом чи астериском (справжнє ім'я розкрити не вдалося), описується під назвою, а в зоні відомостей про відповідальність подається псевдонім разом із пояснювальними словами, якщо вони є, без зазначення слова „псевд.”.

Господарські роботи протягом року /Написав Практик. — Львів: Накладом автора. Друк. Наук. Т-ва ім. Шевченка. Під зарядом К. Беднарського, 1905. — 23 с.

*Маруся: Казка /***. — Одеса: Городская тип., 1834. — 22 с. — На с. 3 вірш-звернення: До плану П.П. Ар.-Г-ка [П.П. Гулак-Артемівський].*

Батько Петро і его діти: Оповіданє /Написав Член „Просвіти”. Друк. Наук. Т-ва ім. Шевченка. Під зарядом К. Беднарського, 1899. — 45 с.: портр. — (Просвіта; Ч.230, рік 1899, кн.7). — (З фундації ім. С. Дубравського 7-ма премійована кн.). — У кн. також ст. „Коротка життєпись Стефана Дубравського” та його портр.

¹ Після псевдонімів, позначених ініціалами, астерисками і іншими знаками, слово „псевд.” можна не ставити.

Якщо автор видавав свої твори під псевдонімом, який став справжнім ім'ям, то в заголовку вказують його псевдонім, а не справжнє прізвище, навіть якщо його вдалося розкрити.

Українка Л. Лісова пісня: Драма-феєрія в 3-х діях. – К.: Друк. В.П. Бондаренка та П.Ф. Гніздовського, 1914. – 80 с.: портр.

Якщо у творах, перекладених з інших мов, важко встановити, де ім'я, а де прізвище, запис подається так, як на титульному аркуші.

Свен Гедін. Крізь пустині Азії. – Львів: Друк. Наук. Т-ва ім. Шевченка, 1907. – (Вид. рус. Т-ва пед.; Ч. 124).

[Вип.]2: В країні гробової тишини: (Подорож по пустині Такля-Макан). – 52 с., 6 іл.

Якщо прізвище автора наведено без ініціалів і встановити їх неможливо, то воно пишеться без них.

Нібур. Оповідання про давніх героїв /з вступною статтею Ф. Слюсаренка; Переклав М. Якимовецький. – Пг.: Друк. Ф. Дресслера, 1916. – 83 с.: іл.

У випадку, коли прізвища авторів у книзі подаються у множині, їх розкривають разом із ідентифікуючими ознаками, записуючи імена всіх через кому.

У виданні: Старицькі (отець і донька). Богдан Хмельницький: (Перед бурєю): Історична повість. – Львів: Накладом В. Будзиковського. Друк. народова, 1907. – 197 с.

В описі: Старицький М. (батько), Старицька-Черняхівська Л. (донька).

4.2.1. Ідентифікуючі ознаки

До ідентифікуючих ознак належать: характер діяльності автора, світське ім'я автора – представника чорного духовенства, слова „батько”, „син”, „старший”, „молодший”, сан і т. ін. Ідентифікуючі ознаки наводять у круглих дужках з маленької літери. Якщо їх декілька, то кожна наступна відокремлюється від попередньої крапкою з комою.

Дюма О. (батько)

У заголовку не подають відомостей про вчений ступінь, чин, фах, а також про родові титули, якщо вони не потрібні для ідентифікації.

У виданні:
Твір абата Петра
Метастасіо

У заголовку:
Метастасіо П.

Відомості про професію, фах, місце народження, діяльність тощо наводяться тоді, коли відрізнити авторів з однаковим прізвищем і ініціалами, неможливо (прізвище та ініціали співпадають).

4.2.2. Особливі категорії авторів

1. Імена правителів (царів, імператорів, королів, князів, герцогів, курфюрстів тощо) подаються у найбільш відомій формі

Імена правителів можуть мати форму:

- а) особистого імені з додаванням порядкового числа;
- б) особистого імені і по батькові;
- в) особистого імені з прізвиськом;
- г) особистого імені з прізвиськом і порядковим числом.

Порядкові числівники пишуться римськими цифрами.

2. Крім звичайних ідентифікуючих ознак наводять титул і географічний прикметник, утворений від назви держави, князівства, герцогства тощо, на яке розповсюджувалась влада правителя. Для російських правителів географічний прикметник не властивий.

Катерина II (імн.)

Фрідріх II (король прус.)

Іоанн II (митрополит Київ.)

3. Якщо у правителя було декілька форм імені (особисте ім'я з прізвиськом або особисте ім'я з числівником), в заголовку наводиться особисте ім'я з числівником.

У виданні:

Петро Великий

У заголовку:

Петро I (імн.)

4. При зміні титулу в заголовку подається останній або найбільш відомий титул.

У виданні:

Петро Олексійович (цар)

У заголовку:

Петро I (імн.)

5. У заголовках, що містять імена представників чорного духовенства (архієпископів, єпископів, архімандритів, ігуменів, ієромонахів) наводиться чернече ім'я, як ідентифікуюча ознака вказується світське прізвище та ініціали.

Євгеній (Болховітінов Є.О.)

6. Якщо світське прізвище особи, що прийняла чернецтво, невідоме, то ідентифікуючою ознакою виступає його останній за часом служіння сан і географічний прикметник, що вказує на місце служби.

Симон (єпископ Володимир.)

7. У заголовках, які містять імена представників білого духовенства (священиків, ієреїв, пресвітерів, дияконів, протоієреїв, протодияконів і т. ін.) як ідентифікуючі ознаки можна наводити дати життя і діяльності.

4.2.3. Переробки

При складанні опису переробок, викладів, переказів, скорочень, інсценівок і т. ін., модифікацій творів, що існували раніше, слід вибрати між автором цього твору і персоною, яка його модифікувала. У випадку, коли на титульному аркуші вже зазначено автора (місце його знаходиться перед назвою твору), твір описується під цим прізвищем. А коли визначити автора неможливо, керуватись потрібно такими правилами:

1. Під прізвищем автора оригінального твору запис ведеться, коли в результаті переробки в оригінальний твір внесено незначні зміни, здійснено перестановку або скорочення матеріалу і з оформлення титульного аркуша ясно, що автор оригінального твору залишається автором модифікованого твору.

Водовозов В.В. Права що до виборів /За В.Водовозовим написав К. Квітка. – СПб.: Благоворит. о-во изд. общеплез. и дешевых кн. Тип. Ф. Вайберга и П. Гершунина, 1900. – 36 с.

2. У випадках, коли важко визначити ступінь переробки, запис ведеться також під прізвищем автора оригінального твору.

У виданні:

Франсуа Рабле

Гаргантюа і Пантагрюель

Переробив для дітей

Володиір Колодюк

В описі:

Рабле Ф.

Гаргантюа і Пантагрюель / Ф.Рабле;

Переробив для дітей

Володимир Колодюк

Під автором модифікованого твору запис ведеться:

1. Коли в результаті праці автора суттєво змінився характер і зміст оригінального твору (це, як правило, відображено на титульному аркуші).

Мазюкевич О. Басни Крылова, переложенныя на малоросійское наречие. – К., 1853. – 50 с.

2. Якщо в результаті модифікації змінився жанр твору (інсценівка, переказ, проза, перероблена на вірш, або навпаки і т. ін.), наявність імені автора оригіналу на титульному аркуші не впливає на вибір першого елемента.

Устенко-Гармаш Ф. Майська ніч: Комедія у 3-х діях Ф. Устенка-Гармаша: (На зразок узяв повість М. Гоголя). – К.: Изд. кн. магазина С.И. Гомолинскаго. Тип. А.О. Штерензона в Житомире, 1886. – 56 с.

Франко І. Пригоди Дон Кіхота: З еспанської повісті переробив Іван Франко. – 3-тє поправл. вид. – Львів: Накл. Укр.-рус. видавн. спілки, 1913. – 151 с.

Повість подається у віршованій формі.

Під назвою модифікованого твору запис ведеться:

1. Коли прізвище автора переробки у виданні не наводиться, а значно змінено твір (про це є відомості у виданні) або його жанр.

2. Якщо видання є збірником інсценівок різних авторів, зроблених із творів одного або декількох письменників.

3. Якщо переробки (перекази) були призначені для дітей, а автора оригіналу не встановлено.

4.3. Зона назви і відомостей про відповідальність.

Правила наведення основної назви

Основна назва – це головна назва документа, присвоєна автором чи видавцем. Вона розміщена на титульному аркуші (обкладинці, корінці видання) і виділена шрифтом або кольором.

1. Назва, невід'ємною складовою якої є відомості, що можуть бути самостійними елементами опису (відомості про жанр твору, його вид, ім'я автора), подається в описі разом із цими відомостями в тому порядку, як вони наведені у книзі.

Галицкій историческій сборник издаваемый обществом Галицко-Русской Матицы. – Львов: [Галиц.-Рус. Матица]. Тип. Ставропиг. Ин-та, 1854. – (Галиц.-Рус. Матица; Числ. 19).

Вып. 2. – 193 с.

Квітка-Оснoв'яненко Г.Ф. Повісті Григорія Квітки (Оснoв'яненко). – СПб.: Издав П.А. Куліш. Тип. П.А. Куліша, 1858.

Т.1. – [4], 264 с.

2. Довгу назву скорочують, відкидаючи її частину, замість якої ставлять три крапки (...). Скорочення роблять не порушуючи смислу і правильності граматичної побудови фрази.

Гречулевич В. Беседы на малороссійском языке о семи спасительных таинствах, составленная ... прот. В. Гречулевичем. — СПб., 1858. — 40 с.

3. Якщо назва твору відсутня, її можна сформулювати на основі аналізу книги і навести в описі у квадратних дужках як основний заголовок.

[Переяславський трактат ... 1654 р.: Текст оригінальний]

4. Часом назву можна продовжити, беручи доповнення без скорочення слів у квадратні дужки.

Контаровський Ф. Листи Лебединського ігумена Філофея Контаровського (1765-1767) [до Іякова Києвовидубецького] /Передмова О. Левицького. — К., 1911. — 28 с.

5. Паралельну назву не наводять, а відмічають її в зоні приміток. А якщо на титульному аркуші є назва й іноземною мовою, то в описі основною вибирають українську, навіть якщо вона не є першою, іншу зазначають у зоні приміток.

Піскунов С. Словник живої народної письменної і актової мови руських югівчан Російської і Австрійсько-Венгерської цесарії /Составил Фортунат Пискунов. — 2-ге вид., испр. и знач. пополн. — К.: Тип. Е.Я. Федорова, 1882. — V, 304, V с. — Назва парал. рос.

Руско-німецький словар /Уложив Омелян Попович. — Berlin: Schnederg, 1911. — 319 с. — На допоміж. титул. арк. назва нім.

При наявності на титульному аркуші декількох назв, основна назва вибирається за правилами:

1. Якщо подано кілька назв, за основну приймають тематичну або назву, виділену поліграфічно.

2. Якщо немає поліграфічно виділеної назви, як основну подають ту, що вказана першою.

3. Ім'я особи або назву колективу подають як основну назву, якщо крім цих назв є дані про вид видання (путівник, стенографічний звіт тощо).

Т.Г. Шевченко: Бібліогр. покажч.

4. Якщо тематична назва відсутня, за основну назву приймають відомості про жанр, вид видання.

Український науковий збірник

5. Основну назву подають в описі у тому вигляді як її наведено у виданні і з тими ж розділовими знаками.

Коваленко Г.[О.] Вид чого вмерла Мелася?: Оповідання про обкладинку /Написав Грицько Коваленко. – СПб.: Тип. уч-ща глухонемых, 1902. – 36 с.

6. Дати, що відносяться до основної назви, але не пов'язані з нею граматично, подаються в описі через кому.

Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом, 1876–1895.

7. Кома не ставиться, якщо дати на титульному аркуші взяті у круглі чи квадратні дужки або граматично пов'язані з назвою.

Листи Лебединського ігумена Філотія Контаровського (1765–1767);

Начерк Коліївщини на підставі виданих і не виданих документів 1768 і близьких років.

Відомості, що відносяться до назви (підназви)

Відомості, що відносяться до назви (підназви), вміщують в описі у послідовності, поданій на титульному аркуші, без скорочення слів і розшифрування скорочень. Взяті з різних місць книги відомості розміщують у такій послідовності:

- відомості, що уточнюють тематику або зміст книги;
- відомості про вид видання або літературний жанр твору;
- відомості про читацьке призначення;
- відомості про те, що видання є перекладом з іншої мови.

При малоінформативних назвах відомості, що відносяться до назви, формують на основі аналізу книги і наводять у квадратних дужках.

Донцов Д.[І.] Школа а релігія: [Реферат, виголошений на з'їзді української академічної молодіжжї у Львові в липні 1909 р.] / [Передм. М.К. Залізняка [К.Трильовський]]. – Львів: Виданє і накладом Укр. Студ. Союза. Друк. І. Айхельбергера, 1910. – VI, 36 с. – (Вид. Укр. Студ. Союза).

Якщо з відомостями, що відносяться до назви, граматично пов'язано дані, котрі відносяться до інших зон опису (відомості про відповідальність, про видання, про додатки тощо), то ці дані подаються в описі разом з відомостями, що відносяться до назви.

Старицький М.П. Богдан Хмельницький: Историчная драма в 5-ты и 6-ты одминах, з апофеозом М.П. Старицького. – К.: Тип. Имп. Ун-та Св. Владимира Н.Т. Корчак-Новицького, 1897. – 138 с.

Відомості про відповідальність містять прізвища (псевдоніми, імена) авторів, укладачів, редакторів та інших осіб, найменування установ (організацій), товариств, комітетів та ін., від імені і за участю яких публікується твір. Вони можуть супроводжуватися також словами та фразами, які визначають роль осіб чи установ у створенні книги.

Відомості про відповідальність записуються в тому вигляді, в якому вони наведені у виданні, без скорочення слів і їх розшифрування.

Відомості про відповідальність подають у такій послідовності: відомості про авторів; про інших осіб; про установи (організації). Такої послідовності дотримуються і при описі бібліографічних покажчиків, підручників, словників, методичних матеріалів тощо.

Шекспір В. Гамлет: Принц данський / Уілліям Шекспір; Переклад П. Куліша, виданий з передмовою і поясненнями Н. Франка. – Львів: На-кладом Укр.-Руської Видавн. Спільки, 1899. – XXIII, 172 с. – (Літ.-Наук. Б-ка Укр.-Руської Видавн. Спільки. Сер. I; Ч. 10).

Островський О. В сутніні ночі: Нариси й оповідання / Редакція І. Ка-рна; Укр.-Руське книгарство „Гасло”. – К.: Друк. І.І. Чоколова, 1912. – 141 с.

Відомості про відповідальність, граматично пов'язані між собою, наводяться в описі у тій послідовності, в якій їх подано у виданні (навіть якщо вони належать до інших елементів).

Іванов А. Розмова про небо і землю А. Иванова / З деякими одмінами й додатками переклав на українську мову М. Комаров. – К.: Тип. М.П. Фрица, 1874. – 59 с.

У відомостях про відповідальність подаються усі автори, якщо їх не більше чотирьох. Якщо їх п'ять і більше, то наводяться прізвища перших трьох зі словами „та ін.” Прізвища останніх вказуються у зоні приміток.

Відомості про інших осіб (укладачів, редакторів, перекладачів, авторів передмов, післямов і т. ін.), що брали участь у створенні книги, подаються у тій послідовності, в якій їх зазначено.

Анго А. Физика в объеме курса средних учебных заведений. Ч. I. Предварительныя понятия. Тяжесть. Теплота. Звук / Написал А. Анго; Переложил [и авт. предисл.] со 2-го фр. изд. с доп. и примеч. Н.И. Мамонтов. – М.: Кн. магазин Н.И. Мамонтова. Т-во тип. А.И. Мамонтова, 1894. – IV, 532, 6 с.: черт.

Котляревський І.П. Собрание сочинений на малороссійском языке / И.П. Котляревский; Под ред. [та з передм.] С.П. Катранова; „От издателя” Е.Я. Федорова. – 2-е изд. – К.: Тип. Е.Я. Федорова, 1875. – XIV, 409 с.

Якщо у відомостях про відповідальність, відомості інших осіб (редактори, перекладачі, укладачі і т. ін.) наведено у формі псевдонімів, виражених криптонімами, астерисками та ін. знаками і їх вдалося розкрити, то подається спочатку псевдонім, а справжнє прізвище особи – у називному відмінку у квадратних чи круглих дужках.

Хомяков О.С. Ермак: Сумогляд в п'яти дійствах мірою сочиненія Хомякова Алексея / Перевід на язык руський Келестином Доленяненом [К. Скоморовський]. – Львів: Черенками А.Б. Виняржа, 1849. – 170 с.

4.4. Зона видання

Зона видання містить відомості про особливості даного видання книги. Це відомості про повторність видання, про осіб, що брали участь у його підготовці, та ін. В описі обов'язково подаються дані про перше видання книги.

- 1-ше вид. повне і критич.
- 4-те вид.
- 3-тє вид. / Виправл. і доп. А. Кравець
- 6-те вид. виправл. і доп. ст. „Про диких тварин” А. Семенюка
- Передрук з новою передм.
- Стереотип. вид.

4.5. Зона вихідних даних

У зоні вихідних даних вказується місце видання книги (місто чи населений пункт), видавництво, видавнича організація, видавець, друкарня, рік видання книги. Якщо якогось елемента не вистачає і його не вдалося встановити, то замість відсутніх даних відповідно зазначається: „Б. м.” – без місця; „Б. в.” – без видавництва; „Б. р.” – без року.

Примітка: Позначку „Б. в.” можна опускати.

Якщо ж не встановлено жодного із зазначених елементів, то пишемо: „Б. в. д.” – без вихідних даних.

Бах А. Економічні нариси / Пер. та передм. М. Залізняка [К. Трильовський]. – 2-ге вид. – Б. м.: Накладом і друком парт. друк., 1915. – 82 с.

Гаршин В. Чорні дні / Пер. В. Старий [В. Королів]. – К.: Вид. Т-ва «Час». Друк Т-ва „Час”, Б.р. – 20 с. – (Сер. дев'ята; Чис. 18).

Василенко-Полонська Н. Маніфест 3 серпня року 1775 в світлі тогочасних ідей. – Б.в.д. – 39 с. – Авт. вказано у кінці кн.

Назва місця видання подається у називному відмінку:

У виданні:

Вє Львові

у Києві

В описі:

Львів

К.

Якщо у книзі назву місця видання книги подано в короткій формі, то в описі вона пишеться повністю:

Лв. – Львів.

Якщо у книзі декілька місць видання, то їх наводять у такій послідовності, як подано у книзі, відділяючи між собою крапкою з комою. Подавати слід всі зазначені на титульному аркуші місця видання.

К.; Львів; Житомир.

Якщо назва місця видання, котра вказана на титульному аркуші, відрізняється від назви, що є в інших місцях книги, то в зоні наводяться дані з титульного аркуша, а інші – в зоні приміток.

Якщо під сумнівом точність установлення місця видання, то воно подається зі знаком запитання у квадратних дужках.

[Катеринослав?]

Якщо місце видання книги встановити не вдалося, то використовується позначка „Б. м.”.

Примітка: Не можна розглядати місце друкування, вказане у книзі, як місце видання книги.

Назва місця видання пишеться без скорочення за винятком таких міст:

*Київ – К., Харків – Х., Москва – М., Петроград – Пг.,
Петербург – Пб., Санкт-Петербург – СПб.*

Видавництво. Видавнича установа.

Друкарня. Видавець

Видавництво, видавнича установа, друкарня та видавець – це відомості, які слід максимально враховувати при описі книги. Якщо у

книзі є всі перелічені елементи, то вони пишуться в описі після місця видання (міста чи населеного пункту) в послідовності, поданій на титульному аркуші і розділяються між собою крапкою. Якщо у книзі зазначено тільки деякі з них, то подаються ті, що є. Якщо ж відомості про друкарню або інші названі елементи знаходяться не на титульному аркуші, а на його звороті, у кінці книги або взяті з інших джерел (посібників, довідкових та енциклопедичних видань тощо), то вони подаються в описі у квадратних дужках. Пояснювальні слова та адреса друкарні чи установи не вказуються. Після відомостей про друкарню іноді вказується й її керівник, зокрема ці відомості супроводжуються словами: „Під управою”, „Під зарядом”. Ці відомості обов’язково вказуються в описі відразу після відомостей про друкарню, якою дана особа керує, через крапку.

Іноколи друкарню позначено словами: „книгопечатня”, „типографія”, „типо-літографія”, „тискарня”, „черенками” та ін. Наприклад, відома в той час друкарня Ставропігійського інституту виступає часто і як типографія, і як склад, штампарня, печатня, черенками та ін.

Шематизм народних шкіл и учителей в Архієпархіи Львовской, по-дчиненных Львовской гр. кат. митрополитальной консисторіи на рок 1866. – Львов: Типом Ставропиг. ин-та, 1866. – 214 с.

Головацький Я.Ф. Три вступительні преподаванія о рускій словесности / Сочиненія Якова Головацкого. – Львов: Напечатано черенками Ставропиг. ин-та, 1849. – 30 с.

Карбулицький І.І. Розвій народного шкільництва на Буковині / Ілярій Карбулицький. – Вашківці над Черемошем: Друк. „Руської Ради”. Під зарядом І. Захарка, 1905 (обкл. 1907). – 148 с.: табл. – (Б-ка „Проміня”; Ч.4. Сер. наук.; Чис.3).

Бараковський Г.М. Оказія з пампушкою: Жарт в одній дії Бораковскаго. – К.: Вид. П.Ф. Панченкова. [Тип. А.О. Штерензона в Житомир], 1886. – 36 с.

Якщо у книзі є відомості тільки про видавництво, то вони наводяться. Якщо видавництво має характерну назву, то в описі подається тільки його назва без лапок і пояснювальних слів.

У виданні

Видавництво „Вік”

В інших випадках видавництва зазначають так, як на титульному аркуші.

Вид-во Донцових; Вид-во „Робітничої книгарні”,

В описі

Вік

Вид-во Т-ва „Час”; Волин. кооперат. вид-во.

При визначенні видавничої організації слід брати до уваги слова, які вказують на таку роль організації: накладом, коштом, заходом, словом „виданий”, або просто зазначають назву установи без пояснювальних слів: Т-во „Руська Бесіда”.

Кельнер Л. Коротка історія педагогії / Переложив [з передм.] Теофіль Грушкевич. — Львів: Накладом Рус. Т-ва пед. Друк. Наук. Т-ва ім. Шевченка. Під зарядом К. Беднарського, 1895. — [4], 169 с.

Гете Й.-В. Фавст: Трагедія Йогана Вольфганга Гете / З нім. переклав и пояснив [з передм.] Іван Франко. — Львів: Заходом ред. „Світа”. [Друк. Т-ва ім. Шевченка. Під зарядом К. Беднарського], 1882.

Ч.1. — XIII, 222, 1 с.

При зазначенні видавця книги крім слів „видав”, „издал” застосовують і маловживані в наш час: „иждивением”, „накладом”, „коштом” і т. ін.

Морачевський П.С. До чумака, або война ягло-храниузо-турецька у 1853 и 54 роках / Стихотвореніе [та інші вірші] Ф.М. — К.: Иждивением І. Завадскаго. Университет. тип., 1855.

[Ч.1.]. — 37 с

Дата видання

Датою видання вважається рік його виходу у світ. Запис подається арабськими цифрами, в зоні йому передує кома. Рік, вказаний у книзі за формою, відмінною від загальноприйнятої, наводиться у тій же формі. Додатково у квадратних дужках може бути наведено рік у перекладі на сучасне літочислення, якщо його вдалося встановити.

Наприклад: 7400 [1892]

Якщо у книзі є розбіжності у наведенні року, подають рік, вказаний на титульному аркуші. Після цього у круглих дужках вказується рік, написаний в іншому місці.

У виданні

На тит. арк.: 1879

на обкл.: 1878

В описі

1879 (обкл. 1878)

Якщо сталася друкарська помилка у зазначенні року, в зоні наводять правильну дату, а потім у круглих дужках вказується помилкова.

1891 (помилково 1881)

Якщо рік видання у книзі відсутній, його, по можливості, встановлюють на основі аналізу видання або за іншими джерелами і беруть у квадратні дужки.

[1809]

У випадках, коли є сумніви у правильності вказаних відомостей, у квадратних дужках вказують приблизну дату зі знаком запитання.

[1801?]; [183-?]; [18-?]

Примітка: Не можна вказувати дату друкування книги замість дати видання.

Місце і дата друкування

Місце і дату друкування наводять якщо у книзі не зазначено місця видання, видавництва, видавця і друкарню. Відомості про місце і дату друкування вказують у круглих дужках:

(Львів, 1900)

4.6. Зона кількісної характеристики

Зона кількісної характеристики містить відомості про обсяг, ілюстративний чи інший матеріали книги.

У відомостях про обсяг вказують фактичну кількість сторінок, шпальт, стовпців, аркушів книги (пагінацію).

Якщо книга має посторінкову нумерацію або у неї пронумеровано один бік сторінки, то вказують відповідно:

93 с.; 38 арк.

Якщо у книзі пронумеровано стовпці і відсутня посторінкова нумерація, вказують кількість стовпців:

345 стп.

Цифри подаються в арабській або римській графіці, залежно від нумерації в книзі.

LXX с.; 235 с.

Якщо нумерація подається за допомогою літер або цифр, відмінних від арабської чи римської графік, то в описі наводять кількість сторінок арабськими цифрами.

При різних позначеннях сторінок, об'єднаних загальною нумерацією, їхня кількість дається сумарно.

При наявності у книзі двох або трьох пронумерованих рядів сторінок, стовпців, аркушів (розрізнених пагінацій), їх подають у тій послідовності, в якій їх зазначено, відокремлюючи один від одного комою.

100, V с.; X, 60, VI с.; 12, IX с., 140 стп.

Якщо частину книги пронумеровано за сторінками, іншу – за аркушами або стовпцями, то запис робиться за формою:

25 с., 45 стп.; 145 с., 59 арк.

При наявності у книзі чотирьох роздільних пагінацій в описі може бути подано загальну кількість сторінок (аркушів, стовпців), які встановлені шляхом підрахунку (цифри зі словами „розд. паг.”).

340 с. розд. паг.

Якщо у книзі повністю відсутня пагінація сторінок або аркушів, то їх загальну кількість підраховують і записують у квадратних дужках.

[35 с.]

При описі великих за обсягом видань може бути наведена приблизна кількість сторінок з приміткою „близько”.

Близько 500 с.

При наявності у великих за обсягом книгах більше чотирьох роздільних пагінацій запис можна зробити так:

Приблизно 790 с. розд. паг.

або замінити слово „приблизно” двома хвилястими лініями.

≈ 790 с. розд. паг.

Супровідний матеріал

Супровідний матеріал – це будь-який матеріал, що супроводжує основний текст книги, призначається для сумісного з нею використання і виданий окремо.

Супровідним матеріалом можуть бути книги, брошури, листівки, грамплатівки, креслення тощо. На нього складають окремий опис, якщо саме видання відсутнє. В зоні кількісної характеристики відомості про супровідний матеріал пишуть у тих випадках, коли він надійшов для опису одночасно з книгою і має однакову з нею пагінацію або загальну ціну, тираж. Цим відомостям передує знак (+).

Спутник по г. Киеву: Иллюстрированный путеводитель по Киеву и его окрестностям. – 8-е изд., испр. и доп. Д. Марголиным. – К.: Тип. 1-й Артели Печат. Дела, 1913. – 191, 138 с.: ил. + Доп.: Справочный указатель адрес – календарь г. Киева (138 с.).

4.7. Зона серії

Зона серії вміщує відомості про серійне видання, окремим випуском якого є книга. Якщо книга одночасно є випуском двох або біль-

ше серій, то відомості про кожну пишуть за загальними правилами, беручи кожну з них у круглі дужки і розділяючи крапкою й тире.

Вержбицький А. Школа і культура. – Катеринослав: Друк. К. Андрущенка, 1911. – 47 с. – (Замітки сіл. вчителя; № 6/8).

Грінченко Б.Д. Листи з України Наддніпрянської / П. Вартовий (псевд.). – К.: Друк. Губерн. Правління, 1917. – 180 с. – (Книжки пам'яті Н. Грінченко; № 22). – (Друковано в Буковині за рр. 1892–1893).

Прізвища редакторів, засновників та інших осіб, які мають відношення до серії, наводяться після її назви за похилою рискою.

Барановський М. Педагогіка: Для семінарий учительських і учителів шкіл народних / Написав Мечислав Барановський; Переложив Ю.К. [Ю. Кобилянський]. – 4-те вид., значно розшир. і доп. „Нарисом психології виховавчої”. – Чернівці: Друк. Т-ва „Руська Рада”. Під зарядом В. Секорського, 1901. – 102 с. – (Вид. Т-ва „Руська Школа” / Ред. О. Попович; Ч.7).

4.8. Зона приміток

Зона приміток вміщує додаткову інформацію про книгу, яку не було подано в інших зонах опису. Вона надає можливості максимального розкрити книгу користувачеві. Кількість елементів у ній не регламентується. Примітки у зоні групують у такий спосіб: спочатку подають примітки, що відносяться до зон і елементів опису, а потім – до видання загалом.

4.8.1. Примітки до зон і елементів опису

1. Примітки до зон заголовка і відомостей про відповідальність – це: примітки про назву оригіналу видання, з якого зроблено переклад; про джерело основної назви; про назву попереднього видання; про паралельні назви; про справжнє ім'я автора; про джерело інформації, з якого взяте ім'я автора; примітки про різнобій у прочитанні автора і т. ін.:

Наприклад: *Авт. встановлено за кн.: Нарис історії „Просвіти”. – Львів, 1993.*

2. Примітки до зони видання: про історію видання і т. ін.:

Наприклад: *2-ге вид. не вийшло. Було розсіпане в друкарні.*

3. Примітки до зони вихідних даних:

Наприклад: *Місце вид. зазначено на зворот. тит. арк.*

4. Примітки до зони серії:

Наприклад: *Друга серія зазначена на обг.*

4.8.2. Примітки до книги в цілому

Примітки до книги в цілому подаються в описі у такій послідовності:

Примітки про мову тексту книги (частини тексту), вихідних даних.

Сборник украинских песен, издаваемый Михайлом Максимовичем / [Уклад., авт. передм. та прим. М.О. Максимович]. – К.: Тип. Ф. Гликсберга, 1849. – Передм., прим. та розвідка „Заметки об украинском выговоре” рос.

Ч.1, отд.1: Украинскія думы. – 91 с.

Примітки про присвяту

Гречулевич В. Беседы катихизическія, на девять блаженств Евангельских и десять заповедей Божіих, говоренныя на Малороссійском языке... – СПб.: [Тип. Второго отд. Имп. канцеляріи], 1852. – 25, 49 с.: іл. – На окр. арк. присвята: Его Преосвященству, Преосвященнейшему Евсевию...

Але якщо присвяту подано на титульному аркуші відразу після назви або підназви, то її розміщують безпосередньо за назвою чи підназвою.

Квітка-Основ'яненко Г.Ф. Перикотиполе: Посвящается Е.П. Гребенкі. – Б. м., [1842]. – 155 с.

Примітки про зміст

Примітки про зміст мають чи не найважливіше значення. Цій зоні передують слова: „Зміст”, „Із змісту”, „Містить”, „У змісті”, „У кн.” і т. ін. Щоб вибрати, як саме і що показати в цих примітках, потрібно надзвичайно уважно опрацювати книгу.

Якщо назва недостатньо розкриває зміст книги, то у примітках наводять розділи, глави, параграфи тощо або формують примітку у вигляді анотації. У збірниках, які містять незначну кількість матеріалів, можна у примітках перерахувати всі статті чи інші матеріали, або ж усіх чи найбільш визначних авторів.

Варіанти приміток про зміст книги

1. *Цветков Н. Практический курс русскаго правописанія: (Согласован с „Руководством” Я.К. Грота). Ч.1. Пособіе для младших классов средних учебных заведеній для городских училищ, для домашней подготовки и самообразования. – Тула: Изд. В.М. Борисова. Тип. Губерн. правленія, 1890. – [1], IV, 172 с. – У кн. розд.: Общія элементарныя правила:*

[Гласныя и согласныя]; Части речи и их измененія; Правописаніе суффиксов в изменяемых частях речи; Неизменяемые части речи. – Прилож.: Употребленіе больших или прописных букв; Правила переноса слов. – С. 166–172. – На тит. арк. печатка: Харьк. о-во распространія в народе грамотности.

2. Галицький историческій сборник, издаваемый обществом Галицко-Русской Матицы. – Львов: [Галицко-Рус. Матица]. Тип. Ставропиг. ин-та, 1854. – [Галицко-Рус. Матица; № 19]. – Содерж.: О галицких епископах со времен учрежденія Галицкой епархіи даже до конца XIII века; Примечанія; Дополненія к 1 и 2 выпускам / А.Петрашевич.

Вып. 2. – 193 с.

3. Краевич К. Основанія физики: С политипажамы в тексте / Составил [и авт. предисл.] К. Краевич. – 9-е изд., пересмотр. – СПб.: Тип. В. Безобразова и комп., 1891. – VIII, 326 с.: ил. – Содерж. разд.: Предварительныя понятія; Магнетизм; Электричество; О телах твердых, жидкостях и газах; Барометры; Теплопровод; Законы Галилея; О звуке. – Прибавленія: Краткій очерк важнейших явленій. – С. 263–282; Приложение физики к объясненію атмосферных явленій. – С. 283–321; Фонограф, телефон и микрофон. – С. 322–328. – На с. 3 штамп: Ш[кільна] б[ібліотека].

4. Народныя южнорусскія пісні / Уклад., авт. передм. та прим. Амвросій Метлинскій. – К.: Изд. А. Метлинскаго. Университет. тип., 1854. – XX, 472, IV с. – Передм. рос. – У змісті: Пісні житейскія; Пісні годовыя; Пісні и думы поучительныя; Думы и пісні былевые; Пісні бытовыя; Пісні шуточныя. – У кн. також рос.: Правила при записуванні дум, песен...; Список кобзарей (бандуристов) и лирников. – Деякі пісні повідомив М.В. Гоголь. – Пісні зібрані в Житомирській, Полтавській, Харківській, Чернігівській губерніях. – Библиогр.: Вышли в свет и поступили в продажу след. кн.: с. I–IV.

5. Громада: Українська збірка, впорядкована Михайлом Драгомановим. – Женева: Печатня „Работника” і „Громади”, 1879. – Із змісту: Біржове мошенство та запродана печать / П.М. Добавка од впорядчика: (Хиба російської и української печаті про мужицьке життя) / М. Драгоманов. Т.Г. Шевченко і його думка про громадське життя / С-ов [Ф.К. Вовк]. Шевченко, українофіли й соціалізм; Кілька слів про І.М. Ковальського / Е.Ч.

№ 4. – V, 382[1]с.

6. Далилевский Г.П. Украинская старина: Материалы для истории украинской литературы и народного образования / Предисл. от издателя. – Х.: Изд. Зеленскаго и Любарскаго, 1866. – 2, 403 с. – Содерж.: Ско-

ворода, 1722-1794; Каразин, 1773-1842; Основьяненко, 1778-1843; Харківські народні школи, 1732-1845.

7. Вовчок М. Народні оповідання Марка Вовчка / "Слово од издателя" П. Куліша. – СПб.: Издав П.А. Куліш. [Тип. П.А. Куліша], 1858. – X, 189 с. – Зміст: Сестра; Козачка; Чумак; Одарка; Син; Панська воля; Викуп; Свекруха; Змий, Ляше!; Максим Грімач; Данило Гурч.

8. Шашкевич М.С., Вагилевич І.М., Головацький Я.Ф. Писання Маркіяна Шашкевича, Івана Вагилевича и Якова Головацького / "Передне слово": О. Яреми, В. Коцовського; «Введеніє», прим. та поправки В. Коцовського. – Львів: Выданыи «Академ. братством». Печатня Т-ва им. Шевченка. Під зарядом К.Беднарського, 1884. – XLIII, [2], 382 с. – (Рус. б-ка / Відп. за сер. И. Онишкевич; Т.3). – У передм. біогр. відомості про кожного з авт. – У змісті: Поезії, переклади, байки, листи, казки М.С. Шашкевича; Переклад „Повісті о полку Ігоревім“, поезії, критичні статті, листи І.М. Вагилевича; Переклади, вірші, казки, листи, розвідки „Пам'ять Маркіяну Руслану Шашкевичу“, „Народніи сербськіи песни“, „Великая Хорватия“ Я.Ф. Головацького. – Бібліогр.: с. XXIV – XXXVIII.

Варіанти приміток про довідковий апарат

1. Глібов Л. Байки Леоніда Глібова. – 3-тє вид. – К.: Губерн. тип., 1882. – 106, IV с.: іл. – Розполог байок по алфавіту: с. I-IV.

2. Шульгін Я.М. Начерк Коліївщини на підстави виданих і невиданих документів 1768 і близиших років / Написав Яків Шульгін; [Передм. М.С. Грушевського; Пер. М.К. Вороного]. – Львів: Накладом Наук. Т-ва ім. Шевченка. Друк. Наук. Т-ва ім. Шевченка. Під зарядом К. Беднарського, 1898. – IV, [2], 219 с. – (Руська іст. б-ка / НТШ; Т. 20). – Азбуч. покажч. імен особових і геогр. / Уклад. П. Рондяк: с. 189-219. – Бібліогр.: с. 7-8.

Варіанти приміток про наявність бібліографії¹

1. Геде Ф.В. Систематический сборник арифметических примеров и задач. Ч.4. Отношения, пропорции и тройные правила / Составитель [и авт. предисл.] Ф.В. Геде. – 2-е изд., испр. и доп. – СПб.: Тип. железнодорж. Изд. А.Ф. Штольценбурга, 1900. – VI, [1], 124 с. – Библиогр.: Находятся в продаже кн. Ф.В. Геде: посл. с. кн.

2. Добровольський Л. Михайло і Золоті ворота: (Історично-літературна справка). – К.: Друк. 2-ої Артілі, 1913. – 77 с. – Бібліогр. у підрядкових прим.

¹ Бібліографія подається у такій формі, в якій її зазначено у книзі.

3. Руданський С.В. Твори Степана Руданського /Передмова та прим. М. Комара [М.Ф.Комаров]. – Львів: Коштом вид[авця]. Друк. Наук. Т-ва ім. Шевченка. Під зарядом К. Беднарського, 1895. – 180 с. – Бібліогр. покажчик творів С. Руданського /Зібрав М.К.[Комаров]: с.167-174. – Вид. Василя Лукича [В.Л. Левицький]: с. 2-4 обкл.

4. Веселий оповідач /[Уложив Б. Грінченко]. – К.: Изд. книгопродавца С.И. Гомолинскаго. Тип. Г.Т. Корчак-Новицькаго, 1888. – 68, 32 с. – Бібліогр.: Изд. кн. магазина С.И. Гомолинскаго: с. 7-32 у кінці кн.

Примітки про основне джерело інформації
(якщо на титульному аркуші
відсутні основні відомості про книгу)

Молодий чумак: Малоросійській песенник: Сборник украинских, козацких, разгульных, колыбельных и прочих малоросійских песен / Собрал С.Ф. Легасов. – [3-е изд.]. – М.: Изд. книгопродавца Е.А.Губанова, 1891. – 123, III с. – Без тит. арк. і обкл. – Опис зроблено за кн.: Бібліографія літератури з українського фольклору. Т.1 /Уклад. А.Андрієвський. – К., 1930.

**Примітки про особливості поліграфічного оформлення,
розповсюдження і використання**

На тит. арк. помилково: Вип. 25

Видруковано на розмножувальному апараті.

На правах рукопису.

Для службового користування та ін.

4.9. Особливості складання опису багатотомного видання

Для опису багатотомного видання, об'єктом може слугувати видання в цілому, група його томів або окремих томів. При складанні каталогів книг означеного періоду з хронологічним розташуванням матеріалу зведений опис багатотомних видань не застосовується. Кожен том описується окремо, і йому надається номер за порядком. При розташуванні книг у каталозі за алфавітом, навпаки, доцільно користуватися зведеним описом, подаючи обов'язкові елементи та ті, що характерні для всіх томів у загальній частині, інші ж, притаманні кожному тому окремо, – в специфікації.

В обох випадках відомості про томи слід виносити в окремих рядках.

У специфікації першим елементом є номер випуску, частини тощо, які подаються у скороченій формі. Порядковий номер обов'язково пишеться арабськими цифрами.

Такий спосіб опису багатотомних видань є обов'язковим для зведених друкованих каталогів, тому що дає можливість головній бібліотеці звести всі томи, розпорошені по інших установах-фондоутримувачах, поступово додаючи їх і розташовуючи один за одним в межах певної хронології або зібрати їх всі в одному місці за абеткою.

Для каталогів книг з фондів окремої бібліотеки можна застосовувати спосіб бібліографічного опису, коли том зі специфікацією зазначається в середині опису в загальній частині або подається специфікація, а загальна частина видання зазначається в зоні серії.

Для каталогу з хронологічним розташуванням

3. Нечуй-Левицький І.С. Повісти й оповідання /Іван Левицький. – К.: Тип. П. Барського, 1901. – Т. 4 див. № 10.

Т. 3: Нахаба; Навижена. – 470 с.: портр.

10. Нечуй-Левицький І.С. Повісти й оповідання /И.Нечуй-Левицький. – К.: Изд. Е.П. Череповского. [Лито-тип. И.И. Чоколова], 1905. – Т. 3 див. № 3.

Т. 4: Над Чорным морем; Киевськи прохачи. – 370 с.: портр.

Для каталогу з абетковим розташуванням

Квітка-Основ'яненко Г.Ф. Твори Григорія Квітки-Основ'яненка: [У 2 т.] /Ред. Ю. Романчук. – Львів: Виданє Т-ва „Просьвіта”. Друк. Наук. Т-ва ім. Шевченка. Під зарядом К. Беднарського, 1904-1905.

Т. 1: Повісті. – 1904. – 539 с.: портр. – (Руска письменність; Кн. 2, т. 1). – Зміст: Григорій Квітка-Основ'яненко: [Біографія]; Салдатський патрет; Маруся; Мертвецький Великдень; Добре роби – добре і буде; Конопотська відьма; От тобі і скарб; Козир-дівка. – Приписки [прим.]: с. 514-539. – У кн. також: Руска письменність /Ю. Романчук.

Т. 2. – 1905. – 552 с.: портр. – (Руска письменність; Кн. 2, т. 2). – Зміст: Перекопинополе; Божі діти; Щира любов; Пархімове снідання; На пуцання – як зав'язано; Купований розум; Підбрехач; Шельменко – волостний писар; Шельменко-денчик; Щира любов: Драма; Листи до любезних земляків; Лист до Шевченка. – Приписки [прим.]: с. 496-520.

Інші варіанти опису багатотомного видання

І варіант: Куліш П.О. Сочиненія і Письма П.А. Кулиша. [В 2 т.]. Т. 1. Стихотворенія 1843-1879 гг. /Под ред. и „От редакціи” И. Каманина; Вступ. ст. О. Кулішової [Г. Барвінок]. – К.: Изд. А.М. Кулиш. Тип. Т.Г. Мейнандера, 1908. – VIII, [4], 396, [4], 133, 111, [2] с., 2 арк. портр.

II варіант: Куліш П.О. *Стихотворенія 1843-1879 гг.* — К.: Изд. А.М. Кулиш. Тип. Т.Г. Мейнандера, 1908. — VIII, [4], 396, [4], 133, 111, [2]с., 2 арк. портр. — (Сочиненія і Письма: [В 2 т.] /Под ред и „От редакціи” И. Каманина; Вступ. ст. О. Кулішової [Г. Барвінок]; Т.1).

III варіант: Куліш П.О. *Сочиненія і Письма П.А. Кулиша: [В 2 т.] /Под ред. и „От редакціи” И. Каманина; Вступ. ст. О. Кулішової [Г. Барвінок].* — К.: Изд. А.М. Кулиш. Тип. Т.Г. Мейнандера, 1908.

Т.1: *Стихотворенія 1843-1879 гг.* — VIII, [4], 396, [4], 133, 111, [2] с., 2 арк. портр.

Якщо том має частини, випуски тощо, то нумерація подається у тій послідовності, що й у виданні, Частини розділяються комою, а наступна пишеться з малої літери. До кожних з частин, томів чи випусків подається наявна специфікація, яку розділяють двокрапкою.

Навроцький В.М. *Твори Володимира Навроцького.* — Виданє посмерт. з портр. і життєписом. — Львів: Заходом Етногр. стат. кружка. Накладом Акад. Братства. Друк. Т-ва ім. Шевченка. Під зарядом К. Беднарського, 1884 (обкл. 1885). — (Рус. б-ка. Нова сер.; Т.1).

Т. 1, ч. 1: *Праці географічні, етнографічні и літературні.* — [2], XLVIII, 204, 2 с.

Етнографічний збірник /Видає Наук. Т-во ім. Шевченка; Зібрав [та авт. передм.] Володимир Гнатюк. — Львів: Накладом [Наук.] Т-ва ім. Шевченка. Друк. Наук. Т-ва ім. Шевченка. Під зарядом К. Беднарського, 1887.

Т. 3: *Етнографічні матеріали з Угорської Руси, вип. 1: Легенди і новелі.* — XX, 236 с.

4.10. Опис відбитків, передруків

При складанні описів відбитків, передруків окремих статей та інших матеріалів із періодичних та видань, що продовжуються, збірників і книг перший елемент опису вибирається згідно з правилами опису монографічного видання. Якщо у відбитку є титульний аркуш, опис здійснюється згідно з ним. Якщо його немає, то назва формується за першою назвою твору, яка відтворює відбиток чи передрук. При відсутності назви вона формується на основі аналізу твору і при цьому береться у квадратні дужки. Джерело зробленого відбитку чи передруку, вказується у кінці опису з абзацу, саме слово „відбиток” скорочується. Якщо джерело твору не встановлено, в кінці опису пишеться слово „Відбиток” повністю.

Відбиток.

Передрук.

Коли тип видання, з якого зроблено відбиток чи передрук, відомий, то в кінці опису зазначається:

Відб. з журн.:

Відб. з газ.:

Отт. из альм.:

Відб. з кн.:

Отт. из сб.:

Відб. зі зб.:

Перепечатка из ежегод.:

Відб. зі щоріч.:

Коли тип видання, звідки зроблено відбиток чи передрук, не визначено, то пишеться: „Відб. з:”, а далі подається джерело. Джерело пишеться у називному відмінку, без лапок. Слова за загальними правилами скорочують у газетах, журналах, виданнях, що продовжуються, та у типових назвах книг. Тематичні назви у книгах не скорочують. У випадках, коли зазначено „Окремий відбиток”, слово „окре- мий” не вказується. Джерело, звідки взятий відбиток чи передрук, подається у формі, яку зазначено у відбитку чи передруку.

Павловский И.Ф. Приходския школы в старой Малороссии и причи- ны их уничтоженія. — К.: Тип. Имп. Ун-та св. Владимира Н.Т. Корчак- Новицкого, 1904. — 40 с.

Отт. из журн.: Киев. Старина. — 1900.

Копач І. Будучність Гімназій: (Уваги проф. Д-ра Фрідріха Пауль- зена) /Подав Іван Копач. — Львів: Друк. Наук. Т-ва ім. Шевченка. Під за- рядом К. Беднарського, 1901. — 50 с.

Відб. із журн.: Літ. — Наук. Вістн.

Левицький В.Л. Олександр Барвіньскій: Єго житє і діяльність: (С портретом) /Написав Домонтарь (псевд.). — Львів: Друк. Т-ва ім. Ше- вченка. Під зарядом К. Беднарського, 1891. — 14 с.: портр.

Передрук із: Календарь Т-ва „Просвіта”.

Коцовський В. Исторично-литературні замітки до „Слова о полку Игоревім”: Відчит Товарища Вол. Коцовского ... — [Львів: Друк. Наук. Т-ва ім. Шевченка, 1893]. — 42, [2]с.

Передрук із кн.: Справозданя гімназії академічної. — Львів, 1893.

Федькович Ю.А. Довбуш: Трагедия в пять ділах /Написав Игорь Фе- дькович. — Львів: Друк. Т-ва ім. Шевченка. Під зарядом Ф. Сарницького, 1876. — 81 с. — Без тит. арк. — Опис зроблено за обкл.

Передрук з альм.: Руська хата.

4.11. Опис конволютів

Описи книг, що входять до конволютів, у зведених каталогах книг з кількох бібліотек, мають свої особливості.

Якщо до зведеного каталогу входить одна або кілька книг із конволюту однієї бібліотеки, то описується кожна з цих книг, їй надається окремий номер, і вона займає своє місце у посібнику. При цьому у кінці опису першої книги зазначаємо: Перша кн. конволюту. Інші ж у кінці опису мають позначки: Припл. (приплетено) до кн. (див. № ...) з посиланням на порядковий номер 1-ї книги конволюту.

Наприклад:

5. *О соборной Богородичной Церкви в Галиче. Вып. 1 / А. Петрушевич. – Львов, 1850. – VI, 150 с., 1 арк. іл.*

1-ша кн. конволюту.

68. Венгер М. *Совит ворогам /Сочиненіє Николая Венгера. – Одесса: Тип. Францова и Нитче, 1854. – 6 с.*

Припл. до кн. (див. № 5).

150. Куліш П.О. *Граматка /Зложив П.Куліш. – СПб.: Тип. П.А. Кулиша, 1857 (обкл. 1854). – 149 с.: іл.*

Припл. до кн. (див. № 5).

У наведеному прикладі конволют складається з 3-х книг, які відображено у посібнику під різними номерами. В цьому випадку в області приміток необхідно зазначити, що дані книги приплетені до першої книги конволюту (у нашому прикладі № 5).

Якщо одну чи декілька книг конволюту включено до каталогу, а перша книга цього конволюту згідно з призначенням каталогу залишається поза його межами, то в такому випадку у кінці опису кожної із зазначених книг подаємо скорочений опис 1-ї книги (обов'язкові елементи без зазначення сторінок).

8. *Актовые речи преподавателей Киевской 1-й гимназии /Под ред. И.В. Посадсаго. – К.: Типо-Литогр. Т[овариществ]а И.Н. Кушнерева и К^о., 1900. – VII, 183 с.*

Припл. до кн.: Гречулевич В. *Проповеди на малоросійском языке протоієрея Василя Гречулевича. – СПб., 1857.*

169. *Погребецкий И. О выхованю: Підручник для руских женщин / Написав Н.Н.* (псевд.). – Львов: Накладом ред. «Зорі». Друк Т-ва им. Шевченка. Під зарядом К. Беднарського, 1881. – 128 с.*

Припл. до кн.: Гречулевич В. *Проповеди на малоросійском языке протоієрея Василя Гречулевича. – СПб., 1857.*

Якщо в бібліотеці є кілька примірників книги і деякі з них входять до конволюту, то їх описують за правилами бібліографічного опису; у кінці перераховуються шифри всіх примірників; якщо книга є 1-ю у конволюті або конволютах, то поряд із шифром цього конволюту зазначаємо: 1-ша кн. конволюту. Наприклад:

Баранов А. Географія Російской імперіи: Курс городских уездных училищ /Составитель А. Баранов. – 13-е изд. – СПб.: Изд. Д. Полубояринова, 1898. – 128 с.: іл.

A04518

Вн171

B135140

Під шифром A04518 – 1-ша кн. конволюту.

Якщо книга (книги), що входять до посібника, не є 1-ми книгами конволюту, а перша книга конволюту не є предметом бібліографування для даного каталогу, то після переліку усіх шифрів книги повторюємо шифр конволюту, до якого входить примірник цієї книги, і подаємо в скороченому вигляді опис 1-ої книги конволюту.

Косоногов И.И. Концентрический учебник физики для средних учебных заведений: С рисунками и задачами в тексте /И.И. Косоногов; Предисл. автора. – К.: Тип. Ун-та св. Владимира Н.Т.Корчак-Ковицкого, 1908. – XIV, 579 с.

53(075) (47) K71

512 (075) (47) ЛЗ6

511 (075) (47) K63

Під шифром 512 (075) (47) ЛЗ6 припл. до кн.:

Біографія М.П. Миклашевскаго. – М., 1856.

Під шифром 511 (075) (47) K63 припл. до кн.:

Актовые речи преподавателей Киевской 1-ой гимназии. – К., 1900.

Якщо перша книга конволюту входить до друкованого каталогу, то після переліку шифрів даної книги повторюємо шифр чи шифри конволютів, до яких входить ця книга, із зазначенням порядкового номера першої книги конволюту.

Якщо першу книгу конволюту, до якого входить ця книга, не включено до даного каталогу, то біля шифру цієї книги подається короткий опис першої книги конволюту.

29. Матченко И.П. Обзорение Російской Имперіи сравнительно с важнейшими государствами: Курс шестого класса реальных училищ. – 6-е изд., доп. – К.: Тип. И.И. Чоколова, 1899. – [4], 94 с.

Перша книга конволюту.

71. Кельнер Л. *Коротка історія педагогіки* /Переложив Теофіль Гдушкевич. – Львів: Друк. Наук. Т-ва ім. Шевченка, 1895. – 169 с.

B15203

P747

Bu17803

P6116

Під шифром P747 припл. до № 29

Під шифром B15203 припл. до кн.:

З історії публічного виховання в сучасній Європі. – Львів, 1890.

У цьому випадку 1-ша книга конволюту увійшла до каталогу під № 29, книга ж під шифром B15203 є першою у конволюті, але до каталогу не увійшла.

4.12. Листи і листування

На листи однієї особи до іншої або декількох осіб опис складається під іменем автора листів.

Куліш П. *З листів П.Куліша до Омеляна Партицького.* – Львів: Накладом С. Горука. Друк. В.А. Шийковського, 1908. – 23 с.

Драгоманов М. *Листи до Ів. Франка та інших, 1887-1895* / Післямова „Пам'яті учителя” О. Андровича. – Львів: Видав І. Франко. Накладом Укр.-рус. видавн. Спілки, 1908. – 430 с.

На листування між кількома особами складається опис за правилами, прийнятими для творів декількох авторів. За тими ж правилами складається опис на зібрання листів декількох осіб (не більше 3-х) до одного або кількох адресатів.

Якщо листування велося між двома або трьома особами, то опис всіх двох чи трьох здійснюється під їхніми прізвищами.

Драгоманов М.П., Кобринська Н.І. *Переписка М. Драгоманова з Наталією Кобринською (1893-1895)* /Здав і видав [та авт. передм.] М. Павлик. – Львів: Друк. Уділова, 1905. – 24 с.

Якщо учасників листування більше 3-х, опис здійснюється під назвою. Під назвою також здійснюється опис, коли листуються дві або три особи чи одна особа з багатьма, але крім листів у книзі є ще інші матеріали або листи до інших осіб.

Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом (1876-1895)/ Здав Михайло Павлик. – Чернівці: Видав Л. Когут. Друк. „Руської Ради”, 1910.

T.4: (1882-1885). – 440, VI с.

Тут є також листи до дружини М. Драгоманова, дружини М. Павлика, а також наукові статті М. Павлика та інші матеріали.

4.13. Посилання

Максимально розкрити зміст друкованого каталогу допоможе ґрунтовно опрацьована система посилань. Посилання використовуються при хронологічному і абетковому розташуванні матеріалів.

При абетковому розташуванні, як відомо, у посібнику утворюються так звані „іменні гнізда”, коли всі праці автора збираються в одному місці. У такому разі від окремо виданих праць автора даються посилання до збірників наукових праць, альманахів тощо, в яких серед інших є праця (праці) цього автора.

Наприклад: Праці М.І. Костомарова утворили т. зв. „іменне гніздо”, де подаються за абеткою збірки, вибрані твори, окремо видані твори М.І. Костомарова. Разом з тим, один із його творів надруковано в альманасі чи тематичному збірнику. В такому разі у кінці бібліографічного опису з позначкою „див. також” від окремо виданого твору М.І. Костомарова даємо посилання до альманаху або тематичного збірника, де, серед інших, є твори М.І. Костомарова.

В каталогах з хронологічним розташуванням книг система посилань є обов’язковою. Розпочинати її створення слід після підготовки допоміжного покажчика назв творів друку. Коли однакові назви творів збираються в одному абетковому ряду, визначається приналежність їх конкретному автору, після чого розпочинається пов’язування однакових назв посиланнями.

Між собою посиланнями пов’язуються багатотомні видання: томи, випуски, частини, номери тощо.

97. *Розвідки про селянство на Україні-Руси в XV-XVIII вв. / [Передм.] М.С. Грушевського. – Львів: Друк. Наук. Т-ва ім. Шевченка. Під зарядом К. Беднарського, 1901. – (Рус. іст. б-ка / Наук. Т-во ім. Шевченка; Т. 21). – У змісті: Начерк історії селянської верстви в Правобережній Україні XV-XVIII вв. / Н. Новицький; Пер. Д. Пилинський. Про правне та економічне становище селян у XVIII в. / В. Антонович; Пер. Д. Пилинський. – Покажч. імен. особ. та геогр.: с. 162-171. – Ч. 2 див. № 243.*

Ч.1. – [IV], 173 с.

243. *Розвідки про селянство на Україні-Руси в XV-XVIII вв. / [Передм.] М.С. Грушевського. – Львів: Друк. Наук. Т-ва ім. Шевченка. Під зарядом К. Беднарського, 1902. – У змісті: Форма селянського володіння землею в Литовсько-Руській державі XVI в. / М. Владімірський-Буданов;*

Пер. Д. Пилинського. – У дод.: *Опис села Внукович [з подвірним описом підданих]*. – Показжч. імен. особ. і геогр. /Зладила О.Т.: с. 243-270. – Ч. 1 див. № 97

Ч. 2. – [4], 272 с.: табл.

Різні збірки творів одного і того ж автора пов'язуються посиланнями зі словами „див. також”.

244. Руданський С.В. *Твори*. – К.: Вік, 1902. – У кн. розд.: *Пресливля; Лирика; Співомовки; Байки; Поэма и балади*. – Див. також № 382.

Т.1. – 267 с.

382. Руданський С.В. *Твори Степана Руданського*. – Львів: Коштом Наук. Т-ва ім. Шевченка. Друк. Наук. Т-ва ім. Шевченка. Пыд зарядом К. Беднарського, 1903. – Див. також № 244.

Т.6: *Омирова Ільйонянка [Гомерова Іліада]*, ч. 1: Збірки [пісні] 1-12. XIX, 299, [1] с.: табл.

Від назви окремо виданого твору автора дається посилання на назву цього твору, розміщеного у зібранні творів цього автора, або у збірнику чи альманасі зі словами „див. також”.

127. Шевченко Т.Г. *Повисти*. – К.: Вік. Тип. П. Барського, 1901. – ([Укр. б-ка]; № 1). – Зміст: *Наймычка; Безщасный; Варнак*. – Див. також № 500.

500. Шевченко Т.Г. *Наймычка: Поэма Тараса Шевченка: 3 портретом автора и 29 малюнками Н.Н. Каразина*. – СПб.: [Благотворит. О-во изд. общеплез. и дешевых кн.]. Тип. Уч-ща глухонемых, 1904. – 32 с.: портр., іл. – (Благотворит. О-во изд. общеплез. и дешевых кн.; № 26). – На с. 2 обкл.: *Извлечение из Устава „Благотворительного общества ...”*. – Див. також № 127.

У виданнях дожовтневого періоду часто спостерігаються розбіжності у наведенні року видання книги. Тому важливо у певному хронологічному відрізку дати посилання на інший рік видання книги, взятого не з титульного аркуша.

Наприклад, у році 1860 в абетці авторів назв творів друку зафіксовано 20 позицій. Але у хронологічному відрізку за 1854 р. є 5 книг з позначкою на титульному аркуші: 1854 (обкл. 1860). В такому випадку після закінчення хронологічного 1860 року пишемо: *Вид. 1860 р.* див. також № 5, 10, 23, 29, 43 посилаючи читача до хронологічного розділу 1854 року.

Розділ 5

ДОПОМІЖНІ ПОКАЖЧИКИ

Формальне розташування матеріалів із різних галузей знання (хронологічне чи абеткове) у каталозі передбачає широку систему допоміжних покажчиків, що максимально розкривають зміст і особливості посібника. Серед покажчиків визначаються основні і допоміжні. Основні: іменний, систематичний чи предметний, назв творів друку, місць видання творів друку, друкарень, видавничих організацій, видавців та видавництв, хронологічний (для каталогів з абетковим розташуванням матеріалів); Допоміжні: покажчик серій, покажчик книг з присвятами, покажчик бібліографічних посібників тощо.

Кожному покажчикові має передувати невелика анотація, яка розкриватиме особливості і принципи його побудови.

5.1. Іменний покажчик

До іменного покажчика включаються всі прізвища, наведені в тексті бібліографічного опису.

Відбираючи до посібника персоналії слід пам'ятати, що до каталогу варто включати лише ті прізвища, про які можна віднайти досить вагомий матеріал у виданні. Прізвища, які тільки згадуються у тексті, вносити не слід, щоб не перевантажувати посібник.

До іменного покажчика не включають імена, що є у назвах наукових теорій, законів, винаходів, приладів, машин та імен, з якими пов'язані певні історичні періоди (напр.: Закон Ома, Єлизаветинська епоха); імена осіб, присвоєних науковим установам, заводам, навчальним закладам, а також міфологічні імена та імена, що входять до назв художніх творів, крім існуючих насправді.

При опрацюванні книги *de visu* прізвища авторів, інших осіб, причетних до створення книги, які є в описі, вводять у поле, спеціально відведене у комп'ютерній програмі для іменного покажчика: спочатку прізвище, а потім ініціали, в круглих дужках – ідентифікуючі ознаки (роль особи у створенні видання).

При відсутності комп'ютерної техніки ці відомості записують на картках, формуючи картотеку для іменного покажчика. Прізвища авторів подаються без ідентифікуючої ознаки.

Іванов В.П.

Коваль С.Т. (ред.)

Крилов П.В. (уклад.)

Солонець А.В. (перс.)

При роботі над іменним покажчиком може зустрічатися багато однакових прізвищ, у тому числі таких поширених, як Іванов, Карпенко, Грищенко і т. ін. Іноді однакові прізвища мають і однакові ініціали. За такого співпадання можна помилково приписати праці одного автора іншому, особливо коли ці особи працюють над ідентичними або близькими за змістом темами чи в одній галузі знання. І, навпаки, буває ситуація, коли праці одного і того ж автора часом належать до різних галузей знання. Тоді можна помилково припустити, що вони написані різними авторами. Щоб цього не сталося, при відборі матеріалу до каталогу пишуть ідентифікуючі ознаки персоналії (фах, вчений ступінь, посада, повне ім'я і по батькові тощо).

Якщо таких відомостей у книзі немає, то залучають довідкові видання (довідники, енциклопедії, бібліографічні посібники і т. ін.).

При різному написанні одного і того ж прізвища для іменного покажчика вибирається сучасна орфографічна форма його написання. У випадку значного розходження у написанні та залежно від їх місцезнаходження в абетковому ряду, вони „зв'язуються” посиланням. Якщо розходження незначне і не впливає на місце прізвища в абетковому ряду, інша форма прізвища наводиться у дужках поряд з основним. Якщо у книзі прізвище подається без ініціалів або тільки з одним, – бажано встановити обидва. Якщо не вдалося розкрити псевдоніми, вони подаються у тій формі, в якій наведені у книзі. Від розкритих псевдонімів даються посилання на справжнє прізвище.

5.2. Покажчик назв творів друку

Найбільш громіздким за обсягом є покажчик назв творів друку. Методика його складання проста: вибудувати за абеткою назви творів друку у тому написанні, яке відображено у книзі. Особливістю є те, що, крім назв окремо виданих книг (монографій, брошур, збірників, альманахів), до покажчика включаються також назви творів, поданих у зоні приміток при розкритті змісту того чи іншого видання. Це назви статей, повістей і оповідань, віршів, тематичні назви вступів, передмов, післямов тощо.

Якщо в одному абетковому ряду наведено кілька однакових назв, доцільно для ідентифікації подавати й підназви, якщо вони є, або за їх відсутності формувати нові, беручи у квадратні дужки.

Підручник: [З географії]

Підручник: [російської мови]

Байки: Дарунок малим дітям

Байки: Перекладені з інших мов

Допускається скорочення довгих назв, особливо тих частин, які входять до назви твору, а насправді є елементами інших зон.

Наприклад:

*У назві: Кунвалія Київської України в тринадцяти
книзках віршамь и прозою*

У покажчику: Кунвалія Київської України ...

5.3. Предметний покажчик

Для загальних бібліографій, зокрема друкованих каталогів, що мають універсальний характер, коли наводиться значна кількість книг з різних галузей знання, розміщених за формальною ознакою, змістовий покажчик має найвагоміше значення. Важливо визначити, який з покажчиків найбільш ефективний: предметний чи систематичний. Кожна установа, яка створює каталог, вирішує це питання по-своєму. Але слід пам'ятати, що систематичний покажчик надзвичайно важко підготувати, якщо бібліотека працює в автоматизованому режимі. Тут доречним і таким, який можна створити легко та якісно, стане предметний. Для тих, хто опрацьовує матеріали у традиційному (ручному) режимі, зручніше готувати систематичний покажчик.

5.3.1. Предметні рубрики

Матеріали у предметному покажчику, як відомо, групуються за абеткою предметних рубрик. Під предметною рубрикою розуміється точне і повне відображення змісту твору друку, в якому обговорюється точно визначена думка або факт. При формуванні предметної рубрики, яка відображає зміст тексту, потрібно визначити намічені укладачами зв'язки і виділити в них змістовні та опорні пункти. Записи мають бути сформованими в зручній для пошуку формі з урахуванням мови хронологічного періоду. В разі відсутності географічного покажчика до предметного включаються також і географічні назви. Як би добре не був опрацьований іменний покажчик, частина прізвищ персоналій може повторюватися й у предметному.

Предметизацією називається метод аналітико-синтетичної багатоаспектної обробки і пошуку творів друку, який полягає у виділенні й позначенні в умовній словесній формі окремих предметів, їх особливостей.

При цьому термін „предмет” розуміється широко, тому маються на увазі будь-які об'єкти, думки. За такого трактування до предметів відносяться конкретні предмети об'єктивної дійсності (навчальні посібники, книга, школа, зерно тощо; будь-які їхні частини, окремі сто-

рони, якості, причетність матеріальних предметів, абстрагованих від них, та таких, що стали самостійними об'єктами думки (навчання, швидкість, маса тощо); окремі події і окремі сторони, а також цілі галузі знання, що виступають як предмети.

Предметна рубрика має бути політично грамотною, не вміщувати політичних помилок у формуванні рубрик і давати чітку оцінку подій; комплектуючою – сукупність максимуму відомостей про той чи інший предмет; лаконічною – сформульованою коротко, без зайвих слів і виразів; однозначною – яка б не допускала двозначностей у тлумаченні; термінологічною – яка максимально використовує термінологію даної галузі знання в певний історичний період; евристичною – на першому місці в рубриці має стояти слово, яке несе максимальне змістовне навантаження.

До складу предметних рубрик практично входять усі частини мови. Але як основну частину мови для розкриття понять у предметних рубриках використовують іменник і словосполучення на базі нього.

Рубрики можуть складатися тільки з одного слова – іменника; з одного іменника і прикметника; із двох і більше прикметників і одного і більше іменників; (*українська дореволюційна педагогіка, допоміжний предметний показчик*); із двох іменників (*обслуговування читачів*); із двох і більше іменників та службових слів, прийменників, сполучників, часток (*розділові знаки при виділенні цитат*); дієприкметників і прислівників разом з іменником (*особливо небезпечні інфекції*); числівників у сполученні з іменниками (*перший з'їзд педагогів*); субстантивованих дієприкметників і прикметників (*криві, хворі, хвородові*); цілих галузей знань (*психологія, педагогіка, логіка*).

У заголовках і підзаголовках при складанні показчика широко практикується інверсія у тих випадках, коли на перше місце треба помістити найбільш значуще слово, щоб зібрати сукупно споріднений матеріал. Інвертованим словом найчастіше є прикметник, хоча можуть бути й інші частини мови.

Навчання технічне

Педагогіка дитяча

Книга рукописна

Відносності теорія

Молоді вчені у конгресі, п'ятому

У практиці складання предметного покажчика відомо два варіанти відображення синонімії у покажчику: 1. Дається посилання (*див.*) від відкинутого укладачами терміна до прийнятого (*Апарат книги див. Довідковий апарат*); 2. У покажчиках часто зустрічаються рубрики, близькі за значенням, але укладач з якоїсь причини (*напр., історичного плану*) не вважає їх синонімічними. Щоб не загубити однорідну інформацію, ці рубрики пов'язуються посиланнями (*див. також*).

Якщо матеріал добре ділиться між двома рубриками, можна лишити їх обидві, але пов'язати посиланнями.

Обіг грошей, див. також Грошовий обіг

Велике значення при складанні предметного покажчика, особливо як спосіб усунення полісемії і омонімії для роз'яснення однорідних виразів, є застосування пояснюючих приміток, які б визначали галузь знання, наук і т. ін.

Сектанство (політ.) – Сектанство (реліг.)

Рельєф (геоморфол.) – Рельєф (іст.)

Як правило, помітки у дужках дають з використанням назви певної галузі знання. Але в поняттях однієї і тієї предметної галузі пояснення, що супроводжують те або інше слово для забезпечення однозначності виразів, вибирають адекватними, іноді замість пояснення терміна наводять його дефініцію.

Індексація (проставлення класифікаційних індексів)

Індексація (укладання покажчиків)

Загальноуживані широковідомі формулювання (НТШ) не розшифровують. Поряд з аббревіатурою в дужках наводять повну назву предмета або навпаки, від повної назви – до аббревіатури.

УДК (універсальна десятикова класифікація)

Пояснення

Пояснення є довідково-розпізнавальним елементом предметної рубрики і вживається:

Для виявлення полісемії і омонімії:

План (екон.)

План (композиція)

План (креслення)

План (навч.)

Для уточнення маловідомих слів і виразів:

Оксиморон (лінгв.)

Клатрани (хім.)

Поясненнями можуть служити також позначення географічних об'єктів або тимчасових організацій.

*Користишівська середня школа (Житомир. обл.)
Вперед (газета, 1910-1917)*

Підзаголовки предметних рубрик

Рубрика, яка складається тільки із заголовка, називається простою. Кількість слів у самому заголовку не має значення. Прагнення укладача зібрати весь матеріал про предмет, сконцентрувати інформацію про нього в одному місці покажчика потребує введення в структуру рубрики нових підрозділів, які відображатимуть їх або інші аспекти розгляду предмета. Елементи рубрики, що відображають різні сторони предмета, його властивості і причетність, називаються підзаголовками. Рубрика, що складається із заголовка і підзаголовків, називається складною. Теоретично число підзаголовків не обмежується.

Техніка укладання покажчика

Хоча теоретично число рубрик не обмежується, проте на практиці звичайно обирають такий оптимальний варіант, що обумовлюється призначенням книги. Не всі рубрики рівноцінні за своїм інформаційним навантаженням. У процесі роботи укладач повинен відмічати тільки важливі рубрики, щоб, у разі потреби, при формуванні покажчика його можна було б скоротити.

Рубрика, вибрана безпосередньо з тексту (або утворена із його змісту), вводиться у комп'ютер до спеціально призначеного для неї поля, яке має триступеневе підпорядкування. В разі відсутності техніки ці рубрики і підрубрики наносяться на картки (в ручному режимі). Підзаголовки вводяться у комп'ютер із особливою позначкою (тире –) і автоматично формуються в алфавітному порядку.

Педагогіка

– дореволюційна

– сучасна

– часів панської Польщі

– персоналії

Посилання

Синоніми не пов'язуються посиланнями „Див. ”, а паралельно до кожного з них дають посилання на місцезнаходження інформації в тексті.

Конволют 14,45,107,119

Алігат 14,45,107,119

Посилання „Див.” використовується для зв’язку відкинутих формулювань рубрик з прийнятими, напр., інвертовані форми рубрики з прямими і навпаки.

Підручники мовні – див. Мовні підручники

Посилання „Див. також”, як правило, проставляються відразу за посиланнями на позиції.

Мости 210-218, 340, 500 – див. також Автодорожні мости. Залізничні мости

Абеткове розташування матеріалу у предметному покажчику забезпечує максимально швидкий пошук інформації. Омоніми якщо є пояснювальні слова розташовують за абеткою пояснень.

Міра

– метрол. 55,60,90

– філос. 2,4,9,24

– юрид. 45,11,300

Однакові назви творів розташовують за абеткою авторів.

Байки

– Л. Глібова

– Є. Гребінки

– І. Крилова

5.3.1.1. Географічні рубрики в предметному покажчику¹

До предметного покажчика включаються тільки власні назви географічних об’єктів. Це – окремі географічні пункти на земній кулі, окремі простори, ландшафти, райони, губернії, області, окремі країни, континенти та інші об’єкти, які мають власні назви (*напр., Азія, Африка, Україна, Катеринославська губернія, село Андріївка, Борновська дорога тощо*).

Щоб уникнути перенасичення малоцінним матеріалом, географічні рубрики формують вибірковым шляхом. Це можуть бути географічні об’єкти, про які читач знайде відомості в основному тексті документа, який дійсно характеризував би їх у фізико-географічному, історичному, екологічному, політичному та інших аспектах (дані про природу, політичне і суспільне життя, економіку, освіту, охорону здоров’я, культуру тощо).

До покажчика включаються такі основні категорії і види географічних об’єктів:

1. Об’єкти фізико-географічного і геологічного характеру, фіто-географічні і зоогеографічні області (Азія, Північна Азія, Піренейсь-

¹ Ця частина предметного покажчика може бути використана для самостійного допоміжного географічного покажчика.

кий півострів, Бретань, Нормандія, Саяни, Ангаро-Ленський водорозділ та ін.).

2. Водні простори океанів, морів, внутрішньоматерикові води озера, рівнини, болота (Чорне море, Тихий океан, Дніпро, Берендієво болото тощо).

3. Об'єкти економіко-географічного, політичного і адміністративно-територіального характеру (залізорудні райони, вугільні басейни); групи країн (Скандинавські країни); лінії залізниць, системи водних шляхів, службові пункти наукового, військового та іншого значення, залізничні і полярні станції; назви стародавніх держав, давніх населених пунктів (Вавилонія, Римська імперія, Переяславське князівство, Запорізька Січ).

Іноді географічні назви згадуються у переносному значенні. Наприклад, пишеться „Святе море” замість „Байкал”, „Лондон” замість „Англія” і т. ін. У таких випадках наводиться рубрика із справжньою географічною назвою.

Питання географічної номенклатури

Деякі географічні назви мають по кілька найменувань. Для покажчика із декількох назв, під якими відомий один і той же географічний об'єкт, слід вибрати одну назву, яка є офіційною або найбільш уживаною. Важко визначитися з назвами „Англія” і „Великобританія”, „Голландія” і „Нідерланди”. На нашу думку, перевагу слід надавати послідовному застосуванню офіційних назв: „Великобританія” і „Нідерланди”. Але оскільки користувачі будуть шукати, в першу чергу, у покажчику дані про ці країни під рубриками „Англія” і „Голландія”, то треба давати посилання.

Англія див. Великобританія

Голландія див. Нідерланди або

Голландія див. також Нідерланди

Різночитання

Деякі географічні назви, здебільшого перекладені українською, російською та іноземною мовами, нерідко пишуться і вимовляються по-різному, залежно від того, як самі перекладачі їх читають і пишуть. Наприклад, порт Кіркенес іноді називають Кіркінес і т. ін.

Вибираючи різночитані назви об'єктів, потрібно дотримуватися таких правил: якщо є офіційна назва таких об'єктів українською мовою, то вона пишеться у покажчику; якщо офіційної назви немає, користуються загальновживаною.

Перейменування

У разі перейменування того чи іншого географічного об'єкта у покажчику наводиться нова офіційна назва перейменованого об'єкта, на попередню назву дається посилання. Слід розрізняти два види перейменувань географічних об'єктів: перейменування, пов'язані з територіальними змінами, та перейменування, пов'язані як з територіальними, так і з іншими змінами.

У першому випадку проблематичним є супровідне перейменування об'єкта замість попереднього, а іноді скасування одного об'єкта й утворення замість нього двох, трьох і більше нових об'єктів. У всіх випадках, пов'язаних з територіальними та іншими змінами, не можна старі назви просто замінювати новими. Їх доводиться зберігати у покажчику, але пов'язувати взаємними посиланнями з новими найменуваннями.

Омоніми

Вирішуючи питання про однакові назви (омоніми) різних географічних об'єктів, що мають однакові найменування, уточнюється місце знаходження даного об'єкта і, щоб відрізнити його від інших однойменних об'єктів, при ньому ставляться розпізнавальні позначення (держава або губернія, район, область, вид об'єкта і т. ін.).

Наприклад: *Городок (Витеб. обл.)*

Городок (Львів. обл.)

Важливим джерелом визначення офіційних найменувань адміністративно-територіальних об'єктів є довідники адміністративно-територіального поділу, енциклопедії, офіційні документи.

Оформлення географічних рубрик

Географічна рубрика складається з власного і родового або видового імені окремого географічного об'єкта. **Наприклад:** *Чорне море, Дніпро, р., Херсонська губ., Олександрія, м.* У деяких випадках до власного імені родове чи видове ім'я не додається. Це стосується назв материків та їхніх частин (Азія, Північна Азія, Африка); назв країн, держав і деяких частин (Великобританія, Урал, Сибір і т. ін.) та деяких інших об'єктів. Після назви географічного об'єкта подаються додаткові географічні відомості для уточнення місцезнаходження об'єкта – вказується район, губернія, область, іноді держава, океан, море (після назв маловідомих столиць, окремих держав тощо). При назвах широковідомих об'єктів ці допоміжні ознаки не наводяться.

Допоміжні відомості про знаходження об'єктів повинні старанно вивірятися за різними джерелами (довідники, документи).

Після позначення місцезнаходження об'єктів подаються предметні підрубрики. За ними, а якщо таких немає, то безпосередньо за географічними рубриками, – ставлять цифри, які показують, в якому місці основного тексту вміщено матеріал про даний географічний об'єкт.

5.3.2. Елементи іменного покажчика у предметному

Для зручнішого користування предметним покажчиком така частина іменного покажчика, як персоналії іноді повторюється.

Психологія

- дитяча 2, 10, 11, 300
- особистості 4, 8, 9
- персоналії
- Войтко В.І. 18, 44

Мовознавство

- грецька мова 17, 25, 118
- діалектологія 7, 18, 305, 400
- етимологія 29, 119, 204
- персоналії
- Желєхівський Є.І. 17, 20
- Потебня О.О. 130, 145

5.4. Систематичний покажчик

Бібліотекам і установам, які працюють над створенням каталогів у традиційному (ручному) режимі, зручніше і простіше складати систематичний покажчик.

Якщо в предметному покажчику предмети і галузі знання розміщено в алфавітному порядку, то в систематичному матеріал зафіксовано за галузями знання. Основою систематичного покажчика може бути будь-яка схема систематизації галузей знання. Найбільш ефективною і прийнятною схемою, на нашу думку, є універсальна десятикова класифікація (УДК), хоча можна використовувати і схему бібліотечно-бібліографічної класифікації (ББК).

УДК має багатоступеневий поділ, що дає можливість значно подрібнити матеріал, залишаючи за кожною рубрикою чи підрубрикою незначну кількість позицій.

Систематичний покажчик складається на основі ґрунтовного вивчення самої схеми систематизації матеріалів і всебічного розкриття змісту книги при опрацюванні її *de visu*.

Після підготовки короткого варіанту схеми УДК, яка формується згідно з поданим у каталозі матеріалом, розпочинається створення

допоміжного систематичного покажчика. При роботі в автоматизованому режимі галузі знання, тематичні рубрики, персоналії, типові розділи і т. ін., наявні у схемі, заповнюються у відповідних полях підполях вибраної програми.

При роботі в ручному режимі – на відміну від укладання інших допоміжних покажчиків (іменного, предметного, назв творів друку і т. ін.), – які формуються на каталожних картках, для систематичного каталогу кістак УДК наноситься на папір і поступово додаються рубрики й підрубрики, які більш деталізовані. Застосовується триступеневий поділ рубрик. Для прикладу додаються скорочена схема систематизованих матеріалів на основі УДК (див. додаток № 14) та фрагмент зразка систематичного покажчика (додаток № 7).

Для створення систематичного покажчика в автоматизованому режимі потрібна спеціальна комп'ютерна програма, в якій мають бути утворені відповідні поля, визначено кількість ступенів поділу матеріалу на рубрики і підрубрики.

5.5. Покажчик місць видання творів друку

Складання покажчика місць видання творів друку – досить простий процес: міста і населені пункти, що зустрічаються в бібліографічному описі розташовані в зоні вихідних даних групуються за абеткою. Подаються повні їхні назви у тій формі, яка відповідає сучасному написанню, в дужках зазначаються варіанти назв міст і населених пунктів, написані у виданні на титульному аркуші. Якщо різні написання міст і населених пунктів розміщено в різних місцях абеткового ряду, то вони пов'язуються між собою посиланнями.

Адес див. Одеса

Баку 1067

Біла Церква (Белая Церковь) [Київ. обл.] 152

Вашківці (Вашківці над Черемошем) [Чернівець. обл.] 580,614

Гайсин [Вінниць. обл.] 825

Лейпціг (Ляйпціг) 1502

Петербург (Пб.) див. Санкт-Петербург

5.6. Покажчик друкарень, видавничих установ, видавців та видавництва

У покажчику друкарень... матеріал можна групувати двома способами. Перший – за місцем знаходження друкарні, видавництва, видавничої установи і діяльності видавця, тобто спочатку зазначається місто чи населений пункт, а потім за абеткою подаються: друкарні,

видавці, видавничі установи і видавництва. Така структура була б ідеальною, якщо точно відомі місця знаходження друкарні чи діяльності видавця. Однак часто місця знаходження друкарні чи видавничої установи як і діяльності видавця не співпадають з місцем видання книги, і з'ясувати це питання буває важко.

Тому, аби уникнути помилок і неточностей, покажчик пропонується будувати за іншим принципом:

1. Друкарні:

а) приватні друкарні. Матеріал розташовується за абеткою прізвищ власників друкарень. У зв'язку з тим, що слово „друкарня” в дожовтневі часи мало синоніми: „печатня”, „типографія”, „нотопечатня”, „черенками ...” тощо, то ці слова у покажчику розміщуються за прізвищем власника друкарні. Якщо ж їх декілька, то всі подаються через кому у круглих дужках, причому прізвище власника друкарні подається у родовому відмінку.

Гагарина К.Н., печатня (типо-литогр.) 90,501, 602,

Давиденка В.И., тискарня (друк.) 275, 291, 300

Фесенко Е.И., тип. (типо-литогр., типо-хромолитогр.) 436, 449, 705, 800

б) Друкарні установ. Матеріал розташовується за абеткою установ у родовому відмінку, а після коми подаються назви друкарень та їхні синоніми.

Военно-учеб[ных] заведений, тип. 45,47,59

Имп. Акад[емии] наук, тип. (печатня) 24,111-113,202

Института Ставропиг[ийського], друк. (печатня, черенками, типом) 48,109,400

Після наведення у покажчику друкарень установ формується список директорів цих друкарень, прізвища яких зазначені на титульному аркуші книги зі словами: „під управою”, „під зарядом” і т. ін. Подаються ці прізвища в абетковому порядку у називному відмінку.

2. Часто складно сформувати покажчик видавничих організацій (установ). Слід пам'ятати, що у зоні вихідних даних такі установи інколи подаються без пояснювальних слів, а іноді супроводжуються словами: „коштом”, „заходом”, „накладом” і т. ін. У покажчиках видавничих установ, видавців та видавництв матеріал групується за абеткою в іменному відмінку.

Розділ 6

ДОДАТКИ

Додаток 1

Друкований зведений каталог україномовної книги державних бібліотек та музеїв України, 1798-1923. Вип. 1
(фрагмент)

*Зразок хронологічного
розташування матеріалів*

1868

1. ГАЛИЧАНИН: Наук. белетристичная прилога до "Слова" /Ред. Б.А. Дідицький. – Львов: Печатня Ставропиг., 1868. – У змісті: Народная Исторія Руси: [Авт. не зазначено]; Говор: Повість з кріпацких часов / Після А. ГЕРЛИНГА. Две могилы: Правдивое приключение / М. ВИННИЦКИЙ. Лекарь по неволе: Комедия в 3 действіях /Подля Молієра написав І. ГАВРИШКОВИЧ. Гоненія православної Руси за времен Іосафата Кунцевича /ЗУБРИЦКИЙ. Свадебныя звичаи у Шаршинских словаков /А. КРАЛИЦКИЙ. Делатели золота: Народная повесть послѣ Чокого. Волянь и Почаев: (Ист. воспоминанія) / В. ПЕРЕГОВСКИЙ. Як ополячивалась и католичилась Холмская Русь: Ист. очерк / К. ШАЙНОХА. Поляки в Турции /В.Д. – №№ 1-30 в одній оправі з суціл. паг.

Рочник 2, № 1-30. – 480 с.

Музей кн. і друк.

2. НАРОДНИ УКРАЇНСКІ ПІСНІ з голосом: (50 пісень и 5 додатків) /Зібрани, споряжени [з передм. та приміт.] и видани Олексієм Гулак-Артемовским. – К.: Книгопечатня Е. Федорова, 1868. – На авантит. назва: Українські народни пісні з голосами. – На тит. арк. епіграф пол. – Передм. та приміт. рос. – Містить розд.: Пісні приколыскові; Пісні жіночі; Пісні чоловічі; Голос до українських народных пісень. – 3 пісні білорус. – 2-ге вид. див. № 400.

[Вип. 1]. – 50, XII с.: нот.

ХДНБ

3. СВОЯ ХАТА: Читанка селському народу на хосен списав Мілковській чоловік. – Львов: Накладця К. Селецькій. Печатня Ин-та Ставропиг. Под зарядом С. Гучковского, 1868. – [1], 111 с.

Од2, ОДНБ

1869

4. ВЕРХРАТСЬКИЙ І.Г. Початки до уложення номенклятури и терминології природописної, народнеї: [Слов. біол.]: (У додатку: Декотрі повірки, забобони и пр.) / Написав Иван Верхратский. – Львів: Друк. Ставропиг. ин-та. Під зарядом С. Гучковского, 1869. – Вип. 1 див. № 159; Вип. 3 див. № 184; Вип. 4 див. № 208; Вип. 5 див. № 209; Вип. 6 див. № 328.

[Вип.] 2. – 40 с.

ДІБУ

5. ВЕРХРАТСЬКИЙ І.Г. Початки до уложення номенклятури и терминології природописної, народнеї: [Слов. біол.] / Написав Иван Верхратский. – Львів: Накладом М. Димета. Друк. Ставропиг. ин-та. Під зарядом С. Гучковского, 1869. – Вип. 1 див. № 159; Вип. 2 див. № 183; Вип. 4 див. № 208; Вип. 5 див. № 209; Вип. 6 див. № 328.

[Вип.] 3. – 23 с.

ДІБУ

6. КУЛІШ П.О. Иов: Переспів Павла Ратая. – Львів: Коштом і заходом "Правди". [Друк. Ставропиг. ин-та. Під зарядом С. Гучковського], 1869. – XV, 96 с. – Містить також розвідку: Коли написано книгу Иова.

ОДНБ

1870

7. ГЕ Г. М. Ганнуся: Оперка ув одної дії / Написав Григорій Лядава (псевд.). – Херсон: [Тип. Херсон. Губерн. правління], 1870. – 64 с.

Од2, ОДНБ

8. ДІДИЦЬКИЙ Б.А. Народная история Руси от начала до новейших: времен послѣ наилучших историков, составлена и издана Богданом А. Дедицким. – Львов: Тип. Ин-та Ставропиг., 1870.

Ч. 3. – 208, [1] с.

Передрук із журн.: Галичанин. – 1869–1870.

Львів. іст. музей

9. КРАТКАЯ ВСЕОБЩАЯ ГЕОГРАФИЯ с особенным вниманіем на Угорщину для первоначального обученія. – Унгвар [Ужгород]: Изд. о-ва св. Василия Великого. Печатня вдовы К. Іегера, 1870. – 90 с.

Закарп. краєзн. музей

**Україномовна книга
у фондах Національної бібліотеки України
імені В.І. Вернадського, 1798–1916 рр.
(фрагмент)**

*Зразок друкованого каталогу фонду окремої
бібліотеки (хронологічне розташування матеріалів)*

1866

1. **Блонський Я.** Короткий виклад из Устава 20 ноября 1864 года об уголовнім суді для южно-руських крестян /Написав Ясон Блонський. – Катеринослав: Друк. Я. Чаусскаго, 1866. – 41 с. – На тит. с: Посвящается Никонору Ивановичу Штаньскому. – Розд. кн.: Передне слово до громади; О мирових суддях; О ділах, которі рішають окружни суди; О присяжних засідателях и присяжних повіренних; Об окружним суді; Объявление приговорів, жалоби на них и исполнение их.

BA 57720

2. **[Климкович К.Г.]** Тарасові на вічную пам'ять!: У п'яті роковини его смерті дня 26-го Лютого, 1866: [Вірш]. – [Львів: Печатня Ставропиг. ин-та. Завідатель печатні С. Гучковський, 1866]. – 7 с. – Авт. Зазначено в кінці кн. – Без тит. арк. – Опис зроблено за обкл.

BO 422476

3. **Пиц В.** Начерк географії и історії стародавнього, середного и нового світа: Для шкіл низших гимназіяльных /Підля історії Вильгельма Пица переведен [з передм.] Васи́лієм Ильницьким. – Львів: Печатня Ставропиг. ин-та. Управитель печатні С. Гучковський, 1866. – Розд. кн.: Воведенье; Азія; Африка; Европа. – Окр. розд. передує вступ. – В кінці кн.: Таблица хронологічна. – Ч. 2 див. № 253; Ч. 3 див. № 256.

Ч. 1: Старинный світ. – 168 с.

1877-2275/1

1867

4. **Пиц В.** Начерк географії и історії стародавнього, середного и нового світа: Для шкіл низших гимназіяльных /Підля історії Вильгельма Пица переведен Васи́лієм Ильницьким. – Львів: Печатня Ставропиг. ин-та. Управитель печатні С. Гучковський, 1867. – В кінці кн.: Таблица хронологічна. – Ч. 1 див. № 252; Ч. 2 див. № 253.

Ч. 3: Новый вік. - 156 с.

1877-2275/Ш

5. **Федькович Ю.А.** Поезії Юрія Городенчука Федьковича. – Коломия: Друкував М. Білоус, 1867. – Зміст: Мертвець; Туга на могилі званого мого брата Михайла Дучака у Заставні. – Вип. 3 див. № 269.

Вип. 1. – 40 с.

AU2149

6. **Шевченко Т.Г.** Кобзарь Тараса Шевченка /Передм. ред. – 4-м типом. – СПб.: Коштом Д.Е. Кожанчикова. Тип. Имп. Акад. наук, 1867. – XII, 677 с. – В кн. також рос.: Письмо к редактору Народного Чтения: [Автобіографія].

BU 17479, Попов 15531

7. **Шевченко Т.Г.** Поезії Тараса Шевченка. — Львів: Накладом К.Сушкевича. Друк. закладу им. Оссолинських, 1867. – 2 т. в одній оправі. – У т. 2 також: Автобіографія Шевченка; Од видавництва. – Без тит. арк. та обкл. – Опис зроблено за кн.: Галицко-русская библиография XIX столетия с увзгляднением русских изданий, появившихся в Угорщине и Буковине. Т. 2. (1861–1886) /Уклад. І. Левицький. – Львів, 1895.

Т. 1. - 271, [8] с.

Т. 2. - 344, 4 с.

P 5388/1-2

1868

8. **Вінцовський Д.І.** Вдова: [Поема] /Написал Дмитро з Остры Вінцовський. – Коломия: Печатня М. Білоуса, 1868. – 32 с. – На окр. арк.: Всесветлейшему Господину Григорию Гинилевичу ... посвящает Сочинитель. – В кн. також 8 віршів.

AU 16563

9. **Дві Мусієві пісні:** [Поетич. пер. з Біблії]. – Львів: Друк. Ставропиг. ин-та. Під зарядом С. Гучковського, 1868. – 16 с.

Передрук із журн.: Правда.

1877-1578

10. **Качала С.** Згадка за бл. п. Григорія Яхимовича Метрополита Галицкои Руси /Выголосив при поминалнім богослуженью в Тернополи р. 1865 Стефан Качала парох Шельпак. – Львов: [Накладом Т. Ганкевича]. Тип. Ставропиг. ин-та. Під зарядом С. Гучковського, 1868. – 15 с.

1877-1709

11. **Михаил Куземский:** Очерк его жизни и прашальное его слово, яко памятник его деятельности для блага Галицкой Руси: Издан в нарочитый день его консекрації в Холмского епископа, 11(23) Августа 1868 г. – Львов: [Накладом ред. "Слова"]. Тип. Ставропиг. ин-та. Під зарядом С.Гучковського, 1868. – 35 с. – Зміст: Прашальный стих; Михаил Куземский...: [Біогр. нарис]; Слово праща-

льное Преосв. Епископа кир Михаила Куземского, выголошене ним... 5 (17) Августа 1868 г.; Пращальная речь с Преосвящ. епископом кир Михаилом Куземским, от имени комисіи народ. Дома... выголошена о. Іоанном Гушалевичем.

BU 16000

12. **Народни українські пісні з голосом:** (50 пісень и 5 додатків) /Зібрани, споряжени [з передм. та приміт.] и видани Олексієм Гулак-Артемовским. — К.: Книгопечатня Е. Федорова, 1868. — На окр. арк. назва: Українські народни пісні з голосами. — Передм. та прим. рос. — Розд. кн.: Пісні приколыскові; Пісні жіночі; Пісні чоловічі; Голос до Українських народных пісень. — В кн. також 3 пісні білорус.

[Вун. 1]. — 50 с, XII с. нот.

BO 428999, BU 3170, В XXXIII5/116

13. **Руская читанка для высшей гимназіи** /Составлена А. Троньским, пересмотрена и исправлена ц. к. комис. для сочиненья руских школьн. книжок. — Львов: Тип. Ставропиг. ин-та. Під зарядом С. Гучковського, 1868. — Авт. творів: П.П. Гулак-Артемовський, Л.І. Глібов, Я.Ф. Головацький, Є.П. Гребінка, І.М. Гушалевич, Л. Данкевич, О.В. Духнович, Б.А. Дідицький, Г.Ф. Квітка-Основ'яненко, О.Я. Кониський, М.І. Костомаров, І.П. Котляревський, П.О. Куліш, Я.Г. Кухаренко, М.О. Максимович, М. Вовчок, А.Л.Метлинський, А.Л. Могильницький, О.І. Павлович, Ф. Падура, М.О. Попель, О.П. Стороженко, М.Л. Устиянович, М.С. Шашкевич, Т.Г. Шевченко. — В кн. також пер. з серб. Я.Ф. Головацького, М.С. Шашкевича та біогр. відомості про авторів О. Торонського. — При оправі кн. під шифром BU 2964 помилково переставлені сторінки.

Т. 3, ч. 1. - VII, 484 с.

BU 2964, BU 16109/3.1

російськомовна книга у фондах Національної парламентської
бібліотеки України, 1816-1923 рр.
(фрагмент)

*Зразок друкованого каталогу
фонду окремої бібліотеки
(абеткове розташування матеріалів)*

«В»

201. В ЗАЩИТУ Советской Украины: Сб. дипломат. документов и ист. материалов /Нар. Комиссариат по иностр. Делах УССР. — Х., 1921. — 49, 2 с. — (Красные книги; 1). — В содерж.: Предисловие; Декларация Временного Рабоче-крестьянского правительства Украины от 28 янв. 1919 г.; Нота Украинского Советского Правительства французскому Министру иностранных дел Пишону о выводе войск Согласия из Украины от 6 февр. 1919 г.; Нота председателя Временного Р.-К. Правительства Украины и Народного Комиссариата по иностранным делам Раковского французскому Министру иностранных дел г. Пишону от 25 февр. 1919 г. и др. ноты. — В конце кн. под рубрикой «Дело К. Радека» собрано 11 документов.

Рк Тз /2Ук/ В11

202. В ТРУЩОБАХ Маньчжурии и наших восточных окраин: Сб. очерков, рассказов и воспоминаний военных топографов /Под ред. Л.Н. Левитского. — Одесса. Типо-литогр. штаба Округа, 1910. — 6, 11, 520 с., 31 с. ил. — В содерж.: Путевые очерки, стихи, заметки, рассказы, эскизы и воспоминания о русско-японской войне 1904—1905 гг., о китайском театре В. Буха, Е. Осадчего, М. Левитского, Я. Андреева, Я. Алексеева, А. Коматова, А. Любичского и др.

РкТЗ/2/5В-11

203. ВАНДЕРВЕЛЬДЕ Э. Профессиональные союзы ремесленников и рабочих в Бельгии: (С прил. речи Вандервельде «Бельгийское рабочее и профессиональное движение») /Пер. с фр. Н. Пономарева. — К.: Кн. изд-во Е.П. Горской. Тип. «П. Барсакого», 1906. — XIV, 101 с.

Адз 2851 Ф72/4Б/ В17

204. ВАРЕНЦОВА О. Объединительный съезд РСДРП (1906 г. [Стокгольм]). — Х.: Изд. Воен.-Ред. Совета УВО. Типо-литогр. В.Р. Совета УВО, 1922. — 72 с. — (Из истории РКП; Вып. 4).— Содержит разд.: Аграрный вопрос; Отношение к Гос. Думе; Вооруженное восстание; Партизанские мнения; Объединение с национальными с.-д. организациями; Устав партии и др.

ЗКП1 В18

«Г»

205. ГАМПСОН-ШЕФЕР. Парадоксы природы: С 3 табл. и с 64 рис. в тексте: Пер. с нем. — Одесса: Матезис. Тип. Акц. Юж.-Рус. О-ва Печат. Дела, 1910. — 193 с. — Содержит введение.

Ч. 1: Механические парадоксы.

Ч. 2: Парадоксальные явления из учения в внутренних физических состояниях.

Ч. 3: Химические парадоксы.

Ч. 4: Биологические парадоксы.

Рк БТ-18

206. ГАМЧЕНКО С. Древний поселок и могильник в урочище «Стуга»: (Близ с. Студеница, Житомир. уезда Волын. губ.). — К.: Тип. Импер. Ун-та Св. Владимира Н.Т. Корчак-Новицкого, 1899. — 93 с. — Тит. с. отсутствует. — Описание по обл.

Отт. из: Чтения в Ист. Об-ве Нестора Летописца. — Кн.8.

Рк Т4 Г18

207. ГАНО А. Практический курс физики без математических вычислений: Для мужских сред. учеб. заведений, жен. ин-тов и гимназий и вообще для людей, не имеющих предварительных сведений в математике: С 339 грав. и черт. в тексте /Пер. с фр. и изд. Н. Белый. — 3-е изд., испр. и доп. — Одесса: Изд. книготорговца Г.И. Белого. Печатня В. Головина, 1869. — 488 с: ил.

Бдз 568 В

208. ГАРТ Б., ТВЕН М. Американцы: Сб. рассказов Б.Гарта и М. Твена / Пер. с англ. Д.М. — К.: Тип. И.И. Чоколова, 1890. — 172 с. — Содерж.: Б. Гарт: Индейский вождь; Флип; Пионер. М. Твен: Проводник; Случайный редактор; Эпидемия.

Рк Ш6/7СШАЗ А61 А368357 Ш

209. ГАУПТМАН Г. Полное собрание сочинений Г. Гауптмана /Пер. с нем., под ред. и со вступ. ст. «Г. Гауптман» Е.К. Григорьева.— К.; Пб.; Х.: Юж.-Рус. кн. изд-во Ф.А. Иогансона. Центр. Типо-литогр. М.Я. Минкова, 1904.— XXXVIII, 5-1076, 1 с. — Содержит пьесы: На заре; Праздник примирения; Одинокие люди; Коллега Крамптон; Бобровая шуба; Потонувший колокол; Ткачи и др.

Рк Ш6/4Г/; БД Г24

210. ГЛОККЕ Н.Э. Отчет о деятельности Киевского Славянского Благотворительного Общества за 1903 г. — К.: Тип. И.И. Горбунова, 1904. — 21, 49, 21, 11 с. — Содерж.: Денеж. отчет; Список членов О-ва; Буковина и Галичина лето 1903 г. /Е.И. Витте. К двадцатипятилетию освободительной войны 1877-78 г. /Н.Э. Глокке. Ф.Л. Ригер/ В.И. Петров.

9/с2/1 0-88

Іменний покажчик (фрагмент)

Зразок

У покажчику подаються за абеткою усі прізвища, які зустрічаються в бібліографічному описі та анотаціях, а також прізвища осіб, про яких йдеться в тексті та присвятах (персоналії). У дужках після кожного номера (чи їхнього переліку) вказується участь кожної особи у створенні книги з помітками: (ред.) – редактор, (уклад.) – укладач, (передм.) – передмова, (перс.) – персоналія тощо. Номери позицій без позначок вказують на те, що це автор чи співавтор твору. Усі прізвища наводяться у сучасній формі написання, поруч подається їх варіант у книзі. Від розкритих псевдонімів, дається посилання на справжнє прізвище автора. Якщо поряд з прізвищем автора (авторів) є ідентифікуюча ознака, то прізвище подається разом з нею.

- А.А.Г. 272 (перс.)
- А.Д. з Валяви див. Добрянський А. М.
- А.И.П. див. Павлович О. І.
- А.К. 64, 448
- А.М. див. Метлинський А. Л.
- А.П.П. див. Павлюк О.
- Ал-ова Людмила див. Александрова Л. В.
- Авдиківський О.А. 431
- Агфалєфич Іван див. Вітошинський І. А.
- Алатонченко Т. 652
- Александр II (імп.) 489 (перс.)
- Александров В.С. 332, 623 (пер., передм., приміт.); 633
- Анакреон (Анакреонт) 312
- Андерсен Г. - Х. 333, 343, 354, 382 (перс.)
- Бабкін П. 759 (передм.)
- Багалій Д.І. 12, 13; 227 (передм.); 247 (ред.); 729 (уклад.)
- Байда Петро див. Нішинський П.
- Баран М. 289, 453 (пер.)
- Баран С. 14
- Бачинський (Бачинський) Ю. 21
- Брюховецький (Бруховецький) І. (гетьман) 350, 380 (перс.)
- В.Л.201(пер.)
- Валуа (Валюа) (графиня) 612 (перс.)

**Показчик назв творів друку
(фрагмент)**

Зразок

У показнику подаються назви творів, які у хронологічному переліку каталогу представлені за абеткою в тій формі, що наявна у виданні. Крім назв окремо виданих творів, наводяться також назви статей, віршів, повістей, оповідань тощо, представлених в зоні приміток при розкритті змісту книги. У випадку однакових назв подаються підзаголовки та інші назви.

Автобіографіческіи записки 687
 Азбука по методе Золотова 130
 Актер на Родине 6
 Акты относящіися к истории Южно-западной Руси 296
 Антигона 616
 Антольогія руська 537
 Апостол свободы 486
 Арифметика 339,369,406
 Бабуся с того світу 142, 567
 Бабуся Харытына 681
 Байда: Князь Вишневецький 645
 Байки 10, 377
 Байки: Дарунок малим дітям 899
 Байки Леоніда Глібова 208, 555
 Байкы й прибаютки 63
 Бандура 93
 Барвінок України ... 43,47,50
 Батько Горіо 634
 Батько та син 463

Предметний покажчик (фрагмент)

Зразок

За абеткою подаються основні поняття, терміни, у т. ч. географічні назви та галузі знання, які виступають у виданні як предмети і зустрічаються у книзі. Для зручності у користуванні застосовано триступеневий розподіл рубрик.

Абетки. Букварі 1499, 1628

Австрія 1287, 1341, 1389, 1416, 1638

Австро-Угорщина 1357, 1530

Автобіографії. Щоденники. Спогади 733, 791, 869, 870, 933

Акушерство 1471, 1565

Алкоголізм див. Захворювання

Аллянд, м. (Австрія) 1389

Анатомія

— людини 1366, 1367

Англія 1079, 1506

Апокрифи 1291, 1527

Археологія 733, 755, 791, 836, 858, 1447

— персоналії

— Кістяківський Ф.К. 933

Бактеріологія 1469, 1471, 1566

Бджільництво 1408, 1723

Біблія 281

Білозерка, с.м.т. (Херсон. обл.) 915

Букварі див. Абетки. Букварі

Буряк

— кормовий 1743

Географія

— Австро-Угорщини 1530

— Європи 1617

— підручники 770, 1697

Систематичний показник (фрагмент)

Зразок

В основу систематичного показника покладено схему УДК (Універсальна десяткова класифікація). Типові рубрики, що містять бібліографію, довідники, підручники тощо, повторено ще й у відповідних тематичних рубриках.

ЗАГАЛЬНИЙ РОЗДІЛ ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ НАУКИ І КУЛЬТУРИ

Наука 30, 103, 777, 808, 832, 833, 836, 948, 958, 1193, 1194
 Культура 924, 943, 963, 964, 1036, 1037, 1135
 Друк 329
 Бібліографія. Каталоги. Бібліографічні посібники.
 Бібліографічні списки 6, 41, 52, 86, 97, 101, 105, 106, 108, 109, 114, 119, 120, 123, 124, 126-134, 138, 139, 144, 145, 170, 197, 217, 221
 Довідники 1-3, 19, 27, 61, 63, 83, 101, 104, 159, 203, 208, 217, 221
 Видавнича справа 501, 1078, 1184
 Архівознавство 493
 Підручники 60, 84, 87, 141, 144, 149, 188, 192
 Рукописи. Рідкісні видання 25, 237, 305, 427, 567
 Видання змішаного змісту 689, 776
 Організації. Товариства. Спілки. З'їзди. Учбові заклади. Їх діяльність 222, 237, 251, 329, 431, 434, 439a

ФІЛОСОФІЯ

Загальні питання. Філософські науки в цілому 92, 125, 312, 313, 329, 336, 362, 769
 Світогляд 284, 312, 313, 329, 362, 732, 811, 834, 841
 Персоналії 707, 747, 854, 991, 1029

РЕЛІГІЯ

Релігія взагалі. Релігія і наука. Віра і знання. Атеїзм 42, 54, 56, 60, 65, 72, 75, 142, 150
 Персоналії 256, 277, 281, 303, 397, 519

СУСПІЛЬНІ НАУКИ

Див. також: Історія

Суспільні науки в цілому 311-313, 856, 1067

Політичні знання. Політика. Загальні праці 218, 219, 281, 311-313, 329, 347, 362, 403

Громадсько-політичний рух 362, 434, 486, 796

Персоналії (Суспільно-політичні діячі) 281, 329, 854, 991, 1024

Суспільні класи. Соціальні прошарки 329, 362, 370, 412, 434, 532

Національне питання 180, 221, 311-313, 324, 329

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ. ЕКОНОМІКА

Загальні питання 222, 329, 340, 497, 730, 797, 833, 897, 917, 1030, 1174

Загальні питання народного господарства 434, 497, 730, 797

Економіка праці 251, 340, 707, 856, 897.

Фінансова економіка. Фінанси 431, 434, 592, 735, 1081

Торівля 431, 434, 592, 618, 735, 776, 898

Статистика 215, 362, 497, 681

Демографія 125, 319

ЮРИДИЧНІ НАУКИ. ПРАВО

Право в цілому 218, 289, 324, 362, 478, 537, 640, 756, 757, 802, 815, 830, 834, 838, 841, 964, 978, 1023, 1030, 1040

Демократичний рух 796, 832, 856, 920, 946, 964, 993

Боротьба з алкоголізмом 362, 983-984

Військова справа 248

Педагогіка. Освіта 6, 60, 103, 147, 174, 199, 233, 254, 286, 288, 344, 362, 363, 370

**Показчик місць видання творів друку
(фрагмент)**

Зразок

Матеріал подається за абеткою назв міст і населених пунктів у формі, що відповідає сучасному написанню. У дужках зазначаються варіанти назв міст і населених пунктів, наведених у виданнях і на титульному аркуші.

- Бобруйськ 306
- Будапешт (Будим) 22
- Відень (Вена) 33, 44, 45, 281, 301,
- Єлисаветград (Елисаветград) 392
- Женева 464, 480-432, 495, 496, 500, 504, 526, 530
- Житомир (Жытомыр) 191, 326
- Кам'янець-Подільський 186-188, 545
- Катеринослав (Екатеринослав) 250, 601, 643, 688
- Київ 40, 43, 56, 62, 63, 70, 73-75, 78, 81, 87, 93, 97, 100, 103, 129, 152, 160, 170, 86-188, 208, 210.
- Коломия (Коломыя) 257, 261, 269, 297, 298, 387, 624
- Кременчук (Кременчуг) 379
- Лейпциг (Ляйпціг, Липськ, Липський) 102, 186-188, 469, 470
- Львів (Львов) 51, 52, 57, 58, 59, 64, 67, 69, 106, 109, 110, 111
- Москва 8, 15, 16, 21, 23, 30, 35, 46, 89
- Одеса (Адес, Одесса) 13, 68, 279, 294, 341, 362, 398, 405, 514, 616, 678, 694, 695
- Осташків (Осташков) 209
- Перемишль (Перемышль) 54
- Полтава 130, 233, 234, 292, 461, 633, 640
- Прага 457-459
- Санкт-Петербург (Петербург) 1-7, 17-20, 24, 32, 36, 38, 42, 47, 48, 50, 53, 55, 60, 61
- Саратов 99
- Тбілісі (Тифліс) 428
- Харків 9-12, 14, 18, 25-29, 31, 34, 37, 39, 41
- Херсон 283
- Чернівці 355, 465, 471, 671, 704
- Чернігів (Чернигов, Чернігов) 66, 79, 80, 88, 90, 235
- Basel (Bale) 469
- Jeneve див. Женева
- Lyon 464

**Показчик друкарень, видавців,
видавничих установ та видавництва
(фрагмент)**

Зразки

І варіант

*(Матеріал групується за місцем
знаходження друкарні та діяльності видавців і установ)*

Матеріал у показчику подається за місцем знаходження друкарень та діяльності видавців і видавничих установ у такій послідовності: друкарні, видавці, видавничі установи, видавництва. Матеріал розташовується за абеткою у тій формі написання, що наведена на титульному аркуші книги.

Львів

Друкарні

Друк. нар. В.Манецкого 1041, 1218, 1224, 1279, 1310, 1324

Друк. Народова (Народова друк.) Ст. Манецкого і Спілки 1432, 1435, 1464, 1524

Друк. (печатня) Наук. Т-ва ім. Шевченка 712, 716, 717, 722, 729, 734, 735, 740, 744, 745

Друк. В.А. Шийковського 1405, 1526, 1541, 1542, 1568, 1572

Тип. упр. О.И. Тарнавского 834

Видавці

Бачинський Ю.О. 1668

Беднарський К. 1019

Гладилович Д. 1040

Грінченко М.М. 1075, 1095

Грушевський М.С. 1221

Добрянский И.А. 1078

Дуда С.А. 967

Заклинський Р.Р. 1230

Заячківський М. 1524

Ілько Кузів і С-ка 1719

Кобринська (Кобринська) Н.І. 806, 1254, 1325

Комаров М.Ф. 1266

Коцюбинський М.М. 1170, 1316

Видавничі установи

Акад. Братство 817, 1025
Відділ краєвий у Львові 1619
Вічевий ком. студентів Українців-Русинів 1638
Газета "Черв[она] Русь" 834
Галицько-руська Матица (иждивенієм, накладом О-ва)
733, 755, 791, 807, 808
Ин-т "Нар.Дом" 850, 1499
Книгарня Сайфарта і Чайковского 1340, 1424, 1505
Красвий фонд 744, 745, 895, 919, 1054, 1070, 1123,
1136, 1530, 1538, 1674, 1689, 1697
Наук Т-во ім. Шевченка 803, 896, 897, 1010, 1021,
1033–1035, 1058, 1074, 1086, 1088
О-во им. М. Качковского 917, 934, 1608, 1628
Полит. О-во "Рус. Рада" 1607, 1736
Рада шк. краєва 1158
Ред[акція] "Галичанина" 1467
Ред. "Громад, голосу" 1432, 1435, 1514, 1558
Ред[акція] "Дзвінка" 925, 927, 928, 984, 1380

Видавництва

Вік
Дзвінок
Чайка

II варіант

(Матеріал розміщений за абеткою та групується за схемою: друкарні установ, приватні друкарні, видавничі установи, видавці та видавництва)

Матеріал у покажчику подається у такій послідовності: Друкарні установ; Управителі (директори) друкарень; Приватні друкарні; Видавничі установи; Видавці; Видавництва. У зв'язку з тим, що у визначенні поняття "друкарня" в бібліографічному описі подаються інші слова, матеріал у покажчику друкарень розташований в алфавітному порядку назв друкарень, установ і прізвищ приватних осіб. Слова ж "друкарня", "печатня", „типографія", "нотопечатня", "типолітографія" тощо зазначаються у кінці.

Рішення про такий порядок розташування матеріалів, а не за місцем знаходження друкарні та діяльності видавців і установ, зумовлено тим, що не завжди можливо встановити це місце.

Приватні друкарні, які мають назву, зазначаються ще й у покажчику друкарень установ з посиланням на прізвище приватної особи. Деякі скорочення розкриті, закінчення їх наводяться у квадратних дужках.

Друкарні установ

Акц[ионерного] – Южно-рус[ского] О[бществ]а Печ[атного] дела, типо-литогр. 1105, 1107
Болгарська печатня Я.С. Ковачева див. Ковачева Я.С., тип.
Воен[но]-учеб[ных] заведений, тип. 45, 46
Газ[ети] "Кієв[ский] телеграф", тип. 250
Газ[ети] "Южный край", тип. 420
Галицька накладня 367
Городская тип. 9
Городская тип., сод. Алексомати див. Алексомати, Городская тип.
"Громади", печатня див. "Работника" і "Громади", печатня
Губерн[ская] тип. (друк.) 47, 58, 70, 357, 778, 857
Губерн[ского] земства друк, (тип.) 764, 820, 880, 887, 891, 936, 953-954
Губерн[ского] правл[ения] (управління), тип. (типо-литогр.) 71, 205, 2433, 435, 496, 540
Департамента Уделов, тип. 105–108, 114
Имп. Ун[иверсите]та св. Владимира Н.Т. Корчак-Новицкого, тип. див.
Корчак-Новицкого Н.Т., тип.
Институт Восточных языков, тип. див. Лазаревых тип.

Управителі (директори) друкарень

Беднарський К. 336, 343, 356, 359, 369, 370
Годак В. 666, 667, 799, 843, 854
Гузар І. 907
Гучковський С. 182–185, 194, 202
Данилюк Й. 1007, 1012, 1144, 1182
Данилюк О. 1072, 1103, 1104
Маньковський А. 318, 323
Пухир І.Ф. 597, 763, 800, 811, 814
Сарницький Ф. 244, 256, 277, 286, 293, 299–301
Секерський В. 1013, 1094–1096
Тарнавський І. 454
Тарновський О.І. 468, 519, 543
Хромовський І. 872, 881, 884, 904, 905

Приватні друкарні

Алексомати, Городская тип. 261

Аспера М.К. (Аспера М.К. був[шего] Ващенко), тип. 472, 503
Бабкина П.Г., типо-литогр., фототип. и переплетная 876-878
Балашева В.С., тип. 414, 433, 447, 487, 569
Банка С.І., типо-литогр. 122
Барскаго П., тип. (книгопечатня) 400, 444, 1141, 1177-1178
Безобразова и комп., тип. 215
Бекке А., тип. М-ва Путей Сообщения 372
Бесселя и К [Нотопеч заведение] 238-239
Бирукова А., друк. 233
Бирюкова В.С., тип 572, 610, 621
Бирюкова и Каплана, тип. 445, 504, 505
Білоуса (Белоуса М., Білоуса М. і Манецкого В.), друк.
(печатня, черенками) 270, 731, 755, 788, 801
Богельмана И.А., Парова друк. 923
Брагилевского Б.И., тип. 653
Брауна А., тип. 33
Бронцевича Т.Л., тип. 480
Брука І. і спілки, печатня 1026-1028, 1089, 1152, 1163, 1164, 1170
Бруна, генерала (Генерала Бруна, арендованная Л. Блехманом),
тип. 601, 603, 604, 608, 629, 649
Буссель В. и К., нотопеч[атное] заведение 239

Видавничі установи

Видавництво "Библиотеки богословской" 937
Відділ краєвий [Львівський] 1080
Віс[евий] Ком[ітет] [Львівський] 1098
Врачеб[ный] отд[ел] Кіев[ского] губерн[ского] правл[ения] 1161
Галицький Сойм 1183
Етнограф[ический] стат[истический] кружок 424
Имп. Рос[сийское] О[бществ]о Истории и Древностей при
Моск[овском] ун[иверситете] 319-322
"Р. Касин в Стрию" 493
Кн[ижная] торговля В.Н. Наголкина 459-460
Кн[ижное] изд[ательств]о Г. Гоппе 658
Кн[ижный] магазин С.И.Гомолинского (Книгарня
С.И.Гомолинского) 466, 489, 492, 495, 527, 545, 546, 554, 564, 583,
Ком[ітет] ювіл[ейний] [Львівський] 860
Ред[акція] "Громади" 324
Т[овариств]о "Галицко-Русска Матица" 237, 519, 560
Фонд краєвий [м.Львів] 452, 1131

Видавці

Антонович В.Б. 881
Бабкін П.І. (Бабкин П.И.) 876-878

Балліна О.С. 156
Бачинський Ю.О. 1118
Безсторонний І. 678
Бецкий І. 28–30
Боровський М.П. 450
Будзиновський В. 883, 884, 904, 905
Грегг Е. і Датлл Ф. 297, 298
Грінченко Б. 761, 936, 938, 941, 953, 957
Гурт Вс.І. (колект. псевд.) 968, 1014, 1102
Комар М. [М.Ф. Комаров] 807
Коштом громадським [Чернівці] 306
Лукич Василь [В.Л. Левицький] 493, 650, 695, 753, 809, 848
Georg Н. 311, 312, 338

Видавництва

Дзвінок 977
Товарищ 1159
Чайка 136

**Показчик книг з присвятами
(фрагмент)**

Зразки

I варіант

1, 2, 3, 11–13, 16–17, 23, 26, 29, 32, 42, 56, 66, 67, 76, 81, 82, 96, 103, 106, 128, 153–155, 213, 221, 229, 249, 251, 291, 295, 299, 308, 319, 326, 334, 338, 350, 369, 370, 389, 402, 416, 424–426, 432, 447, 448, 453, 473, 486, 491, 493, 497, 500, 501, 504, 505, 507, 509–511, 513, 515, 516, 519, 528, 510, 551, 562, 585, 593, 649, 657, 681, 686, 692, 738, 739, 763, 786, 800, 802, 809, 810, 865, 866, 892, 910, 913, 925, 937, 951, 958, 975, 991a, 1005, 1012, 1051, 1062, 1083, 1086, 1087, 1088, 1089, 1099, 1113, 1164, 1166, 1183, 1190

II варіант

12 [Т. Г. Масарику], 18 [С.Ф. Грушевському], 20 [А. Шептицькому], 27 [О. Кониському], 29 [С. Грушевському], 52 [В. і М. Крушельницьким], 70, 73 [Д. Шухевичівній], 79, 98 [М.Л. Кропивницькому], 109 [П.О. Кулішу], 135 [К.О. Білиловському], 146 [К. Паньковському], 165 [М.М. Грінченко], 194 [Ю.Я. Кобилянському], 206 [П.Г. Житецькому], 215 [Я. Хоминській], 216 [Т. Рильському], 220 [Ф.Б. Кілерману], 232 [Г.І. Чагишію], 271 [Читальням Просвіти...], 284 [...Любій Україні], 288 [А.І. Хойнацькому], 293 [Т.Г. Шевченку, П.О. Кулішу, Б.О. Маркевич], 325 [О. Маркевичу], 331 [В. Морачевському і В. Стефанику], 351 [О. Кониському], 352 [П. Грабовському], 360 [О. Озаркевичу, М. Й. Шухевичу, О. Гнатюку, М. Павлику], 361 [В.І. Василенку, І.Я. Рудченку], 371 [царю Миколаю II], 389 [Т.Г. Шевченку], 404 [М.П. Єгорову], 424 [Є. Насальській], 441 [дружині М.С. Грушевського], 455 [Г. Основ'яненку, І. Сливінському], 463 [Г.Г. Квітці, В.І. Далю, Т.Р. Подольському, М.Я. Бедразі, А.О. Щербині, О.Я. Кашинцевій], 465 [Ф. Маєру], 481 [М. Лисенку], 484 [тим, що в далеку пішли дорогу...], 488 [М. Костомарову], 489 [І. Котляревському], 526 [В. Я. Яновському], 532 [В.М. Білозерському], 533 [В. Антоновичу], 534 [С. В. Руданському], 545, 546 [К. Студинському].

**Показчик окремо виданих бібліографічних
посібників та прикинжкових бібліографічних списків
(фрагмент)**

Зразок

6, 41, 52, 85, 97, 101, 105, 106, 108, 109, 114, 119, 120, 123, 124–134, 138,
139, 144, 145, 170, 197, 207, 217, 221, 228, 231, 232, 235, 243, 249, 254, 260,
265, 266, 269, 272, 294, 334, 338, 347, 351, 356, 360, 362, 365, 369

**Список сигл та повних назв бібліотек
і музеїв-учасників з посиланнями на номери позицій
(Для зведених друкованих каталогів, фрагмент)**

ДІБУ – Державна історична бібліотека України 1, 14, 27, 43, 48, 58,
61, 62, 66, 67

Дп1 – Дніпропетровська державна обласна універсальна наукова бі-
бліотека 254, 291, 293, 1181

ДБ для дітей – Державна бібліотека України для дітей 158, 271, 379,
399, 628

Дрогоб. краєзн. музей – Дрогобицький краєзнавчий музей 412, 493,
593, 854

Ж1 – Житомирська державна обласна універсальна наукова бібліо-
тека 12, 19, 35, 37, 39, 40

Закарп. краєзн. музей – Закарпатський краєзнавчий музей 135, 188,
192, 276, 294

Київ. краєзн. музей – Київський краєзнавчий музей 221, 237, 473, 735,
920

Київ. обл. б-ка для дітей – Київська обласна бібліотека для дітей
364, 414, 1002, 1021, 1108

Корс.-Шевч. краєзн. музей – Корсунь-Шевченківський краєзнавчий
музей 283, 284, 285, 323, 1108

Крим. РБ – Республіканська універсальна наукова бібліотека
ім І. Франка Автономної Республіки Крим 847

Львів. іст. музей – Львівський історичний музей 151, 191, 751, 830

Микол. ДОБ – Миколаївська державна обласна універсальна науко-
ва бібліотека ім. О. Гмирява 18, 19, 27, 32, 61, 63, 83, 104, 202, 203, 220,

231, 234, 243а, 255, 258, 266, 291, 294, 302, 310, 332, 334, 358, 380, 392, 398, 445, 484, 510, 572, 724, 740, 783, 970, 1109

Микол. обл. краєзн. музей – Миколаївський обласний краєзнавчий музей 207, 445, 614, 727, 884

Музей кн. і друк. – Державний музей книги і друкарства (м. Київ) 28, 30, 41, 166, 180, 295, 306, 311, 312, 329, 343, 347, 351, 362, 405, 450

НПБУ – Національна парламентська бібліотека України 1, 2, 28, 29, 30, 34, 49, 61, 62

Додаток 13

Хронологічний покажчик (фрагмент)

*Зразок хронологічного покажчика
для каталогів, матеріали яких
розміщено за абеткою прізвищ авторів
та назв творів друку*

Якщо у книзі є різнобіб у наведенні року видання (на обкладинці один рік, а на титульному аркуші інший), то позиції, під якими виступають такі книги, повторюють два рази у відповідних роках (не вказують – титул або обкладинка). У кінці покажчика подаються позиції книг, роки видання яких не вдалося встановити з позначкою „Б. р.”.

1808 359

1809 357

1843 490

1844 491

1847 686

1852 32

1857 404, 458

1858 304, 398

1860 501

1861 694

1862 301, 365, 368, 437, 313

1863 165

1864 790

1867 353

1871 25, 166, 562, 570

1872 572–575

1873 546

1874 269, 372, 373, 415, 625, 628, 631, 750

1875 268, 349, 418, 446, 756, 776, 791

1876 369, 414, 417, 565–566, 733, 763

1877 15, 51, 554, 558

1878 356, 363, 367, 503

1880 503, 549

1882 96, 392, 399, 545

1883 161, 501, 559, 628, 758, 793

1884 497, 646, 764

1885 337, 391

1886 270, 343, 462, 622, 671

Б.р. 43, 47, 109, 152, 400

Додаток 14

Скорочена схема систематизації матеріалів для допоміжного систематичного покажчика

В основу покладено УДК (Універсальна десяткова класифікація)

0. ЗАГАЛЬНИЙ РОЗДІЛ

0. Загальні питання науки і культури.

002. Друк в цілому. Документація.

008. Цивілізація. Культура. Прогрес.

009. Гуманітарні науки в цілому.

01. Бібліографія. Каталоги. Бібліографічні покажчики

02. Бібліотечна справа. Бібліотекознавство.

030. Загальні енциклопедії. Енциклопедичні словники. Наукові довідники.

04. Зібрання різноманітних творів. Критика. Доповіді, листи, трактати тощо.

06. Організації. Товариства. З'їзди. Виставки. Фірми і підприємства. Наукові навчальні заклади. Музеї тощо.

06.05. Діяльність організацій.

069. Музеї. Постійні виставки. Колекції. Галереї. Техніка музейної роботи.

08. Видання змішаного змісту. Зібрання творів.

09. Рукописи. Рідкісні видання. Рідкісні книги.

1. ФІЛОСОФІЯ

10. Загальні роботи. Філософські науки в цілому.

- 11/13. Окремі філософські проблеми.
- 14. Філософські системи і напрямки.
- 159.9. Психологія
- 16. Логіка. Теорія пізнання. Вчення про методологію.
- 17. Етика. Вчення про мораль.
- 18. Естетика.

2. РЕЛІГІЯ

- 20. Релігія взагалі. Порівняльне вивчення релігії.
- 21. Релігії і наука. Віра і знання. Атеїзм.
- 22/28. Християнська релігія.
- 23. Догматика.
- 24/25. Церковна практика ("Практичне богослов'я").
- 26. Улаштування церкви і керівництво нею.
- 27. Загальна історія християнської церкви.
- 28. Окремі християнські церкви, общини і секти.
- 29. Різні релігії і культу.
- 292. Давньогрецька і давньоримська релігії. Класична міфологія.
- 293. Релігії древніх германців, скандинавів і балтійських народів.
- 294. Індійські релігії.
- 295. Перські релігії. Мітраїзм. Зороастроїзм. Парсизм тощо.
- 296. Іудаїзм.
- 297. Іслам. Магометанство.
- 299. Інші релігії.

3. СУСПІЛЬНІ НАУКИ.

31. Демографія. Соціологія. Статистика.

32. Політика.

321. Форми політичної організації. Держава як політична влада. Демократичний рух.

323. Внутрішня політика. Національне питання.

327. Міжнародні зв'язки. Світова політика. Міжнародні справи. Зовнішня політика.

328. Парламенти. Представництво народу. Уряди.

329. Політичні партії та рухи.

33. Економіка. Економічна наука.

330. Народне господарство. Економіка в цілому.

331. Праця. Наука про працю. Економіка праці.

332. Регіональна економіка. Територіальна економіка. Економіка землі. Економіка житла.

333. Земля і землевласництво.

- 334. Кооперація. Форми організації та співробітництва в економіці.
- 336. Фінанси. Банківська справа і грошовий обіг.
- 337. Митна справа. Митні збори.
- 338. Економічне становище. Економічна політика. Управління та планування в економіці. Виробництво. Послуги. Ціни.
- 339. Торгівля. Міжнародні економічні відносини. Світова економіка.

34. Право. Наука про право.

- 341. Міжнародне право.
- 342. Державне право. Конституційне право. Адміністративне право.
- 343. Кримінальне право.
- 346. Господарське право. Правові основи державного регулювання економіки.
- 347. Цивільне право.
- 35. Державне адміністративне управління.
- 351. Напрями діяльності органів державного адміністративного управління.
- 355/359. Військова справа. Воєнне мистецтво. Воєнні науки. Оборона. Збройні сили.
- 36. Соціальна допомога і забезпечення. Страхування.

37. Освіта. Виховання. Навчання. Дозвілля.

- 370. Основні види і принципи освіти.
- 371. Організація системи освіти та виховання. Шкільна організація.
- 373. Види загальноосвітніх шкіл.
- 374. Освіта дорослих. Просвіта дорослих. Самоосвіта.
- 375. Виховання, освіта, навчання спеціальних груп осіб. Спеціальні школи.
- 377. Початкове і середнє спеціалізоване навчання. Професійно-технічне навчання. Профтехучилища, коледжі.
- 378. Вища освіта. Університети. Підготовка наукових кадрів.
- 379.8. Дозвілля. Позашкільна освіта.
- 389. Метрологія. Міри і ваги. Стандартизація і інформація.
- 39. Етнологія. Етнографія. Звичай. Традиції. Спосіб життя. Фольклор.

4. ФІЛОЛОГІЯ. МОВОЗНАВСТВО

- 40. Загальні роботи.
- 41. Загальне мовознавство і філологія. Порівняльне мовознавство.
- 42/49. Окремі мови, наріччя і діалекти.
- Спеціальна філологія.

5. МАТЕМАТИКА. ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

502/504. Наука про навколишнє середовище. Збереження природних ресурсів. Екологія.

51. Математика.

511. Арифметика. Теорія чисел.

512. Алгебра.

513. Геометрія.

514. Тригонометрія. Полігонометрія.

515. Нарисна геометрія. Проекції. Перспектива.

52. Астрономія. Геодезія.

53. Фізика.

530.1. Основні закони (принципи) фізики.

532. Загальні питання механіки рідин. Механіка рідин. Гідромеханіка.

533. Механіка газів. Аеромеханіка. Фізика плазми.

534. Механічні коливання. Акустика.

535. Оптика.

536. Теплота. Термодинаміка.

537. Електрика. Магнетизм. Електромагнетизм.

539. Фізична теорія матерії.

54. Хімія. Кристалографія. Мінералогія.

543. Аналітична хімія.

544. Фізична хімія.

546. Неорганічна хімія.

547. Органічна хімія.

548. Кристалографія.

549. Мінералогія.

55. Геологія.

56. Палеонтологія.

57. Біологічні науки.

572. Антропологія.

574/578. Загальна біологія.

58. Ботаніка.

59. Зоологія.

6. ПРИКЛАДНІ НАУКИ. МЕДИЦИНА. ТЕХНІКА

61. Медичні науки.

611. Анатомія.

612. Фізіологія.

113. Гігієна. Особиста гігієна.

614. Громадська гігієна. Організація охорони здоров'я. Санітарія. Захист від нещасних випадків та їх попередження.

615. Лікознавство. Загальна фармакологія. Загальна терапія. Токсикологія.

616. Патологія. Клінічна медицина.

617. Ортопедія. Хірургія. Офтальмологія.

618. Гінекологія. Жіночі хвороби. Акушерство.

619. Порівняльна патологія. Ветеринарія.

62. Інженерна справа. Техніка.

63. Сільське господарство. Лісове господарство. Полювання. Рибальство. Землеробство. Тваринництво.

631. Загальні питання сільського господарства.

632. Захист с/г рослин від шкідників, хвороб, бур'яну.

634.0. Лісове господарство. Лісництво. Лісопродукти.

64. Домоведення. Служба побуту.

641. Харчові продукти. Харчування. Приготування їжі.

642. Харчування. Столова білизна. Столовий посуд.

643. Житло.

646. Одяг.

65. Управління підприємствами. Організація виробництва, торгівлі і транспорту, зв'язку, поліграфії.

655. Поліграфічне виробництво. Друкарні. Видавництва. Книжкова торгівля.

656. Транспорт. Пошта.

657. Бухгалтерія. Рахівництво.

658. Організація виробництва. Організація і техніка торгівлі.

659. Реклама. Довідкова справа.

66. Хімічна технологія. Хімічна промисловість.

67. Різні галузі промисловості та ремесла.

69. Будівництво. Будівельні матеріали.

7. МИСТЕЦТВО. ПРИКЛАДНЕ МИСТЕЦТВО. ФОТОГРАФІЯ. МУЗИКА. ІГРИ. СПОРТ

7.01. Теорія мистецтва в цілому. Естетика. Філософія мистецтва. Проблеми естетичного смаку.

72. Архітектура.

73. Скульптура. Нумізматика. Художня обробка металу.

74. Малювання. Креслення. Прикладне мистецтво. Художні промисли.

75. Живопис.

76. Графічне мистецтво. Графіка.

77. Фотографія.

78. Музика.

79. Розваги. Видовища. Ігри. Спорт.

791. Кінематографія. Кіномистецтво.

792. Театр. Сценічне мистецтво. Драматичні вистави.

793. Відпочинок та розваги. Мистецтво руху. Танці.

796/799. Спорт. Ігри. Фізичні вправи.

8. МОВА. МОВОЗНАВСТВО. ФІЛОЛОГІЯ. ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА. ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

80. Загальні питання лінгвістики та літератури. Філологія.

808. Риторика. Ефективне застосування мови.

81. Лінгвістика. Мовознавство. Мови.

82. Художня література. Літературознавство.

820/89. Література на окремих мовах. Літературознавство. Історія літератури.

9. КРАЄЗНАВСТВО. ГЕОГРАФІЯ. БІОГРАФІЇ. ІСТОРІЯ

908. Краєзнавство.

91. Географія. Географічне дослідження Землі, окремих країн, районів.

929. Біографічні та подібні дослідження.

93. Історія.

930. Історична наука. Допоміжні історичні дисципліни.

930.25. Архівоведення. Архівна справа.

930.26. Археологія. Старожитності.

94. Історія стародавнього світу.

95. Історія середніх віків, нова і новітня історії в цілому.

Таблиця переведення римських цифр в арабські

I	1	LXXX	80
II	2	XC	90
III	3	C	100
IV, IIII	4	CL	150
V	5	CLI	151
VI	6	CC	200
VII	7	CCL	250
VIII	8	CCC	300
IX, VIII	9	CD	400
X	10	D, IƆ	500
XI	11	D, I ƆL	550
XII	12	DC, I ƆC	600
XIII	13	DCC, I ƆCC	700
XIV	14	DCCC, I ƆCCC	800
XV	15	CM, I ƆCCCC	900
XVI	16	M, CI Ɔ, ∞	1000
XVII	17	MM, ∞ ∞	2000
XVIII	18	MMM, ∞ ∞ ∞	3000
XIX	19	IVM, MMMM	4000
XX	20	$\overline{V}$, v ∞	5000
XXI	21	VIM, VI ∞	6000
XXX	30	XM, X ∞	10000
XL	40	XXM, XX ∞	20000
L	50	CM, C ∞	100000
LX	60	CCCC M	400000
LXX	70	$\overline{M}$	1000000

Список скорочень¹

Архиепископ	архиеп.
архимандрит	архим.
барон	бар.
братья	бр.
вариант	вар.
Великий	В. (у назві міста)
великий князь	вел. кн.
ведомости	вед.
высочайший	высоч.
господин	г. (при прізвиші)
госпожа	г-жа (при прізвиші)
граф	гр.
губерния	губ.
действительный статский советник	д.с.с.
действительный тайный советник	д.т.с.
действительный член	д. чл.
департамент	деп.
доктор медицины	д-р мед.
его императорское величество	е.и.вел.
его императорское высочество	е.и.выс.
Епископ	еп.
Игумен	игум.
Иеромонах	иером.
Император	имп.
книгоиздательство	кн-во
книжный магазин	кн. маг.
книжный склад	кн. скл.
князь, княгиня	кн. (при іменах власних)
коллежский ассесор	к.ас.
компания	К°
лейб-гвардия	л.-гв.
литография	лит. (при назві установи)
митрополит	митр.

¹ Використано: Книговедческое аннотирование и систематизация памятников: Метод. рекомендации /Рос. гос. б-ка; Сост.: Л.И. Бердников, С.С. Шикова, И.М. Полонская и др. – М., 1998. – С.37-39.

надворный советник
напечатано на пишущей машинке
наследник
Нижний
оборот (тит. л.)
ординарный профессор
отец
Петербург
петербургский
Петроград
приват-доцент
присяжный поверенный
протоиерей
ротмистр
Санкт-Петербург
санкт-петербургский
святой
священник
склад изданий
скоропечатня
статский советник
тайный советник
типо-литография
товарищество
торговый дом
фельдмаршал
цензура
церковный
цинкография
экстраординарный
электропечатня

н.с.
напеч. на пиш. маш.
насл.
Н. (у назві міста)
об.
орд. проф.
о. (при імені священика)
Пб.
петерб.
Пг.
прив.-доц.
присяж. пов.
прот.
ротм.
Спб.
с.-петерб.
св.
свящ.
скл. изд.
скоропеч.
стат. сов.
т.с.
типо-лит.
т-во
торг. д.
фельдм.
ценз.
церк.
цинкогр.
э.орд.
электропеч.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИЧОК¹

А

Авантитул

Авантитул

Перша сторінка подвійного титульного аркуша видання, що виконує декоративно-композиційну роль і містить частину вихідних відомостей: зображення видавничої марки, назву серії, надзаголовкові дані, посвяту, інколи – епіграф, видавничий девіз.

Див.: *Фортитул*.

Автонім

Автоним

Справжнє ім'я автора твору, на відміну від псевдоніма.

Авторський аркуш

Авторский лист

Умовна одиниця виміру обсягу текстового та ілюстративного матеріалу літературного твору, що є основою для обліку праці автора, укладача, рецензента тощо. Один авторський аркуш дорівнює 40 тис. друкованих знаків прозаїчного тексту (враховуючи цифри, розділові знаки, проміжки між словами) чи 700 віршованим рядкам, або 3000 см² площі ілюстративного матеріалу на сторінках видання.

Агіографія

Агиография

Різновид церковно-історичної літератури, життєписи (житія) святих.

Акефалічна книга

Акефалическая книга

Стара книга, перші аркуші якої втрачено.

Див.: *Дефектний примірник*.

Алігат

Аллигат

1. Самостійні видання чи рукописи, з'єднані, найчастіше їхнім власником, в оправу одного тому.

¹ Використано: Словник книгознавчих термінів /Книжк. палата України; Уклад.: В.Я. Буран, В.М. Медведєва, Г.І. Ковальчук, М.І. Сенченко. – К.: ТОВ «Вид-во “Аратта”», 2003. – 160 с.

2. Два *твори*, кожен з яких починається від своєї сторінки *обкладинки* чи свого боку *палітурки*, має свій *титольний аркуш* і *пагінацію*, що утворюють *книгу-перекрутку*.

Див.: *Видавничий конволют*; *Конволют*.

Алонім

Алоним

Справжнє ім'я історичної чи будь-якої іншої відомої особи, що використано іншою особою як *псевдонім*.

Альтернативний заголовок

Альтернативное заглавие

Друга частина основного *заголовка твору*, пов'язана з першою сполучником „або”, „чи”, „тобто” чи іншим способом („Глитай, або ж Павук” М. Кропивницького, „Солопій та Хівря, або Горох при дорозі” П. Гулака-Артемівського).

Анонім

Аноним

Автор *твору* чи листа, який не зазначив свого прізвища.

Анонімне видання

Анонимное издание

Книга, що вийшла у світ без зазначення прізвища *автора* чи без *вихідних даних*.

Анотація

Аннотация

Коротка узагальнена характеристика *видання* з точки зору його змісту, форми, *читацького* та *цільового* призначення.

Астериск

Астериск

Знак у вигляді зірочки (*), що вживається для позначення *виносок*, *посилань* тощо.

Б

Бібліографічне видання

Библиографическое издание

Інформаційне видання, що містить упорядковану сукупність *бібліографічних записів*.

Бібліографічний апарат видання

Библиографический аппарат издания

Сукупність наявних у виданні бібліографічних посилань, прикнжкових чи пристатейних бібліографічних списків літератури та бібліографічних показників (іменних, предметних, географічних тощо).

Бібліографічний опис

Библиографическое описание

Сукупність бібліографічних відомостей про видання, наведених за встановленими правилами і призначених для його ідентифікації та загальної характеристики.

Бібліопегістика (бібліопегія)

Библиопегистика (библиопегия)

Книгознавча дисципліна, що займається вивченням книжкової справи.

Брошура

Брошюра

Книжкове видання обсягом від 5 до 48 сторінок.

Буклет

Буклет

Аркушеве видання у вигляді одного аркуша друкованого матеріалу, сфальцьованого будь-яким способом у два чи більше згинів. У формі буклетів друкують короткі путівники, програми заходів, карти міст для туристів, рекламні проспекти тощо.

В

Валова нумерація

Валовая нумерация

Суцільна порядкова нумерація випусків серіального (періодичного, продовжуваного, серійного) видання від дня його заснування, що зазначається після поточної нумерації в круглих дужках: № 10 (167). У продовжуваному виданні ведеться тільки валова нумерація.

Вензель

Вензель

Художньо написані ініціали, що утворюють узор, в'язь.

Видавець

Издатель

Фізична чи юридична особа, яка здійснює підготовку і *випуск видання*.

У широкому значенні слова – це може бути *автор*, будь-яка інша фізична особа, що здійснює випуск видань як суб'єкт підприємницької діяльності.

Видавнича організація

Издательская организация

Підприємство, установа чи організація, статутом якої поряд з іншими видами діяльності передбачено підготовку і *випуск у світ видавничої продукції*.

Видавничий конволют

Издательский конволют

Збірник, складений із раніше виданих самостійних *видань*, об'єднаних *видавцем*, у давнину – *друкарем*, в один *том* із одним спільним *титульним аркушем*. У видавничі конволюти вміщували також окремі нерозпродані *примірники* видань, надруковані в різні роки. Характерне для видань XVI – XVIII ст.

Див.: *Конволют*.

Видання з паралельним текстом

Издание с параллельным текстом

Видання, в якому вміщено однаковий *текст* двома чи більше мовами або ж *основний текст* і його *варіант*. Найчастіше тексти друкують паралельно, *сторінка в сторінку* чи *стовпчиками*.

Вихідні дані

Выходные данные

Частина *вихідних відомостей*, що складаються з таких елементів: місце *випуску видання*, назва *видавництва* (ім'я *видавця*) та рік випуску видання у світ. Їх розміщують у нижній частині *титульної сторінки*.

Відбиток

Оттиск; Отпечаток

Зображення на *папері* чи іншому матеріалі, одержане за допомогою *друкарської форми*, вкритою *фарбою*, чи за допомогою друкувальних пристроїв (*принтерів*).

Власний заголовок

Частное заглавие

Заголовок окремого *тому*, *випуску* чи *частини* багатотомного або *серіального видання*, що відрізняється від загального *заголовка*.

Вступ

Вступление, введение

1. Початкова частина *авторського тексту*, що вводить читача в русло авторської розповіді чи в суть авторської концепції, теми.

2. Вступний *розділ* будь-якої науки („Вступ до мовознавства”, „Вступ до філософії”).

Вступна стаття

Вступительная статья

Стаття самостійного значення, що розміщується на початку видання й належить іншій особі – не *автору* видання. Як правило, така стаття знайомить читача з творчістю автора чи з *творами*, вміщеними до збірника, та є елементом *апарату* видання.

Г

Гербовий екслібрис

Гербовый экслибрис

Книжковий знак із зображенням герба, найчастіше – родового герба власника *книгозбірні*. Синонім: *геральдичний екслібрис*.

Гражданський шрифт

Гражданский шрифт

Шрифт для друкування *книг* світського змісту, запроваджений у Росії в 1708 – 1710 роках Петром I разом із реформою *письма*.

Д

Двосторінковий титул

Двухстраничный титул

Титул, розташований на двох суміжних *сторінках* видання.

Див.: *Подвійний титул*; *Розгорнений титул*.

De visu

(Лат.: „Де візу”; дослівно – „за тим, що бачив власними очима”).

Бібліографічний опис, складений безпосередньо за *примірником* видання, а не за *каталогом* чи іншим *бібліографічним посібником*.

Демонім

Демоним

Псевдонім у вигляді звичайного слова чи виразу. Напр: „Читач”, „Спостерігач”, „Добродій”.

Дефектний примірник

Дефектный экземпляр

Примірник видання з дефектом: незадрукований аркуш, не читається текст, зрізано край тексту чи ілюстрації, вшити зошит іншого видання чи один зошит повторений двічі замість пропущеного; випадає зошит, не розкриваються сторінки видання чи палітурка та ін. У стародруках – примірник, на стан якого вплинув час: відсутній титульний аркуш; немає початку чи кінця книги; відсутні ілюстрації тощо.

Друкарня

Типографія

У вузькому розумінні слова *поліграфічне підприємство*, де застосовується спосіб *високого друку*, в широкому – поліграфічне підприємство взагалі.

Друкований аркуш

Печатный лист

Друкований *аркуш* – одиниця вимірювання натурального *обсягу видання*, що дорівнює друкованому *відбитку* на одній стороні *паперового аркуша* стандартного *формату*. Розрізняють *фізичний друкований аркуш* і *умовний друкований аркуш*.

Е

Екслібрис

Экслибрис

Книжковий власницький знак, паперовий ярлик, який приклеюється власниками *бібліотек* на внутрішній бік *палітурки книги*. Зазвичай на екслібрисі зазначають ім'я та прізвище власника і малюнок, який лаконічно та образно відображає його професію, інтереси тощо.

Елементи книги

Элементы книги

Елементи зовнішньої конструкції та внутрішньої структури *книги*. Структурні елементи зовнішньої конструкції: *палітурка* чи *обкладинка*, *книжковий блок*, *книжкові аркуші*, *книжковий зошит*, *вклейка*, *форзац*, *каптал*. Елементи внутрішньої структури *книги*: *тексти* (*основний*, *додатковий*, *допоміжний*), *авантитул*, *контртитул*, *фронτισпис*, *титул*, *шмуцтитул*.

Епіграф

Эпиграф

Цитата з твору, *крилатий вислів*, *афоризм*, *прислів'я*, *уривок з пісні*, *приказка* тощо, вміщені перед *текстом твору* чи його *розділами*. Визначає основну ідею чи тему твору, його загальний тон.

Епістолярне видання

Эпистолярное издание

Збірник листів (листування) однієї чи кількох осіб.

3

Загальна пагінація

Общая пагинация

Наскрізна пагінація *випусків серіального видання* без самостійної нумерації *сторінок* всередині кожного *випуску (тому)* чи поряд з нею.

Загальне редагування

Общее редактирование

Вид *титульного редагування*, виконавець якого допомагає *автору* чи *авторському колективу* досягнути єдності *змісту* і форми, уникнути протиріч, неточностей, проте не торкається спеціальної сторони редагування.

Заголовна літера

Заглавная буква

Перша *літера* слова збільшеного розміру, що відкриває *книгу, розділ, самостійну частину тексту*. В *рукописних книгах і стародруках* зазвичай виконувалась у кольорі, оздоблювалась орнаментами та сюжетними зображеннями.

Заголовок

Заглавие

1. Слово чи речення, що відбиває основний *зміст* (предмет, об'єкт, ідею) літературного, мистецького чи якогось іншого *твору*. Синонім — назва.

2. Назва внутрішньої структури частини видання (*розділ, параграф, квартира, ліхтарик, рубрика* тощо).

Збірник

Сборник

Видання, що складається з самостійних *творів* одного чи кількох *авторів*.

Зворот титулу (титульного аркуша)

Оборот титула (титульного листа)

Зворотна сторона *титулу, титульного аркуша*, на якій розміщують ряд елементів *вихідних відомостей видання*: класифікаційні *індекси* УДК, ББК і *авторський знак*; склад *редколегії*; *макет анотованої каталожної*

картки чи анотацію, реферат; знак охорони авторського права (©), ISBN тощо.

Зустрічна пагінація

Встречная пагинация

Пагінація в протилежних напрямках у книгах-перекрутках, кожна від свого титульного аркуша. В кількісній характеристиці бібліографічного опису зазначають обидві пагінації, починаючи з титульного аркуша, вибраного першим для опису. Напр.: 265, 218 с.

I

Ідентифікація примірника

Идентификация экземпляра

Розпізнавання, процес ототожнення примірника з певним виданням.

K

Каталог

Каталог

Довідкове, інформаційне чи рекламне видання зі систематизованим переліком наявних речей (товарів, експонатів, документів, видань тощо), послуг із короткими відомостями про них.

Кількісна характеристика видання

Количественная характеристика издания

У бібліографічному описі обсяг видання в сторінках, відомості про його розмір (формат), наявність ілюстрацій, додатків; у багатотомниках – загальна кількість томів.

Кінцевий титул

Концевой титул

Остання сторінка видання з його випускними даними. Те саме, що колофон.

Ключове слово

Ключевое слово

Взяте із назви чи тексту слово (словосполучення), що має в цьому тексті суттєве змістове навантаження й може служити ключем під час пошуку відповідної інформації.

Книжкове видання

Книжное издание

Видання у вигляді блока скріплених у корінці аркушів друкованого матеріалу, що має встановлений стандарт формату в обкладинці чи палітурці. Види книжкових видань: текстові, образотворчі, нотні, картографічні.

Книжковий аркуш

Книжный лист

Сторінка книги (брошури) зі зворотом.

Книжковий знак

Книжный знак

Див.: Екслібрис.

Колективний автор

Коллективный автор

1. Установа, організація, зокрема тимчасового характеру (з'їзд, конференція, виставка, ярмарок тощо), від імені якої опубліковане видання.

2. У бібліографічному описі – установа чи організація розглядаються як автор публікації.

Колективний псевдонім

Коллективный псевдоним

Псевдонім, за яким приховано кілька авторів.

Колонка

Колонка

Частина *полоси*, поділена вертикальним *проміжком* чи *лінійкою* на дві та більше частин.

Див.: Стопчик; Шпальта.

Колонтитул

Колонтитул

Елемент довідкового *апарату* видання, який може містити прізвище автора, заголовок *розділу*, окремого *твору* тощо, розміщений над *текстом* сторінки (іноді з боку від нього чи під ним), що допомагає читачеві орієнтуватися у її *змісті*.

Колонцифра

Колонцифра

Порядковий номер *сторінки* або *стопчика* (у разі нумерації за *стопчиками*) видання, що розміщується в нижній, рідше у верхній, частині сторінки. На *титульних аркушах*, *кінцевих сторінках*, *вклейках*, *ілюстраційних полосах* не ставиться.

Колофон

Колофон

У *рукописних книгах* і *стародруках* – *текст* на останній *сторінці* (останні *рядки*), який містить назву книги, відомості про місце і час її виготовлення, про її автора, друкаря чи переписувача.

Див.: Кінцевий титул.

Конволют

Конволют

Збірник, складений його власником з різного роду публікацій, рукописів та інших текстових чи графічних матеріалів, об'єднаних в один том за тим чи іншим принципом.

Див.: *Алігат*; *Видавничий конволют*.

Контртитул

Контртитул

Ліва сторінка *подвійного титулу*. Містить відомості, що відносяться до багатотомного чи *серійного видання* в цілому, або відтворений *титул* мовою *оригіналу* в перекладному виданні.

Корінець обкладинки (палітурки)

Корешок обложки (переплетной крышки)

Торцева поверхня обкладинки (*палітурки*), що прикриває *корінець книжкового блока*.

Корінцевий заголовок

Корешковое заглавие

Заголовок, надрукований на *корінці обкладинки (суперобкладинки)* чи *палітурки*.

Криптонім

Криптоним

Псевдонім у вигляді літери чи літер, які *автор* іноді ставить замість підпису під своїм твором.

Курсив

Курсив

Шрифт, який накресленням (нахил вправо) і формою малих літер нагадує рукописний *почерк*. Застосовується як засіб виділення в *тексті*.

М

Манжетка (манжет) книги

Манжетка (манжет) книги

Паперова смужка з певним *текстом* чи малюнком, якою обгортається *книга*; використовується для *реклами*, а також для об'єднання в комплект *томів, добірок, подарункових видань* тощо.

Н

Надвипускні дані

Надвыпускные данные

Складова частина *вихідних відомостей*, що розмішують безпосередньо над *випускними даними* на останній сторінці. Надвипускні дані міс-

тять: вид видання за цільовим призначенням, відомості про автора, назву видання, підзаголовкові дані, зокрема відомості про укладача, а також відомості про редакційно-видавничих фахівців, які підготували видання до випуску.

Надзаголовкові дані

Надзаголовочные данные

Складова частина вихідних відомостей, які розміщують у верхній частині титульної сторінки над прізвищем автора і назвою видання. Здебільшого це назви установ чи організацій, від імені яких випускається видання, чи відомості про серію, до якої входить видання.

Назва видання (твору)

Название издания (произведения)

Елемент вихідних відомостей видання, що наводять на титульній сторінці після прізвища автора (авторів) і виділяють позиційно та поліграфічними засобами.

Наукове редагування

Научное редактирование

Редагування авторського оригіналу, тобто його аналіз і оцінка, з наукового погляду. Зазвичай наукове редагування виконує запрошений видавництвом спеціаліст тієї галузі науки, до якої відноситься видання.

Див.: Спеціальне редагування.

Науково-довідковий апарат (науково-допоміжний апарат)

Научно-справочный аппарат (научно-вспомогательный аппарат)

Частина апарату видання, що допомагає читачеві в роботі з виданням. Це – вступна стаття, післямова, коментар, примітки, деякі допоміжні бібліографічні покажчики.

О

Обкладинка

Обложка

Зовнішнє покриття книжкового блока з одного цілісного аркуша цупкого паперу, що захищає видання від пошкоджень, містить основні відомості про нього і служить елементом зовнішнього художнього оформлення.

Обліково-видавничий аркуш

Учетно-издательский лист

Одиниця виміру обсягу видання. Відрізняється від обсягу видання в авторських аркушах тим, що враховує також частини, які не є наслідком авторської праці (видавничі анотація і передмова, колонцифри тощо).

Див.: Авторський аркуш.

Обрізна обкладинка (палітурка)

Обрезная обложка (переплет)

Обкладинка чи палітурка без кантів, краї яких збігаються з обрізаними книжкового блока.

Обсяг видання

Объем издания

Величина, що визначається чи кількістю сторінок у виданні, чи кількістю обліково-видавничих або друкованих аркушів у ньому.

Одинарний титульний аркуш

Одинарный титульный лист

Титульний аркуш, що складається з двох сторінок: титульної сторінки (лицьової) і звороту титулу.

Односторінковий титул

Одностраничный титул

Титул, розташований на одній сторінці видання.

Оригінальне видання

Оригинальное издание

1. Видання, вперше надруковане мовою оригіналу (неперекладне).
2. Видання, що має свої особливості, які вирізняють його серед інших видань.
3. Видання, що є основою для репринтного чи факсимільного видання.

Оригінальний твір

Оригинальное произведение

Творчо самостійний твір, не перекладений і не перероблений.

Основний титул

Основной титул

Лицьова сторінка одинарного титульного аркуша чи права сторінка подвійного титулу, що містить найбільш суттєві для видання чи його частини вихідні відомості та є основним джерелом для складання бібліографічного опису.

П

Пагінація

Пагинация

Послідовна нумерація сторінок книги. Види: літерна, зустрічна, подвійна (паралельна), загальна, постатейна, роздільна, суцільна.

Палітурка (оправа)

Переплетная крышка

Тверде покриття книжкового видання. На відміну від обкладинки виготовляється з найбільш міцного і зносостійкого матеріалу та з'єднується з книжковим блоком клапанами корінцевого матеріалу й зовнішніми сторінками *форзаців*. Служить для захисту блока від ушкодження і забруднення, а також для розміщення початкової *інформації* про видання та як елемент художнього оформлення. За конструкцією розрізняють на палітурки *складені, суцільні і суцільно-криті*.

Паралельна пагінація

Параллельная пагинация

Див.: *Подвійна пагінація*.

Паралельний титул

Параллельный титул

Додатковий титул з вихідними відомостями, який відтворює відомості *основного титулу* іншою мовою.

Примітка. В багатомовному виданні – кожна *титульна сторінка* з вихідними відомостями, що повторюються однією з мов *основного тексту* видання.

Перегляд книг de visu

Просмотр книг de visu

Безпосереднє ознайомлення з *книгами* з метою їх вибору для читання чи використання в роботі; в бібліотечній практиці – з метою їх бібліотечно-бібліографічного оброблення, тобто складання *бібліографічного опису*.

Передмова

Предисловие

Елемент *апарату видання*, в якому охарактеризовано *видання*, читацьке й *цільове призначення твору*, його структуру, склад і характер матеріалу, його часові рамки, принципи добору, коло використаних джерел тощо, подано відомості про *авторський колектив*, відзначено особливості видання. Видавничу, редакційну передмову слід відрізнити від авторської передмови, яка здебільшого є вступною частиною до твору в цілому.

Передрук

Перепечатка

Повторне *видання*, *текст* якого друкується без змін, з нового набору за яким-небудь попереднім виданням, випущеним іншим *видавництвом*.

Перекладне видання

Переводное издание

Видання, що містить *твір* (твори) у перекладі з однієї чи кількох мов на мову національності, якій адресується дане видання.

Підзаголовкові дані

Подзаголовочные данные

Складова частина *вихідних відомостей*, які розміщують на *титულній сторінці* під назвою *видання* (над *вихідними даними*).

Містять пояснення та доповнення до назви, що характеризують *зміст* видання, його літературну форму, *жанр*, *читачьке призначення*. В цих даних подають також відомості про осіб (напр., *укладача*, *перекладача*) і колективи (напр., редакційну колегію), що брали участь у *складанні* та *підготовці* видання до *друку*, відомості про *перевидання*, *передрук*, багатомовне видання тощо.

Післямова

Послесловие

Елемент *апарату видання*, в якому пояснюється й доповнюється *зміст* надрукованого *твору* з метою правильного, більш глибокого осмислення його *читачем*, розміщують у кінці видання. На відміну від *вступу* розрахована на те, що читач уже ознайомився з *основним текстом* видання.

План-проспект видання

План-проспект издания

Короткий виклад *змісту* літературного *твору* з зазначенням *приблизного обсягу* кожної його *частини* (в *авторських аркушах*). Подається *автором* до *видавництва* з метою обґрунтування рішення про *публікацію*.

Повне зібрання творів

Полное собрание сочинений

Видання, що містить усі чи майже всі *твори автора*, а також його *листи*, *щоденники*, *нотатки*; підсумок творчої діяльності автора. Це, як правило, не *прижиттєве*, а *посмертне* видання.

Подвійна пагінація

Двойная пагинация

Пагінація всього збірника або *випуску періодичного* чи *продовжуваного* видання і кожного з *творів* у виданні, а також *наскрізна пагінація* тому *серіального* видання із кількох випусків і кожного з випусків. За подвійною пагінацією кожна *сторінка* має два номери: *наскрізний* і *власний*. Те саме, що й *паралельна пагінація*.

Подвійний титул

Двойной титул (разворотный титул)

Двосторінковий титул (2-га сторінка – *контртитул*, 3-тя сторінка – *основний титул*), на сторінках якого роздільно розміщено визначену групу *вихідних відомостей*.

Подвійний титульний аркуш

Двойной титульный лист

Титульний аркуш із чотирьох сторінок: *авантитулу*, *подвійного титулу* та *звороту титулу* чи з *авантитулу*, *розгорненого титулу* і *звороту титулу*.

Посвята

Посвящение

1. Елемент *твору* чи *видання* у вигляді одного чи кількох *рядків*, де зазначено, якій особі, події *автор* присвятив твір.

2. Відносно письменника до впливової особи, покровителя з вдячністю та хвалою; іноді форма авторської *передмови* чи *самостійна частина* твору у вигляді розгорнутого звертання.

Посилання

Ссылка

1. Словесне і/чи цифрове зазначення (позначка), що адресує *читача* до іншого *фрагмента* тексту чи до джерела (літературного чи архівного), звідки взяті *автором* *цитата*, ті чи інші відомості, факти.

2. Короткий запис, який пов'язує між собою частини *документа*, *бібліографічні записи в каталогах*, *картотеках*, *бібліографічних посібниках*.

3. Форма посилання: „Див.: ” (”дивись”).

Див.: Підрядкове бібліографічне посилання; Перехресні посилання.

Постатейна пагінація

Постатейная пагинация

Нова *пагінація* в межах кожної *статті* чи іншого *твору* в *збірнику*, *періодичному* чи *продовжуваному виданні*. Застосовується тільки в разі *подвійної пагінації*.

Предметизація

Предметизация

Вид індексування – визначення *предметних рубрик* відповідно до *змісту документа*.

Предметна рубрика

Предметная рубрика

Коротке формулювання *предмета* (факту, явища, події, аспекту тощо), що розглядається в *документі*, до якого складається *бібліографічний опис*.

Рубрика в предметному покажчику (предметна рубрика) за структурою може бути простою і складною – з двох чи більше лексичних одиниць.

Предметний покажчик

Предметный указатель

Допоміжний покажчик, який містить *предметні рубрики*, розміщені за алфавітом і сформульовані на основі згаданих у *тексті* фактів, явищ, об'єктів, понять та інших предметів.

Примітка

Примечание

1. Елемент *апарату видання*; порівняно коротке доповнення до *основного тексту*, що містить уточнення, *посилання*, переклади іноземних текстів тощо і належить *автору*, *редактору*, перекладачу та іншим особам, які брали участь у підготовці *видання до випуску*. Розрізняють внутрішньотекстові, підрядкові, затекстові примітки.

2. Факультативний елемент *бібліографічного опису* з додатковими відомостями про видання: його мову, *посвяту*, склад, *довідковий апарат* тощо.

Пробіл

Пробел

Те саме, що й *проміжок*.

Псевдонім

Псевдоним

Вигадане ім'я чи прізвище, яким інколи користуються *автори наукових та художніх творів*, замість власного прізвища.

Р

Раритет

Раритет

У *книгознавстві* – цінна, рідкісна книга. Термін застосовують переважно до *бібліофільських видань*.

Репертуар

Репертуар

У *бібліографії* – визначення універсального ретроспективного *покажчика*, що містить *бібліографічні записи* про всі *видання*, видані на території даної країни за певний час. Основна форма – *зведений каталог* із зазначенням місця зберігання окремих *примірників*.

Ретроспективна бібліографія

Ретроспективная библиография

Вид *бібліографії*, призначенням якого є підготовка та розповсюдження бібліографічної *інформації* про *видання* та інші *документи* за певний період часу в минулому.

Розворот

Разворот

Дві сусідні *сторінки* (ліва й права) розкритого *видання*.

Розгорнений титул

Распашной титул

Двосторінковий титул, усі елементи якого утворюють єдину цілісну композицію, на відміну від *подвійного титулу*, де кожна сторінка будується самостійно.

Роздільна пагінація

Раздельная пагинация

Наявність у *виданні* декількох самостійних посторінкових нумерацій. Напр., у книгах-перекрутках, а також самостійна *пагінація* вступної *статті*, *вкладки* тощо.

С

Серіальне видання

Сериальное издание

Видання, що виходить упродовж часу, тривалість якого заздалегідь не встановлена, як правило, нумерованими і/чи датованими *виpusками* (*томami*, *частинами*), що мають однакову назву, однотипне оформлення й не повторюються за *змістом*. Серіальними виданнями є *періодичні*, *продовжувані* та *серійні* видання.

Серійне видання

Серийное издание

1. Видання, що входить до серії; один із випусків серії.
2. Те саме, що *серія*.

Сигла

Сигла

Коротке умовне позначення *бібліотеки*, що використовується в *зведених каталогах*, *бібліографічних покажчиках* для позначення місцезнаходження *документа*.

Систематичний покажчик

Систематический указатель

Допоміжний покажчик з ієрархічним, систематичним порядком *рубрик*.

Складена обкладинка

Составная обложка

Обкладинка, що складається з двох або більше деталей.

Складена палітурка

Составная переплетная крышка

Палітурка з корінцем з одного матеріалу і картонними боковинами, вкритими іншим матеріалом.

Складний текст

Сложный текст

У видавничій діяльності текст, який містить різноманітні виділення, іншомовні слова і фрази, формули тощо.

Спільний (головний) титул

Общий (главный) титул

Титул (зазвичай контртитул) у багатотомному, продовжуваному чи серійному виданні з відомостями про видання в цілому, спільний для всіх томів (випусків) видання.

Стереотипне видання

Стереотипное издание

Повторне, без будь-яких змін, видання за допомогою стереотипів, які відлиті з матриць попереднього видання.

Стовпець, стовпчик

Столбец

Див.: Колонка; Шпальта.

Суміщений титул

Совмещенный титул

Суміщення вихідних відомостей з текстом на спусковій сторінці. Використовують суміщений титул заради економії здебільшого у брошурах і журналах.

Суперобкладинка

Суперобложка

Додаткова обкладинка, що прикриває палітурку чи основну обкладинку і тримається на ній за допомогою клапанів. Може бути приклеєною до корінця обкладинки. Є елементом зовнішнього оформлення, що несе додаткову інформацію, а також захищає палітурку чи обкладинку від пошкоджень.

Супровідний матеріал

Сопроводительный материал

Будь-який окремо надрукований чи виготовлений матеріал (*аркушеві видання, грамплатівки, компакт-диски тощо*), прикладений до основного видання й призначений для сумісного з ним використання.

Суцільна пагінація

Сплошная пагинация

1. Єдина порядкова нумерація *сторінок видання*, на відміну від роздільної.

2. Пагінація без пропусків, тобто без нумерованих сторінок.

Суцільна палітурка

Переплетная крышка из одной детали

Палітурка, що складається з однієї деталі.

Т

Титул, титульна сторінка

Титул, титульная страница

Сторінка на початку видання, що містить найповнішу інформацію про його назву, прізвище автора, *підзаголовкові дані, вихідні дані*.

Примітка. Титулом, титульною сторінкою, як правило, є права сторінка *титульного аркуша*. Коли дані, що зазвичай наводяться на титулі, титульній сторінці, розділено без повторення між двома сторінками *розвороту*, то в такому разі взяті разом ці сторінки вважаються титулом, титульною сторінкою.

Див.: *Двосторінковий титул; Кінцевий титул; Основний титул; Паралельний титул; Подвійний титул; Розгорнений титул; Спільний титул; Суміщений титул*.

Титульне редагування

Титульное редактирование

Загальне керівництво роботою автора чи авторського колективу з елементами редагування.

Див.: *Загальне редагування*.

Титульний аркуш

Титульный лист

Початковий чи початкові книжкові *аркуші видання*, що містять основні *вихідні відомості* про нього, які дозволяють відрізнити це видання від усіх інших, тобто ідентифікувати, і є основним джерелом для *бібліографічного опису*.

За своєю структурою може бути *одинарним титульним аркушем, подвійним титульним аркушем.*

Титульний редактор

Титульный редактор

Редактор, ім'я якого розміщують на титульному аркуші, що є гарантією високої якості видання. Основне завдання титульного редактора – керувати роботою автора (авторського колективу) над твором з метою уникнення помилок принципового характеру.

У

Умовний друкований аркуш

Условный печатный лист

Друкований аркуш формату 60×90 см, до якого дорівнюють (за допомогою коефіцієнтів переведення фізичних друкованих аркушів в умовні) друковані аркуші інших форматів. Застосовують з метою обчислення обсягу видань різних форматів.

Універсальна десяткова класифікація (УДК)

Универсальная десятичная классификация (УДК)

Ієрархічна система бібліотечно-бібліографічної класифікації видань, розроблена Міжнародним бібліографічним інститутом у Брюсселі в 1895–1905 рр. на основі „Десяткової класифікації” американського бібліотекознавця М. Дьюї. У 2000 р. таблиці УДК та показчик до них видано Книжковою палатою України українською мовою.

Індекс УДК – обов'язковий елемент вихідних відомостей видання.

Уніфікована назва

Унифицированное название

Найбільш розповсюджена форма назви анонімних класичних творів, які видавалися під різними назвами.

Упорядкування

Составление

Творча праця зі створення твору, що полягає в доборі, систематизації й обробленні матеріалів збірника.

Ф

Факсимільне видання

Факсимильное издание

Видання, що максимально точно відтворює вигляд рукопису чи видання минулих років і всі особливості його оформлення: формат, сорт і колір паперу, палітурку чи обкладинку тощо.

Фізичний друкований аркуш

Физический печатный лист

Натуральний друкований аркуш. Одиниця виміру обсягу друкованого видання, що дорівнює половині паперового *аркуша* різного для кожного видання *формату*. Для підрахунку обсягу видання у фізичних друкованих аркушах потрібно кількість *сторінок* у ньому поділити на *частку аркуша*, яка визначає розмір сторінки.

Див.: *Друкований аркуш*; *Умовний друкований аркуш*; *Формат видання*.

Форзац

Форзац

Подвійний, сфальцьований в один згин *аркуш паперу*, що поєднує книжковий блок з *палітуркою*. Конструктивний елемент видання в *палітурці*.

Фортитул

Фортитул

Німецька назва *шмуцтитулу*, яку рідко використовують у вітчизняній книжковій справі. Раніше вживалося як синонім *авантитулу*.

Фронтиспіс

Фронтиспис

Фотографія, малюнок чи інше зображення, розміщені на лівій сторінці *подвійного титулу*.

Х

Хронологічний покажчик

Хронологический указатель

Допоміжний покажчик, побудований за хронологією дат, подій, відображених у *тексті книги*, з посиланням на відповідні *сторінки* у ній.

Ш

Штуцтитул

Шмуцтитул

1. Окремий *аркуш* чи сторінка з назвою *твору* чи великих *рубрик*, *епіграфами*, *ілюстраціями*, книжковими прикрасами.

2. У *стародруках* – додатковий *титульний аркуш*, який розміщувався перед *основним титулом* для запобігання його забрудненню, псуванню.

Див.: *Фортитул*.

Шпальта

Столбец, колонка

1. Ряд коротких рядків у газеті, журналі тощо, розташованих один під одним так, що вони утворюють вертикальну смугу на сторінці.

2. Те саме, що *стовпець*.

3. Сторінка газети, журналу.

Див.: *Колонка*.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

(Матеріал розташовано в хронологічному порядку)

Рубінштейн С. Основні завдання наукової бібліографії в СРСР //Пр. Одес. Центр. наук. б-ки. – О., 1927. – [Вип.]1. – С.121–136. – [Розд.]: Національний репертуари. – С. 130–135.

Козловський В.О. Спільні каталоги. 7. Спільні каталоги українських бібліотек: їх використання для українознавчих студій та для українського бібліографічного репертуару //Журн. бібліотекознавства та бібліогр. – К., 1928. – № 2. – С. 43–49.

Микитась В.А. Давні рукописи і стародруки: Опис і каталог. – Ужгород, 1961. – 95 с.

Полонская И.М. Опыт работы по составлению "Сводного каталога русской книги гражданской печати XVIII века" //Сов. библиогр. – 1962. – № 3. – С. 63–73.

Брискман М.А., Бронштейн М.П. Составление библиографических пособий: Практ. руководство. – М.: Книга, 1964. – 299 с.

Сильванян А.Г. Библиография армянской старопечатной книги: (Опыт работы) //Сов. библиогр. – 1966. – № 1. – С. 24–28.

Полонская И.М. Итоги работы по составлению "Сводного каталога русской книги гражданской печати XVIII века" //Труды /ГБЛ. – М., 1969. – Т. 11. – С. 127–143.

Чернышев Л.Г. Некоторые вопросы теории сводных каталогов (определение, классификация, терминология) //Б-ки СССР. – 1969. – Вып. 44. – С. 64–77.

Горяинов А.Н., Колтун М.И. Практическое пособие по составлению ретроспективных указателей //Сов. библиогр. – 1970. – № 5. – С. 58–62.

Бронштейн М.П. Редактирование библиографических указателей: Учеб. пособие /Ленингр. гос. ин-т культуры им. Н.К. Крупской. – Ленинград, 1973. – 25 с.

Данченко Т.Н. Сводные печатные каталоги и методы их составления. – Ленинград: Изд-во БАН, 1973. – 162 с.

Левина С.С. Изучение и описание русских нелегальных книг XIX века: Некоторые вопр. методики. – М., 1973. – 58 с.

Брискман М.А., Бронштейн М.П. Основы методики составления библиографических указателей /Ленингр. гос. ин-т культуры им. Н.К. Крупской. – Ленинград, 1974. – 87 с.

Сводные печатные каталоги: Инструкт.-метод. рекомендации по организации каталогов /Ред. А.С. Чистяков. – М., 1974. – 48 с.

Составление тематических ретроспективных библиографических указателей: Рекомендации для НИУ АН УССР /АН УССР. ЦНБ; Сост.: З.А. Врублевская, Р.С. Жданова, Н.А. Шемяц; Отв. ред. Н.Н. Гончаренко. — К., 1981. — 26 с.

В помощь составителям Сводного каталога старопечатных изданий кирилловского и глаголического шрифтов: Метод. указания. — М., 1982. — 13 с.

Инструкция по выбору и составлению вспомогательных указателей к научным и справочным изданиям, учебникам для высшей школы и средних специальных учебных заведений: Утв. Госкомиздатом СССР. Введ. 01.01. 1983 г. //Сов. библиогр. — 1983. — № 2. — С. 33–39.

Кулиш О.Н., Черняк Л.П. Значение выбора в библиографическом описании //Каталогизация и научная систематизация литературы. — М., 1984. — С. 142–153.

Подготовка ретроспективных библиографических указателей: Метод. рекомендации /ГПНТБ СССР; Сост.: Г.Н. Корбова, И.Г. Шестова. — М., 1984. — 23 с.

Работа над "Сводным каталогом русской книги, 1801–1917 гг.": (Инструкт.-метод. рекомендации для сотрудников ГПБ) // Организация работы по описанию произведений печати: Положения, инструкции, рекомендации /ГПБ. — Ленинград, 1984. — С. 67–91.

Парийский В.Л., Призмент Э.Л., Сахарный Л.В. Общие требования к предметизации документов //Сов. библиогр. — 1986. — № 1. — С. 34–44.

Составление ретроспективных научно-вспомогательных библиографических указателей: Метод. рекомендации /ГБЛ; Г.А. Главатских и др. — М., 1986. — 132 с.

Гречихин А.А., Здоров И.Г. Информационные издания: Типология и основные особенности подготовки. — М.: Книга, 1988. — 272 с.

Егорнова Л.А., Чистякова А.С. История, современное состояние и перспективы создания "Сводного каталога русской книги XIX века" // Книга и культура: Шестая Всесоюз. науч. конф. по пробл. книговедения. — М., 1988. — С. 36–38.

Замятина Е.А. Предметные указатели к изданиям государственной библиографии: состояние и перспективы //Книга и культура: Шестая Всесоюз. науч. конф. по пробл. книговедения. — М., 1988. — С. 15.

Колесник Е.А. Книжные коллекции Центральной научной библиотеки Академии наук УССР. — К.: Наук. думка, 1988. — 115 с.

Полотовская И.Л., Шрейдер Ю.А. Будущее наступает сегодня: (Документ как объект библиографирования) //Сов. библиогр. — 1988. — № 1. — С. 28–34.

Призмент Э.Л., Динерштейн Е.А. Вспомогательные указатели к книжным изданиям. – 2-е изд., испр., доп. – М.: Книга, 1988. – 208 с. – (От рукописи к книге).

Лойтер А. Репертуар русских книг: (Планируется создание "Сводного каталога русской книги XIX века") //Библиотекарь. – 1989. – № 10. – С. 31.

Малевич Е.Н., Чистякова А.С. Важный этап создания системы сводных каталогов //Сов. библиотековедение. – 1989. – № 1. – С. 32–38.

Правила составления библиографического описания старопечатных изданий /Межвед. каталогизац. комис. при ГБЛ; Сост.: И.М. Полонская, Н.П. Черкашина. – М., 1989. – 303 с.

Раев А.Г., Шестопалова И.Б., Груздева И.В. Автоматизация процесса библиографического описания литературы //Науч. и техн. б-ки СССР. – 1989. – № 2. – С. 24–28.

Серебрянникова Т.О. Автоматизация создания вспомогательных предметных указателей к библиографическим пособиям // Науч. и техн. б-ки СССР. – 1989. – № 2. – С. 18–24.

Гедримович Г.В. Методика составления ретроспективных научно-вспомогательных пособий в НТБ // Науч. и техн. б-ки СССР. – 1990. – № 3. – С. 9–19.

Астанович Н.Г. Методика и технология библиографирования // Вопр. библиогр. и библиотековедения: Межведомств. сб. – 1991. – Вып. 12. – С. 35–52.

Егорнова Л.А. Координация работы в области создания национальных библиографических репертуаров //Материалы науч.-практ. конф. "Белорус. библиогр. как часть нац. культуры ", Минск, 25-26 мая 1990 г. – Минск, 1991. – С. 61–21.

Редкие книги и рукописи: Изучение и описание: Материалы Всесоюз. науч.-метод. совещ. зав. отд. ред. кн. и рукописей б-к вузов, Ленинград, 24-26 янв. 1989 г. /Под ред. Н.И. Николаева. – Ленинград.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1991. – 116 с.

Карачинская Э.Т., Удалова В.К. Предметизация произведений печати. Предметный каталог: Учеб. пособие. – Х., 1992. – 87 с.

Малевич Е.Н. Обсудим главные вопросы создания системы сводных каталогов //Сов. библиотековедение. – 1992. – № 5/6. – С. 38–52.

Матеріали по підготовці «Друкованого зведеного каталогу української книги (ДЗК) у фондах бібліотек та музеїв системи Міністерства культури України (1574–1923 рр.)» /НПБ України; Матеріали підготували: К.В. Камінська, В.М. Лой. – К., 1993. – 48 с.

Колосовська О.М. Бібліографування стародрукованої книги в Галичині (кін. XVIII – перша пол. XX ст.) //Теоретичні та організаційні про-

блеми формування репертуару української книги та періодики: Доп. та повідомл. Міжнар. наук. конф., 25-26 серп. 1995 р. – Л., 1995. – С. 58–64.

Сводные каталоги библиотек России: Аннот. указ. – М., 1995. – 83 с.

Зворський С.Л. Про деякі спірні питання бібліографування творів друку, виданих до 1945 року, в процесі підготовки ретроспективних бібліографічних покажчиків // Теоретичні та організаційні проблеми формування репертуару української книги та періодики: Доп. та повідомл. Міжнар. наук. конф., 25-26 серп. 1995 р. – Л., 1996. – С. 45–49.

Фрис В.Я. Бібліографія стародруків: теорія, методика, практика // Теоретичні та організаційні проблеми формування репертуару української книги та періодики: Доп. та повідомл. Міжнар. наук. конф., 25-26 серп. 1995 р. – Л., 1996. – С. 64–69.

Формирование, сохранение и использование единого фонда книжных памятников страны: Метод. рекомендации /Рос. гос. б-ка; Сост.: Т.К. Кондакова, Л.И. Петрова, Е.И. Яцунок. – М., 1997. – 59 с.

Книгovedческое аннотирование и систематизация книжных памятников: Метод. рекомендации /Рос. гос. б-ка; Сост.: Л.И. Бердников, С.С. Ишкова, И.М. Полонская и др. – М., 1997. – 84 с.

Печатные каталоги частных собраний //Библиография. – 1997. – № 5. – С. 86–92.

Воробьева Т.А. Указатели печатных каталогов как база воссоздания национального репертуара печати //Ретроспективная библиография: Современное состояние, проблемы, перспективы развития: Материалы регионал. науч.-практ. конф. (23–25 окт. 1995 г., г. Новосибирск) /ГПНТБ СО РАН. – Новосибирск, 1998. – С. 146–150.

Егорова Л.А. О «Сводном каталоге русской книги, 1826–1917» // Мир библиогр. – 1998. – № 2. – С. 31–35.

Левин Г.Л. Ретроспективные национальные библиографические репертуары и сводные каталоги //Ретроспективная библиография: Современное состояние, проблемы, перспективы развития: Материалы Регионал. науч.-практ. конф. (23–25 окт. 1995 г., г. Новосибирск) /ГПНТБ СО РАН. – Новосибирск, 1998. – С. 9–15.

Рукавіщина-Гордізівська Є.В. Колекція громадянського друку відділу стародруків та рідкісних видань НБУВ //Бібліотека. Наука. Культура. Інформація: Наук. пр. НБУВ. – К., 1998. – Вип. 1. – С. 97–105.

Соколинский Е.К. Разнообразие видов и методических подходов в национальных сводных каталогах //Ретроспективная национальная библиография Российской Федерации: Современное состояние и перспективы развития. – СПб., 1999. – С. 71–77.

Федотова О. Спецфонд Книжкової палати України: передумови створення, шляхи еволюції та характеристика з позицій сьогодення // Вісн. Кн. палати. – 1999. – № 11. – С. 28–32.

Заяць Л.С. Друковані каталоги бібліотек Центральної і Східної України (II половина XIX – початок XX ст.): історико-типологічний аналіз // Зап. Львів. наук. б-ки ім. В. Стефаника. – Л., 2000. – Вип. 7/8. – С. 23–43.

Линдеман Е.В., Острая С.А. Создание Сводного каталога публичных библиотек Москвы: проблемы и их решения // Науч. и техн. б-ки. – 2000. – № 5. – С. 17–22.

Малиновська Н. Українська книга XIX ст. у фондах Миколаївської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. О.Гмирьова // Вісн. Кн. палати. – 2002. – № 1. – С. 16–17.

Жданова Р.С. Друкований каталог – важливе джерело інформації про бібліотечні фонди // Вісн. Кн. палати. – 2003. – № 3. – С. 20–23.

Ковальчук Г. Принципи бібліографування книжкових пам'яток // Бібл. планета. – 2003. – № 1. – С. 13–19.

Правила составления библиографического описания старопечатных изданий / Рос. гос. б-ка; Науч. ред. Н.П. Черкашина. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Пашков дом, 2003. – 400 с.: ил.

Соколинский Е.К. Сводные каталоги // Справочник библиографа / Науч. ред.: А.Н. Ванеев, В.А. Минкина. – СПб., 2003. – С. 74–86.

Словник книгознавчих термінів / Кн. палата України; Уклад.: В.Я. Буран, В.М. Медведєва, Г.І. Ковальчук, М.І. Сенченко; Наук. ред.: Н.О. Петрова, Г.М. Плиса, Т.Ю. Жигун. – К., 2003. – 160 с.

Справочник библиографа / Науч. ред.: А.Н. Ванеев, В.А. Минкина. – 2-е изд., перераб. и доп. – СПб.: Профессия, 2003. – 560 с. – (Сер. «Библиотека»).

Ковальчук Г.І. Створення Державного реєстру книжкових пам'яток України як складової частини Державного реєстру національного культурного надбання // Бібл. вісн. – 2004. – № 4. – С. 2-10.

БИБЛИОГРАФІЧНИЙ СПИСОК ДРУКОВАНИХ КАТАЛОГІВ (прикладі)

Видання громадянського друку (1719-1860 роки): Каталог. – К., 2004. – 152 с., іл.

Друкований зведений каталог україномовної книги державних бібліотек та музеїв України, 1798–1923. – К., 1999, 2003. – Вип. 1–3.

Дениско Л.М. Релігійні православні періодичні видання ХІХ – початку ХХ століття у фондах НБУВ: Каталог. – К., 2001. – 200 с.

Зданевич Б.І. Каталог інкунабул. – К.: Наук. думка, 1974. – 252 с: іл.

Зернова А.С., Каменева Т.Н. Сводный каталог русской книги кирилловской печати XVIII века. – М., 1968.

Каталог бібліотеки общества «Беседа» в Одессе за июль 1904 г. / Сост. И.Г. Аронсон. – Одесса, 1904. – 54 с.

Каталог видань кириличного друку в установах Волині (1600-1825). – Луцьк, 2001. – 130 с: іл.

Каталог диссертаций, защищенных в Харьковском государственном университете им. А.М. Горького. – Х., 1991. – 152 с.

Каталог книг бібліотеки університета св. Володимира. – К., 1855–1858. – Т.1-5.

Каталог отечественных малотиражных изданий: Естественные науки. Сельское хозяйство. Медицина: Объед. свод. кат. науч.-техн. лит., поступающей в фонды б-к России /ГПНТБ. – М., 1986.

Каталог палеотипов из фондов Центральной научной библиотеки им. В.И.Вернадского НАН Украины. – К.: Наук. думка, 1995. – 545, [5]с.

Каталог палеотипов из фондов Львовской научной библиотеки им. В. Стефаника АН УССР. – К.: Наук. думка, 1986. – 195, [4]с.

Колекція Петра Івановича Орлика: Каталог. – К., 2000. – 60 с.

Описание изданий, напечатанных при Петре I: Свод. кат. – М.; Ленинград, 1955–1972. – Вип.1–3.

Пам'яті поета: Василю Стусу – 60: Кат. кн. виставки. – К., 1998. – 66 с.

Петров С.О. Книги громадянського друку, видані на Україні ХVІІІ – перша половина ХХ століття: Каталог (1765–1860). – Х., 1971. – 297 с.

Рідкісні видання з колекції професора Федора Погребенника: Кат. виставки. – К., 1999. – 56 с.

Російськомовна книга у фондах Національної парламентської бібліотеки України, 1816-1923: Каталог. – К.: Глобус, 1999. – 365 с.

Русские анонимные и подписанные псевдонимами произведения печати (1801–1926): Библиогр. указ. /ГПБ. – Л., 1977. – Вип. 1–3.

Сводный каталог русской книги гражданской печати XVIII века, 1725–1800. – М., 1962–1967. – Т. 1–5.

Сводный каталог русской нелегальной и запрещенной печати XX века: Кн. и период. изд. – М., 1971. – [Ч. 1–9].

Сводный каталог старопечатных изданий глаголического шрифта, 1483–1812. – М., 1955.

Систематический каталог книг библиотеки Киево-Печерской Лавры: В 2 т. – К., 1908, 1912. – Т. 1–2.

Україномовна книга у фондах Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, 1798–1916. – К., 1996, 1998, 1999, 2002. – Т. 1–4.

Україномовна книга [у фондах НПБУ], 1808–1923. – К.: Абрис, 1996. – 176 с.

Українська книга в іменних фондах наукової бібліотеки Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова: Бібліогр. покажч. [кат.]. – О.: Астро-Принт, 1999. – 284 с.

Українська книга у фондах Одеської державної наукової бібліотеки ім. О. М. Горького, 1574–1923. – О., 1991. – Вип. 1–4.

ЗМІСТ

Передмова.....	3
Розділ I. Проспект друкованого каталогу книг громадянського друку (XVIII – початок XX ст.) з фондів бібліотек України.....	9
1.1. Загальна схема друкованого каталогу	9
1.2. Структура друкованого каталогу.....	9
Розділ II. Завдання, організація та методи роботи	11
2.1. Друкований каталог окремої бібліотеки	11
2.1.1. Організація і методи роботи окремої бібліотеки.....	11
2.2. Зведений друкований каталог	13
2.2.1. Основні завдання головної бібліотеки.....	13
2.2.2. Організація і методи роботи головної бібліотеки.....	13
Розділ III. Принципи відбору матеріалів	16
Розділ IV. Бібліографічний опис	20
4.1. Загальні положення	22
4.1.1. Джерела для бібліографічних відомостей при складанні бібліографічного опису	22
4.2. Бібліографічний опис під заголовком індивідуального автора	23
4.2.1. Ідентифікуючі ознаки.....	26
4.2.2. Особливі категорії авторів.....	27
4.2.3. Переробки.....	28
4.3. Зона назви і відомостей про відповідальність. Правила наведення основної назви.....	29
4.4. Зона видання	33
4.5. Зона вихідних даних	33
4.6. Зона кількісної характеристики	37
4.7. Зона серії	38
4.8. Зона приміток	39
4.8.1. Примітки до зон і елементів опису.....	39
4.8.2. Примітки до книги в цілому.....	40
4.9. Особливості складання опису багатотомного видання.....	43
4.10. Опис відбитків, передруків	45
4.11. Опис конволютів	47
4.12. Листи і листування	49
4.13. Посилання	50
Розділ 5. Допоміжні покажчики	52
5.1. Іменний покажчик	52
5.2. Покажчик назв творів друку	53
5.3. Предметний покажчик	54

5.3.1. Предметні рубрики.....	54
5.3.1.1. Географічні рубрики у предметному покажчику..	58
5.3.1.2. Елементи іменного покажчика у предметному	61
5.4. Систематичний покажчик	61
5.5. Покажчик місць видання творів друку	62
5.6. Покажчик друкарень, видавничих установ, видавців та видавництв	62
Розділ VI. Додатки	64
Додаток 1. Друкований зведений каталог україномовної книги державних бібліотек та музеїв України, 1798–1923. Вип. 1.....	64
Додаток 2. Україномовна книга у фондах Національної бібліо- теки України імені В.І. Вернадського, 1798–1916 рр.	66
Додаток 3. Російськомовна книга у фондах Національної пар- ламентської бібліотеки України, 1816–1923 рр.	69
Додаток 4. Іменний покажчик.....	71
Додаток 5. Покажчик назв творів друку	72
Додаток 6. Предметний покажчик	73
Додаток 7. Систематичний покажчик..	74
Додаток 8. Покажчик місць видання творів друку	76
Додаток 9. Покажчик друкарень, видавців, видавничих установ та видавництв.....	77
Додаток 10. Покажчик книг з присвятами.....	82
Додаток 11. Покажчик окремо виданих бібліографічних посіб- ників та прикнижкових бібліографічних списків	83
Додаток 12. Список сигл та повних назв бібліотек і музеїв- учасників з посиланнями на номери позицій (для зведених друкованих катало- гів).....	83
Додаток 13. Хронологічний покажчик.....	84
Додаток 14. Скорочена схема систематизації матеріалів для до- поміжного систематичного покажчика.....	85
Додаток 15. Таблиця переведення римських цифр в арабські....	91
Додаток 16. Список скорочень	92
Термінологічний словничок	94
Бібліографічний список	116
Бібліографічний список друкованих каталогів (прикладі)	121

Академія педагогічних наук України
Державна науково-педагогічна бібліотека України
імені В.О. Сухомлинського

Міністерство культури і туризму України
Національна парламентська бібліотека України

УКЛАДАННЯ ДРУКОВАНИХ КАТАЛОГІВ
КНИГ ГРАЖДАНСЬКОГО ДРУКУ
(XVIII – ПОЧАТОК XX ст.)
ІЗ ФОНДІВ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ

(Методичний посібник)

Рона Станіславівна Жданова

Відповідальна за випуск *Т. І. Вилегжаніна*
Комп'ютерний набір *Ж.А. Левченко*

Підписано до друку 16.09.2005.
Формат 60х84/16.
Папір друк.
Умовн. друк. арк. 8,1.
Обл.-вид. арк. 8,36.
Тир. 220 прим. Зам. 93

01001, Київ-1. Грушевського, 1.
Нац. парлам. б-ка України.
Тел. 278-85-12.

Ротапринт НІБ України.
04070, Київ-70, Боричів узвіз, 13.
Нац. парлам. б-ка України.
Тел. 425-31-76.

